

IMPRESIJE IZ JAPANA

Daleki istok

Na našim geografskim kartama, koje su izrađene na osnovi europocentrične slike svijeta, Japan je ucrtan na krajnjem istoku, na desnom rubu karte. U ovom smislu je kod nas i uobičajena sintagma "daleki istok" kojom kao da se na neki način želi istaći da su tamošnje zemlje, narodi, kulture i civilizacije, a među njima i Japan, nekako nama daleki, nepoznati i egzotični.

I moja slika Japanaca i njihove kulture i civilizacije formirana je na ovakvim osnovama i u takvom me je stanju dočekao poziv da učestvujem na dvomjesečnom trening kursu u japanskom glavnom gradu Tokiju. Iskren da budem, dužina boravka od 70 dana me je ispočetka navodila da odustanem, ali su moji šefovi na poslu bili uporni tako da sam prihvatio poziv i u periodu od maja do jula 2005 godine boravio u Tokiju na trening kursu vezanom za moju profesiju. U tih dva i kusur mjeseca doživio sam mnogo interesantnih utisaka i impresija i shvatio koliko je u stvari tradicionalna kultura Japana veoma bliska islamskoj kulturi življenja, tako da su mi sada Japanci postali nekako bližim i prisnijim nego što sam ranije prema njima osjećao.

Pokušat ću vam, poštovani čitaoci, u tekstu koji slijedi, ako Bog da, prenijeti što više mogu utisaka i impresija koje sam stekao u ovoj dalekoj i egzotičnoj zemlji, među narodom posebne i upečatljive kulture i civilizacije.

Organizacija i gostoljubivost

Prve impresije o veoma visokom nivou organiziranosti Japanaca i njihovog društva stekao sam bacivši prvi pogled na materijal o seminaru koji mi je dostavljen kada sam pozvan na učešće. U tom materijalu su bile napisane sve potrebne informacije, precizni odgovori na sva moguća pitanja koja sam mogao postaviti: sadržaj trening kursa, teme koje se obrađuju, profil učesnika i očekivano predznanje koje trebaju posjedovati, ciljevi, očekivani rezultati, vrijeme održavanja, mjesto održavanja (sa adresama svih lokacija i brojevima telefona za kontakt), način i lokacija smještaja (opet sa adresom, E-mail adresom i brojevima telefona), način finansiranja, precizne upute kako da kontaktiram ambasadu Japana u Sarajevu koja će mi u cijelosti organizirati putovanje (karte, prenoćište u putu, vize i sve ostalo) itd.. Kratko rečeno, u tom materijalu ništa nije nedostajalo, ništa nije bilo suvišno navedeno niti bespotrebno ponovljeno.

I u ambasadi je sve bilo precizno uređeno: avionske karte i vizu sam automatski dobio nakon što je moja aplikacija (prijava) bila potvrđena u Tokiju, bez ikakvog moga truda i trošenja vremena. Takođe su tu bili i knjižica sa najosnovnijim izrazima japanskog jezika sa audio kasetom, kao i tzv. *Kenshu-in Guide Book*, knjižica sa opširnim uputama vezanim za sve moguće pojedinosti putovanja u Japan i boravka tamo. Ono što mi je u prvom materijalu u kratkim crtama bilo rečeno, u ovoj knjižici bilo je objašnjeno do u detalje, i još i više: detaljne informacije o Japanu, životu tamo, kako ću doputovati tamo, kako ću se snaći na aerodromima (čak su tu bile i mape aerodroma u ucrtan put kojim trebam ići), zatim detaljne instrukcije o tome gdje ću živjeti, gdje ću se hraniti, koliko ću para dobiti, o mom

zdravstvenom osiguranju za vrijeme boravka, čak su bile navedene temperature u Tokiju, cijene nekih artikala, uobičajene veličine odjeće i obuće u Japanu, adrese ambasada gotovo svih zemalja svijeta u Tokiju, slike izgleda japanskih kovanica i novčanica ... sve, jednostavno sve što strancu treba da bi boravio u Japanu ... čini se da ama baš nista nisu izostavili.

Kontaktirajući osoblje japanske ambasade u Sarajevu prvi put sam čuo izraz: "Džajka", što je izgovor riječi JICA. To je skraćenica koja predstavlja naziv za Japansku agenciju za internacionalnu kooperaciju (Japan International Cooperation Agency). Koliko samo vlada Japana pridaje važnost vlastitoj gostoljubivosti najbolje se vidi po tome što su formirali su čitavu agenciju, finansiranu iz državnog budžeta sa velikim brojem zaposlenih i sa čitavom mrežom ispostava u mnogim zemljama svijeta, a sa osnovnim zadatkom da organiziraju sve aspekte vezane za pružanje pomoći slabije razvijenim zemljama u vidu pozivanja njihovih kadrova na seminare i trening kurseve u Japanu. U organizaciji JICA-e veliki broj stručnjaka najrazličitijeg profila (ekonomisti, ljekari, inženjeri, pravnici, prosvjetni radnici, socijalni radnici itd.) iz mnogih zemalja svijeta redovno dolaze da izvijesno vrijeme borave u Japanu i tamo pohađaju trening kurseve iz svih oblasti privrede i društva. Kursevi su veoma ozbiljno postavljeni sa puno praktičnog rada, prezentacija i testova, a vrhunac je tzv. "Project Work" (Projekat) koji predstavlja neku vrstu seminarskog ili čak diplomskog rada: svaki kandidat, samostalno ili u grupi, dužan je uzeti temu iz oblasti pokrivena kursom, obraditi je, te prezentirati i odbraniti pred profesorima i svim ostalim učesnicima kursa.

JICA preuzima cjelokupnu brigu o svakom učesniku trening kurseva za svo vrijeme njegova putovanja i boravka u Japanu, i naravno, sve funkcioniра tečno, precizno i uz veoma izraženu ljubaznost svih JICA kadrova sa kojima stupate u kontakt.

Naravno, vizu sam dobio u ekspresnom roku i bez ikakvog mog ličnog angažmana. Isto tako sam dobio i avionske karte, kao i vaučer za plaćenu noć u Beču. Naime, oni su bili predvidjeli za mene još jedan sastanak sa predstavnicima JICE u Beču i zato su mi odredili polazak iz Sarajeva za jedan dan ranije i, naravno, platili prenoćište i večeru u ekskluzivnom hotelu u samom centru Beča. Na bečkom aerodromu me sačekao ljubazni vozač JICA-e sa malim panôom u rukama koji je poslužio kao jasan znak raspoznavanja (što je danas uobičajena praksa na svim aerodromima) i potom me luksuznim BMW-om najnovije generacije odvezao u hotel.

Čim sam se smjestio u hotelu, odmah sam otišao u obližnji Austrijski ured JICA-e gdje sam na videu pogledao film sa iscrpnim prikazom svega onoga što me čeka kad, ako dragi Allah da, stignem u Japan, i nakon toga od veoma ljubazne japanske domaćice dobio džeparac za taj jedan dan boravka u Beču, te, još jednom, iscrpne informacije o mom sutrašnjem nastavku putovanja.

Ostatak dana i dio noći sam iskoristio da malo razgledam "Staru Vienu", gdje svakako ima čega da se vidi. Sastao sam se sa mojim dragim i poštovanim Čerimom, koji u Beču studira elektrotehniku, i sa njim sam, nakon klanjanja jacie u jednom od mnogobrojnih malih mesdžida u Beču, u hotelu večerao i lijepo promuhabetisao.

Sutradan ujutro me onaj isti šofer od jučer odvezao na aerodrom gdje sam se ukrcao na let za Osaku. Letjeli smo narednih 11 sati preko Rusije, Mongolije, Kine i Japanskog mora. Pošto smo poletjeli oko 14 sati, a letjeli smo u pravcu istoka, ne isuviše dugo nakon polijetanja utonuli smo u noć. Noćni let nije pružao velike mogućnosti gledanja kroz prozor aviona (što inače jako volim), tek sam uspio katkad pogledati zvijezde, a gledati sazviježđa sa visine od 11 hiljada metara za mene je poseban doživljaj. Na našoj desnoj strani sam prepoznao jedno sazviježđe koje se sa prostora Evrope inače vidi na jugu, što je bio jasan znak kako letimo u pravcu istoka. Na ekranima koji se nalaze ispred svakog sjedišta bili su puštani neki filmovi, ali na njih nisam previše obraćao pažnju, samo me nešto više privukao jedan od njih. Sreća je moja, hvala dragome Allahu na tome, što se mladi Japanac što je u Beču sjeo na sjedište do mogega, ubrzo nakon poletanja premjestio na jedno prazno sjedište do mlade Japanke koja je očigledno putovala u njegovom društvu, tako da sam ostao sâm i čitav let imao na raspolaganju obadva sjedišta samo za sebe, što je u relativno skućenom prostoru ekonomske klase bio istinski rahatluk.

Zadnjih pedesetak minuta leta već je bilo svanulo tako da sam sa užitkom gledao pejzaže Kine i Japanskog mora ispod nas. Uskoro sam vidio i prve predjele japanskog ostrva *Honšu*. Nedugo zatim našli smo se iznad *Osake* i sletjeli na internacionalni aerodrom *Kansai*. Neposredno prije slijetanja u avionu su stalno prikazivali video sa uputama kako se trebamo kretati na Kansai-u da bismo bez poteškoća valjano obavili sve formalnosti oko ulaska u zemlju. Ja sam o tome već bio ranije iscrpno informisan, ali je opet dobro došlo podsjetiti se, a ovo pominjem i zato što je to još jedan primjer dobre organizacije kod Japanaca. Naime, mada nemam neko veliko iskustvo u letenju i slijetanjima na velike svjetske aerodrome, ipak po prvi put sam vidio da se još u avionu pušta video sa jasnim informacijama

kako se kretati na aerodromu na koji se slijeće, kako obaviti carinske i druge formalnosti, odnosno kako ići u transfer i čekirati karte za nastavak leta.

Sve te informacije, milošću dragog Allaha, a sevepom ljubaznosti i odgovornosti domaćina meni uopće nisu bile potrebne, jer me je i ovdje, baš kao u Beču, čekao predstavnik JICA-e, samo što je ovog puta to bila mlada i veoma ljubazna djevojka. Ona me je provela kroz čitav kompleks ogromnog aerodroma sve do gate-a za nastavak leta na domaćoj relaciji za Tokio i pomogla mi da zamijenim nešto mojih Eura za japanske Jene i to sasvim malom iznosu, za mene neophodnom u kratkom vremenu od narednih par dana dok se ne srede sve formalnosti oko otvaranja mog računa sa naknadom za boravak u Japanu. Naravno, sve formalnosti oko čekiranja karte za mene je učinila moja ljubazna domaćica, a čak je htjela i da preuzme moju veliku putnu torbu, ali sam je morao odbiti. Pomislio sam da se slučajno ne uvrijedi zbog tog mog odbijanja, pa sam joj objasnio da me je, kao muškaraca, sramota da mi lijepa djevojka osjetno mlađa od mene vuče torbu tešku dobrih 15-tak kilograma po velikom kompleksu internacionalnog aerodroma. Srdačnim osmijehom jasno mi je stavila do znanja da je razumjela moju nelagodu i moje razloge. To je zaista bilo neobično iskustvo za mene, jer sam siguran da bi ta japanska djevojka da je kojim slučajem nisam odbio, zaista bez imalo dvoumljenja preuzela moju torbu da je vuče za mene. Eto, toliko su oni ljubazni. Njezin nepatvoreni osmijeh, ljubazni nastup, blagi govor, iskren trud da mi se pomogne, sve to me je zaista fasciniralo, ali sam, zbog mog islamskog osvjedočenja, naravno nastojao da sav kontakt sa njom svedem samo na neophodnu mjeru i u granice Šerijata, ali bez uskraćivanja iskazivanja ljubaznosti i zahvalnosti sa moje strane.

Nakon dodatnih sahat leta sletjeli smo na aerodrom *Haneda* u Tokiju. I tu me je, pogađate, sačekao predstavnik JICA-e. On me preuzeo i dalje uputio. Dok sam se prebacivao sa aerodroma do TIC-a gdje sam trebao biti smješten svugdje su me dočekivali JICA-ini predstavnici ljubazno me prebacujući dalje gdje treba i pri tome mi nosili kofere, otvarali vrata taksija i uvijek bili na svakoj usluzi. Zaista su me držali kao malo vode na dlanu. Ovakav odnos pun poštovanja i ljubaznosti me je fascinirao, ali mi je ipak, hvala dragom Allahu na tome, bilo neugodno jer su to sve bile osobe starije od mene, a ja ih nisam mogao odbiti budući da su svi redom bili muškarci pa se nisam mogao poslužiti argumentom iz Osake, a i bojao sam se da ih ne uvrijedim.

Pošto sam u čitavih 15 prethodnih sahat, možda i više od toga, zaspao samo oko 1 sahat, bio sam jako umoran tako da su moji prvi utisci iz Tokija bili samo ono što sam uspio uhvatiti između čestih sklapanja očiju i drijemeža, ali ih se ipak sjećam, elhamdulillah, pa vam ih, poštovani čitaoci, želim i prenijeti.

Prvo što sam primijetio još na aerodromu Haneda bilo je to da moj ljubazni i susretljivi domaćin ima problema u korištenju engleskog jezika. U prvi mah sam pomislio da je to izuzetak, jer su i djevojke koje su me primile u Beču i ona koja me je dočekala u Osaki perfektno govorile engleski, ali sam se kasnije osvjedočio da je to bio prvi nagovještaj jezičke barijere većine Japanaca, onih koji rijeđe putuju po svijetu, odnosno koje njihovi poslovi na to ne tjeraju. O tome ću, inša'Allah, više govoriti kasnije.

Naredni utisci bili su sa autobuske stanice na aerodromu Haneda. Svi putnici koji ne poznaju Tokio i ne mogu se sami snaći nakon slijetanja na bilo koji od dva tokijska aerodroma *Haneda* ili *Narita*, organizirano se autobusima prebacuju prvo do TCAT-a (Tokyo City Air Terminal) odakle im se organizira dalji transport do hotela autobusom, taksijem, metrôom ili nadzemnom željeznicom. Sve je to jako dobro organizirano i sve funkcionira uz izraženu ljubaznost osoblja što uslužuje putnike. Istina, mene su na tom putu usluživali predstavnici JICA-e koja me pozvala u Japan i time preuzela svu odgovornost za mene, a kod "običnih" turista to svakako nije slučaj. Međutim, na bazi onoga što sam vidio i doživio, nimalo ne sumnjam da svi ljudi koji dođu u Tokio, odnosno bilo koji od japanskih gradova, na sličan način budu dočekani i usluženi dok ne budu smješteni u svoje hotele.

Kada sam došao na autobusku stanicu na Hanedi gdje sam trebao sačekati autobus za TCAT primijetio sam da su odmah do malog stuba sa natpisom koji označava peron na tlu iscrtane neke dvije linije postavljene paralelno sa cestom, jedna je bliža cesti, a druga malo dalje, i da se ljudi koji čekaju autobus raspoređuju ravno jedan iza drugog na tim linijama, baš kao na postrojavanju u vojsci, i tako se formiraju dva paralelna reda jedan do drugog. Kada sam pitao mog pratioca o tome, objasnio mi je da prva linija, odmah do ceste, označava mjesto gdje čekaju putnici prvog autobusa koji treba doći (na elektronskom panou na stubu uvijek su prikazana po dva naredna autobusa koja trebaju doći), a na drugoj čekaju oni koji će koristiti naredni, na panou "donji", autobus. Kada prvi autobus dođe onda putnici sa prve linije mirno i bez nervoze ulaze u autobus jedan po jedan i kad autobus ode, tad se putnici sa druge linije samo premjeste na prvu i čekaju svoj autobus koji je sada "gornji" na displeju, a na drugoj liniji se počinju "postrojavati" putnici narednog autobusa. Kad dođe autobus odnekud se pojavi neki momak sa pokretnim šalterom, stane kod ulaza i tu prodaje ulaznice, a iz autobusa izađe par momaka koji od putnika preuzimaju prtljag i smještaju ga u autobuski prtljažnik. Svaki autobus je iznutra veoma čist i namirisan, a vozač je u nekoj uniformi i nosi bijele rukavice na rukama. Zaista impresivno.

U TCAT-u me, naravno, opet sačekao predstavnik JICA-e i smjestio me u taksi koji me trebao odvesti do mog smještaja.

Moji prvi utisci Tokija, ono što sam mogao primjetiti tokom vožnje autobusom i taksijem, između povremenih utočuća u drijemanje, bili bi sljedeći: čistoća svuda okolo, ceste, pločnici, zelene površine ... sve je to izuzetno čisto, asfalt je nov i ujednačene boje, saobraćajne linije su svježije boje i jasno se ocrtavaju na cesti, nema nigdje niti starih auta niti oronulih fasada, zgrade su velike i nove, slika bogatstva i ekonomskog blagostanja – ali i čistoće, reda i discipline, ulice su na više nivoa i blizu su zgradama, svaki čas neki nadvožnjaci i tuneli, izgleda da je kod njih veoma izražena oskudica prostora, iznenađujuće intiman kvart u kome je lociran moj smještaj sa uskim ulicama i dosta zelenila, mirna stambena četvrt sa veoma niskim

zgradama, gdje se po visini ističe samo nekoliko viših zgrada od kojih je jedna JICA internacionalni centar gdje ću ja biti smješten.

TIC (Tokyo International Centar)

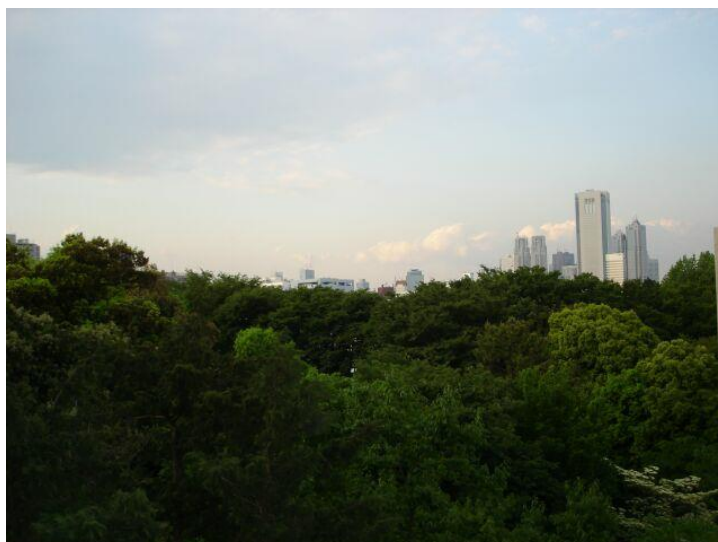
JICA je izgradila velike internacionalne centre širom Japana (Tokio, Osaka, Okinava, Hokaido itd.) u kojima borave učesnici mnogobrojnih trening kurseva iz raznih zemalja svijeta sa svih kontinenata. Najveći i najstariji od njih je Tokio International Centar (TIC) gdje sam i ja bio smješten.

TIC je lociran u kvartu *Nišihara (Nishihara)*, jednom tihom i mirnom dijelu Tokija, sa niskim kućama za stanovanje, rezidencijama (tu se nalazi i rezidencija ambasadora ili pak konzula Velike Britanije, kao i ambasada Afganistana), uskim ulicama i dosta, dosta zelenila. Centar je organiziran kao veliki kompleks koji se sastoji iz tri osnovna dijela: oficijelnog dijela sa kancelarijama osoblja i učionicama za održavanje nastave, zatim dijela za smještaj učesnika kursa i dijela za zabavu i slobodne aktivnosti.

Krilo za smještaj sastoji se od velike zgrade od čak deset spratova. Na svakom spratu nalazi se negdje oko stotinjak jednokrevetnih soba i svega par dvokrevetnih negdje u prizemlju.

I ja sam, naravno, bio smješten u jednokrevetnoj sobi sa vlastitim toaletom i kupatilom, klima uređajem, TV-om i terasom sa koje se pružao prelijep pogled na veliku baštu unutar centra, punu zelenila i raznog egzotičnog drveća iznad kojeg se u daljini odslikavaju imponantni neboderi tokijskog kvarta *Šindžuku (Shinjuku)*.

Pošto volim prirodu, zaista sam zahvalan dragom Allahu što je moj balkon imao pogled na tu istinsku botaničku baštu, ali, kada sam malo kasnije iz hodnika pogledom obuhvatio vidik što se može vidjeti iz soba sa druge strane, moje je srce, neizmjerena hvala dragom Allahu na tome, osjetilo radost zbog iznenađujućeg i zato prelijepo šokantnog prizora koji su moje oči tada ugledale: sasvim neočekivano na obzorju se mogla vidjeti munara i kupola prelijepe džamije izgrađene u klasičnom turskom stilu.

Hvala dragome Allahu jer mi On, Svemilosni, Samilosni podari u ogromnom megapolisu od oko 12 miliona stanovnika smještaj udaljen svega 5-6 minuta hoda od impozantne turske džamije u Tokiju.

U sobi sam imao još i hotelski sef sa šifrom od 4 broja koju sam sâm odabrao i memorisao, radni sto sa policom za knjige i digitalni sat sa budilnikom. Ljubazni domaćini su nam čak i pozajmili laptope da ih možemo koristiti za domaće zadaće i rad u slobodnom vremenu.

Soba je bila veoma čista i redovito se čistila i mijenjala posteljina, a za čišćenje našeg veša i odjeće bile su nam na raspolaganju vešeraji koji su bili locirani na svakom spratu sa najsavremenijim mašinama za pranje veša, koje su bile toliko "pametne" da u njih samo staviš veš i deterdžent skupa i pritisneš dugme, a mašina

sama odredi koliko dugo treba prati na bazi količine rublja koju si stavio u bubanj; i opere i osuši veoma dobro. Isto tako u vešerajima su bile postavljene daske za peglanje, a pegle su se mogle iznajmiti na recepciji.

U dijelu za zabavu i rekreaciju smješten je restoran u kojem smo se hranili i gdje se, između ostale hrane, posebno za muslimane služi *halal hrana*, i to ne samo hrana bez svinjetine, već i meso zaklano po šerijatskim propisima. Izgleda da su domaćini uspostavili trajnu saradnju sa nekim od halal prodavnica i mesara u Tokiju koje drže muslimani i od njih redovno nabavljaju hranu za ovaj restoran. Inače u TIC-u redovno boravi veliki broj muslimana koji dolaze iz raznih muslimanskih zemalja, kako onih obližnjih poput Pakistana, Bangladeša, Malezije i Indonezije, tako i iz svih ostalih. U holu se može vidjeti značajno velik broj pokrivenih djevojaka, muslimanki. To je jasan znak da, koliko sam to mogao primijetiti, Japanci zaista nemaju predrasuda, te se i prema muslimanima, kao i svim drugim gostima, odnose izuzetno ljubazno i gostoprimljivo i vode računa o našim posebnim potrebama. Tako je unutar kompleksa TIC-a čak i izgrađen mali mesdžid u kome muslimani što su smješteni u centru mogu redovno klanjati namaze.

U ovom dijelu centra, naravno, ima dosta različitih zabavnih sadržaja. Tu su: interna videoteka sa posebnom video salom za gledanje filmova, sportska dvorana, tzv "karaoke-sobe" u kojima se može pjevati uz pratnju snimljene muzike, teniski teren na krovu jedne od zgrada, bilijar sala, te dvije kompjuterske sobe gdje svaki stanovnik ima svoj posebni password pa može koristiti računare za svoje potrebe i imati pristup internetu. Takođe, centar ima i vlastitu ljekarsku ordinaciju na raspolaganju svim stanovnicima, a teže slučajeve ti ljekari smještaju u obližnju bolnicu. Tu je i psiholog koji je na usluzi svima kojima je potrebna njegova pomoć. Tu su i tzv "putnički agenti" kojima svi stanovnici po dolasku predaju svoje povratne avionske karte na čuvanje i oni su zaduženi da svakome organiziraju sve što je potrebno za njegov povratak kući nakon završetka kursa. Takođe su u TIC-u i agenti zaduženi za organizaciju raznih zabavnih sadržaja za stanovnike. Oni organiziraju razne izlete po Tokiju i okolici, kontakte i upoznavanje sa japanskim stanovništvom, razne zabave, izložbe japanske kaligrafije, prezentacije japanskih običaja (npr tradicionalna japanska manifestacija pravljenja i služenja zelenog čaja), prezentacije japanskog kulinarstva i *origamija* (origami je japanska umjetnost pravljenja raznih živopisnih figura od papira), prezentacije japanskih borilačkih vještina (Martial Arts) i raznih drugih elemenata japanske kulture umjetnosti i tradicije. Organiziraju se i kursevi japanskog jezika za početnike i kursevi *aikida* (aikido je tradicionalna japanska borilačka vještina, orjentirana ka samodobrani i zasnovana na iskorištenju energije napada protivnika protiv njega samog). U TIC dolaze i dnevne novine (možda sa izvjesnim zakašnjenjem, ali zaista ne velikim) iz raznih zemalja svijeta koje se mogu čitati u lobiju.

Kratko rečeno, stanovnici centra imaju uglavnom sve sadržaje koji im trebaju za lijep i ugodan boravak.

Jedini sadržaj koji u TIC-u nedostaje je bazen za plivanje, jedino njega nemaju. Uvjerem sam da postoji valjan razlog zašto i to japanski domaćini nisu organizirali, a on bi, barem onako kako ja priželjkujem, mogao možda biti u bojazni od miješanja i zbližavanja muškaraca i žena obučenih u oskudne kupaće kostime. Dragi Allah najbolje zna, ali mi se zaista čini da je osjećaj stida kod Japanaca više izražen nego li kod Evropljana, tako da je i ovaj razlog zaista moguć.

Prije planiranog početka trening kursa JICA je za nas organizirala tzv "Orientation program" koji nam je trebao pružiti sve dodatne informacije o našem boravku. Ovaj program se sastojao prvo od par sastanaka sa uposlenicima JICA-e, nakon čega je organizirano nekoliko predavanja od strane eminentnih japanskih

profesora o različitim temama vezanim za Japan, njegovo stanovništvo i njihovu vjeru, tradiciju, kulturu, način života itd.

Na pomenutim sastancima su nam podijelili kartice za dizanje novca koji nam je dat kao nadoknada za vrijeme boravka u Japanu i pohranjen na bankovni račun otvoren na ime svakog učesnika kursa. Ove kartice nismo mogli koristiti za kredit niti bezgotovinsko plaćanje, već samo za podizanje gotovine sa bankomata. Takođe su nam podijelili i interne TIC kartice kojima smo plaćali ishranu u našem restoranu (tzv "Meal Card"). Također su nam prikazali video sa nekim dodatnim informacijama o Tokiju i načinu funkcioniranja sistema gradske željeznice i metroa. Vezano za ovaj film javlja se moja jedna jedina zamjerka organizatorima koja bi se sadržala u tome što nam ova video prezentacija, barem kad sam ja u pitanju, nije mogla valjano objasniti kako funkcionira sistem gradske željeznice i metroa Tokija, jer sam, i pored odgledanog filma, bio jako zbunjen. Međutim, hvala dragom Allahu, naš trening kurs se nije održavao u TIC-u već u Statističkom institutu UN za Aziju i Pacifik (United Nations Statistical Institute for Asia and Pacific - UNSIAP), tako da smo svakog radnog dana morali putovati oko tri sata u oba smjera, koristeći u jednom pravcu po dvije linije podzemne željeznice (Tokyo Metro) i jednu liniju nadzemne željeznice JR (Japan Railroad). Sevepom tako čestog korištenja svi smo stekli solidno znanje i iskustvo da se možemo snalaziti u složenom sistemu gradske željeznice Tokija, ali smo iz početka morali koristiti precizan plan sa svim informacijama o tom putovanju (sa upisanim svim stanicama, linijama i svemu ostalom), pa čak smo prva tri dana morali biti vođeni, baš poput djece u osnovnoj školi, od strane naših JICA trening koordinatora. Tako sam i ja, tek nakon nekog vremena, stekao dovoljno iskustva da sam kasnije mogao i samostalno koristiti ovaj komplicirani sistem, o čemu ću, ako dragi Allah da, kasnije više govoriti, a ovom prilikom ističem samo to da mi onaj početni film nije bio od velike koristi i mislim da su ga mogli i bolje pripremiti. Ali, želim naglasiti da im je to sa moje strane zaista bila jedna jedina zamjerka, koja možda i ne stoji, jer je veoma moguće i to da problem nije bio u filmu već u mojoj nesnalažljivosti. U svakom slučaju sve drugo oko organizacije je zaista za čistu desetku.

A koliko je ta organizacija kvalitetna, ozbiljna i odgovorna može se vidjeti i u tome što su ljubazni domaćini u drugom dijelu "Orientation programa" za nas organizirali pomenuta predavanja o japanskoj historiji, vjeri, tradiciji, kulturi, ekonomiji, načinu života. Predavanja su za sve nas bila veoma korisna i ja lično sam dosta naučio o ovoj zemlji, njezinom stanovništvu i kulturi, a o mojim impresijama o Japancima koje sam sevepom tih predavanja i ličnog iskustva stekao želim da vam, poštovani čitaoci, ponešto kažem, ako dragi Allah da, u nastavku.

Japanci

Ranije sam, moram to ovdje priznati, imao izvjesnu rezervu prema Japancima. Vjerovatno je razlog bio u mome predubjeđenju o njima kao o saradnicima Hitlera koji su u drugom svjetskom ratu okupirali Kinu (Kinezi su mi opet bili simpatični zbog Brus Lija (Bruce Lee) i zato što su bili na istoj strani sa partizanima a protiv nacista) i borili se protiv Saveznika. Naravno, nipošto ih nisam mrzio, ali sam ipak imao neke rezerve i nisu mi baš bili previše bliski. Međutim, boraveći u Japanu i upoznavši ih malo bliže, shvatio sam da sam prema njima u svom srcu čini mi se bio nepravedan. Uvidio sam kod njih, istina, jednu izuzetno veliku negativnost duhovne prirode, ali i dosta veoma lijepih osobina zbog kojih su mi nekako postali mnogo bliži i simpatičniji (naravno bez imalo hvale njihove vjerske tradicije koja je upravo

katastrofalna), tako da bih iskreno volio da ih dragi Allah uputi putevima Njegovog zadovoljstva i spasa.

Prije nego počnem, inša'Allah, govoriti o njihovoj kulturi ponašanja dopustite mi, poštovani čitaoci, da dadnem jednu simpatičnu opasku o izgledu Japanaca u našim očima i našem izgledu u njihovim očima.

Japanci su, po našim mjerilima, u prosjeku veoma niski, tako da sam ja sa svojih oko 187 cm visine poprilično odudarao od većine svijeta. Redovno udarah glavom u viseće panoe unutar metroa, a ponekad i na vrh izlaznih vrata. Gledao sam preko svih njihovih glava (mislim da sam bio za čitavu visinu glave viši od većine Japanaca), pa mi oni izgledaše, da mi to dragi Allah oprost, malkice preniskim. Kasnije sam saznao da sam i ja nekima od njih izgledao čak smiješnim. Na uvodnom prijemu (Introduction Party) trening kursa jedan mlađi Japanac me uljudno pitao koliko sam visok. Kad sam mu odgovorio on je zahvalio i onda prokomentarisao na japanskom sa svojim kolegom i ja sam shvatio da oni prave viceve na račun moje visine. Naravno, nisam im nimalo zamjerio jer je to sve skupa bilo simpatično i veoma uljudno, ali je veoma interesantno za primijetiti: mi smo skloni da pravimo šale i viceve na račun njihove nizine, a oni na račun naše visine.

Govoreći dalje o Japancima, za njih bi rekao, čini mi se bez pretjerivanja a dragi Allah najbolje zna, da oni, ako za koji trenutak ostavimo malo u stranu njihovu totalno iskvarenu vjersku i duhovnu tradiciju, imaju opću kulturu ponašanja (ahlak) prilično sličnu ashabima (odnosno svim valjanim i iskrenim muslimanima). Ovako mi se čini jer sam u njihovom javnom moralu, tradiciji i kulturi življenja i ponašanja pronašao mnoge elemente klasičnog islamskog lijepog ponašanja. Zaista su, rekao bih to, a svakako dragi Allah najbolje zna, blizu onom idealu lijepog ponašanja kako bi se trebali ponašati svi ljudi na svijetu, pogotovo muslimani.

Ljubaznost

Već sam govorio o njihovoj gostoljubivosti, a ljubaznost im se zaista susreće na svakom koraku. Koriste svaku priliku da vam se nasmiju, zahvale vam riječima: "Arigato gozai mass"; i ukažu vam poštovanje naklonom glave. Naklon glave uz skupljene ruke ispred lica kod Japanaca je oblik pozdrava i izražavanja posebnog

poštovanja i oni kao da jedva čekaju priliku da tako postupe. Tako, kada npr kupite nešto u prodavnici prodavačica vam zna ljubazno zahvaliti na kupovini i nakloniti vam se sa osmijehom. Isto tako postupaju i službenici na šalterima. Kad vam vraćaju kusur ne stavljaju vam ga u ruku ili na pult, već na posebnu malehnu tacnu i vraćaju vam ga na toj tacni, kao kad konobar servira u restoranu. Tako postupaju jer prosto vraćanje kusura u ruke ili na pult smatraju nedovoljnim da vam iskažu poštovanje i čak nepristojnim. Oni se smatraju počašćenim što ste svoj novac potrošili baš kod njih i zbog toga cijene i vas i vaš novac, pa vam ukazuju poštovanje tako što vam kusur vraćaju na tacni sa obje ruke uz obaveznu zahvalu i naklon. Manire uljudnosti i ljubaznosti, dakle, žele prenijeti na sva javna mjesta da bi to sve skupa podigli na jedan viši nivo plemenitosti.

Tako to sve nekako ide kod njih, na svakom koraku čuješ tople riječi zahvale, vidiš ljubazan osmijeh i naklon. Baš onako kako bi muslimani trebali svuda obilato širiti plemenite riječi *selama*, eto, baš tako Japanci obilato upućuju uljudne riječi zahvale i ljubazne osmjehe svuda naokolo.

Stid

Stid je kod prosječnog Japanca veoma izražen. Istina i kod njih ima djevojaka koje nose izuzetno usku i kratku odjeću, ali se one ipak osjetno rjeđe sreću u Tokiju nego li u nekim drugim modernim gradovima svijeta. Takođe, veoma je rijedak slučaj da zaljubljeni parovi međusobne osjećaje ljubavi i nježnosti javno pokazuju svom svijetu, poput bestidne javne ljubavi npr u parkovima Pariza. U Japanu se, kako nam je rekao jedan od japanskih profesora, po prvi put u čitavoj njihovoj znanoj historiji desilo da su se muško i žensko poljubili na javnom mjestu tek negdje pedesetih godina prošlog stoljeća, naravno pod utjecajem američkog okupatora, što se tad smatralo izuzetno skandaloznim.

Stid i moral, pogotovo u odnosima između muškaraca i žena je, dakle, veoma izražen u tradiciji Japana. Sve nježnosti između muška i ženska čvrsto su se čuvale u granicama braka i intime porodičnog doma. Zbog toga je svaki javni izraz intime, čak i kad su u pitanju supružnici, bio doživljavan skandaloznim. Nažalost, danas se i u Japanu pod pogubnim uticajem bestidne globalizacije ta lijepa tradicija donekle

gubi, ali je ona, hvala dragom Bogu, još uvijek značajno izražena. Rekao bih da je ipak mali broj onih Japanaca, koji su pred rušilačkim naletom modernosti - gotovo sasvim lišene stida i moralnosti, pokidali sve fundamentalne veze sa svojom izuzetno moralnom tradicijom. Ovo se vidi i iz upozorenja, koje su nam uputili profesori na uvodnim predavanjima o japanskoj kulturi i načinu života, da prilikom pozdravljanja izbjegavamo čak i rukovanje sa ženama, zato što Japanci inače ne vole dodirivanje kod pozdrava, a pogotovo ne vole da se dodiruju žene. To im jednostavno nije u kulturi.

Nažalost, i u Tokiju postoje javne kuće, striptiz barovi i sex shopovi, a niti Japan nije lišen bludničenja, ali sam mišljenja da je taj nemoral kod njih zaista osjetno manje izražen nego li u većini drugih razvijenih i modernih zemalja svijeta, a dragi Allah najbolje zna.

Da ovo izlaganje o osjećaju stida među Japancima i Japankama završim sa jednim mojim veoma simpatičnim iskustvom. Desilo se da sam jednog dana u blizini TIC-a, vidio jednu lijepu djevojku, moderno obučenu, kako sijedi za malehnim kamp stolom na ulici. Ispred nje na stolu su stajali nekakvi papiri, a iza nje je bila prazna lokacija, očigledno namijenjena gradnji neke kuće. Zainteresovalo me o čemu je riječ pa sam joj prišao i upitao je. Objasnila mi je da radi u jednoj agenciji za prodaju nekretnina i da joj je radni zadatak da prodaje tu slobodnu lokaciju iza i nudi projekte za gradnju stambene kuće na tom mjestu. Sjedila je tu, na otvorenoj ulici, sa svim potrebnim formularima koji se trebaju ispuniti u slučaju kupoprodaje i čekala kupce. To mi je zaista bilo neobično i simpatično, umjesto da potencijalne kupce upućuju na svoj ured, ljudi iz agencije *lično* dežuraju na licu mjesta, kako bi mušterijama olakšali kupovinu. Razmišljajući o tome kako je to simpatično poželio sam da taj prizor snimim mojom kamerom. Pošto nisam htio da djevojku uslikam bez njenog znanja i dopuštenja vratio sam se do nje da je upitam za dozvolu da taj prizor, zajedno sa njom, snimim. Njezina reakcija me u dubini duše zaista veoma ugodno iznenadila. Lice te moderno obučene mlade i lijepe djevojke, naviknute da u svom poslu kontaktira sa mnogim ljudima, je porumenilo, spustila je pogled pred sebe i molećivim glasom više puta ponovila: "Nemojte me molim vas slikati, mene je tako stid". Ostao sam bez teksta. Koliko bi zapadnih djevojaka njezine ljepote čak sanjalo o tome da postanu foto modeli, koliko bi njih na Zapadu koje rade na istom poslu kao i ona ravnodušno dopustilo da budu uslikane?! Naravno, i sâm sam se postidilo što sam je uopće pitao, pa sam se uz izvinjenje udaljio. Fotografiju nisam

dobio, ali sam dobio jedno lijepo i nezaboravno iskustvo kako i moderne djevojke mogu sačuvati svoj izvorni stid i čestitost. Hvala dragom Allahu na tome.

Disciplina i odgovornost

U Japanu su svi ljudi, čak i oni u najnemirnijim i najnestašnijim godinama poput djece i tinejdžera, veoma disciplinovani. Svaka škola precizno propiše mušku i žensku odjeću, njezin izgled, boju i dezene i sva djeca koja pohađaju tu školu neizostavno nose propisanu odjeću. Tačno se zna koja se odjeća nosi zimi, koja ljeti, koja kad je suho, a koja kad pada kiša. Baš poput uniformi u vojsci.

Škole su dakle organizirane na principu vojske i očigledna je želja djecu još od malih nogu naučiti disciplini i odgovornosti i usaditi im ljubav i poštovanje prema radu i znanosti. Koliko su u tome u Japanu uspjeli pokazuje to što učenici prilikom ulaska u učionicu čine naklon praznoj prostoriji. Čine naklon učionici jer je smatraju poštovanim mjestom gdje se stiče toliko dragocijeno znanje.

U istom smislu učitelji su uvijek bile izuzetno poštovane osobe i prema njima su se učenici uvijek odnosili sa izuzetnim poštovanjem i poniznošću. Strogost je bila veoma izražena. Danas nije kao što je bilo prije, ali su još uvijek učitelji veoma cijenjeni i još uvijek ima strogosti i discipline u školama.

U školama nema čistača, već su djeca obavezna da čiste čitavu školu nakon nastave. Svaki je razred zadužen da očisti vlastitu učionicu i, baš kao u vojsci, jedan dio školskog kruga. Osim toga, po utvrđenom rasporedu povremeno je svaki razred zadužen za kuhanje i serviranje ručka određenog dana za sve u školi, i učenike i nastavno osoblje.

U razredu nije dopušteno sjediti po volji, već se mora sjediti u propisanom položaju (vjerovatno je propisano da se sjedi u anatomski pravilnom položaju).

U ranijim vremenima su u školama učionice bile strogo odvojene prema polu. Kasnije su imali odvojene prostore u smislu da su muški smješteni u jednom dijelu učionice, a ženske u drugom. Danas je u nekim školama prisutno, nažalost, i zajedničko sjedenje u klupi, ali je, zbog očuvanja reda i discipline, propisano da svi muški sjede npr na lijevoj strani stola, a ženske na desnoj.

Dakle, vidimo koliko se trude da kroz školovanje djecu još od malih nogu nauče disciplini, redu, marljivosti, čestitosti i odgovornosti. Naravno, tako ih uče i roditelji u kućama, pogotovo u onim porodicama u kojima je osjetno izražena tradicionalna kultura. Kada ovo imamo u vidu onda nam je jasno zašto i odrasle osobe u svom svakodnevnom ponašanju pokazuju za današnje uslove izuzetno visok nivo javne discipline i odgovornosti.

Već sam govorio kako staju u red na autobuskim stanicama. Isto se, naravno dešava i na stanicama gradske željeznice. Na svakom peronu na tlu su tačno označena mjesta gdje će doći vrata voza kad on stane. Oni koji čekaju postroje se jedan iza drugog u dva reda, desno i lijevo iza oznake, tako da, kada voz stigne, sredina ostane prazna za one koji izlaze, a nakon njih i desna i lijeva kolona ulaze u voz.

Kada se voze eskalatorima (pokretne stepenice) svi poštuju pravilo da je lijeva strana eskalatora namijenjena onima koji se ne žure pa im je dovoljna brzina kojom ih eskalator nosi, a desna strana je slobodna za one koji se toliko žure da se moraju još i dodatno kretati po pokretnim stepenicama.

Ma koliko se žurili svi su mirni i pribrani i svi pedantno i odgovorno poštuju ova pravila, nema nestrpljivosti, podizanja glasa, niti bilo kakve nervoze. Jedino po čemu se da vidjeti da im se "pravo" žuri jeste to što potrče kad imaju pred sobom prazan prostor i penju se desnom stranom pokretnog eskalatora, i sve to opet bez imalo vike i galame. Samo se čuje uobičajeni žamor mase i ništa više.

Kad se sve ovo uzme u obzir jasno je zašto, i pored povremenih velikih gužvi na stanicama, sve opet protiče mirno i bez pretjeranog gubitka vremena.

Ovo su samo neki od mnogih primjera, a zaista se u svim aspektima života i rada vidi koliko su disciplinirani. I opet ponavljam, sve im je oficijelno, pedantno, disciplinirano, precizno kao u vojsci, i u kući, i u porodici (odnos roditelja i djece, muža i žene), i u školi, i na poslu.

Klasična japanska tradicija danas je na velikom ispitu globalizacije zato što su mladi koji su stasali pod utjecajem američke dominacije, sada mnogo više nalik našem tj. zapadnom tipu omladine. Poraz u drugom svjetskom ratu značajno je uzdrmao osnove japanskoga tradicionalnog života. Japanci su po svojoj prirodi izuzetno osjetljivi i svaku kritiku naročito duboko doživljavaju, a pogotovo onda kada je i sami ocjene opravdanom. Pobjednici u drugom svjetskom ratu su, odmah nakon kapitulacije, Japance podvrgli propagandnoj ofanzivi sistematski im "nabijajući na

nos" krivicu i stalno ih optužujući da su maltene najgori ljudi na svijetu. Tako su Japanci bili dovedeni u situaciju da se stalno neke pravdaju i brane od mnogih optužbi, od kojih su najvjerovatnije samo neke bile opravdane, a dragi Allah najbolje zna. Ova ofanziva je itekako pogodila sve Japance, koji su, izuzetno osjetljivi kakvi inače jesu, sve to duboko primili k srcu, a indoktrinacija je najviše pogodila mlađe generacije izazivajući kod njih kompleks tako da su se mnogi od njih počeli stidjeti svoje tradicije i kulture i vremenom počeli neselektivno i nekontrolirano prihvatati sve ono što im se sa zapada serviralo, stvarajući tako jednu novu kulturu slobodnog života zasnovanog na hedonizmu i rušenju svih tabua. Rezultat ovih procesa jeste taj da se klasične tradicije danas uglavnom drže stariji ljudi, dok mnogi od mladih samo govore japanski, a gotovo da i ne znaju svoju historiju i svoju tradiciju.

Međutim, izgleda da ipak danas u Japanu ima dovoljan broj ljudi koji su svjesni ove kulturne erozije tako da su očevidni napori da se nekako odgovori na izazove globalizacije i sačuva vlastita tradiciju u izvjesnom balansu sa modernim. Bilo bi zaista zanimljivo vidjeti šta će, ako Bog da, dalje raditi na tom planu.

Koliko samo sličnosti u ovome sa onim čemu su danas podvrgnuti muslimani, pogotovo nakon 11. septembra. I u ovome, dakako, ima sličnosti između japanskog i islamskog iskustva.

Kult rada

I u poslu su prilično oficijelni (koliko sam mogao vidjeti insistira se na nošenju odjela i kravate i na urednosti), a ne treba ni pominjati koliko su u poslu prisutni precizno planiranje, marljivost, odgovornost, preciznost, i radna disciplina. Kao i kod Švicaraca posebno se insistira na tačnosti u vremenskom pogledu i maksimalno se nastoji da se sve što je planirano desi tačno onda kad je i planirano.

Nakon poraza u drugom svjetskom ratu Japan je bio prisiljen demilitarizovati svoje društvo i to im se kasnije, ekonomski gledano, pokazalo veoma korisnim. Nacionalni budžet je postao potpuno rasterećen (vojska je najskuplja stavka javnog budžeta u svim zemljama), a samurajski kodeks časti i tradicionalni moral izražen u odgovornosti, marljivosti, skromnosti i disciplini su sa vojnog terena prebačeni na ekonomski, što je sve rezultiralo fanatičnim radom, iscrpljujućim zalaganjem svih

radno sposobnih Japanaca u izgradnji ratom potpuno porušene države (u američkim bombardovanjima sve je bilo uništeno i porušeno, morali su početi bukvalno od nule), i izuzetno izraženom skromnošću koja je čovjeku omogućavala da se zadovolji sa minimalnom naknadom i minimalnim slobodnim vremenom. Rezultat tolikog rada i skromnosti u trošenju bio je ekonomski bum, ekstremno brz ekonomski razvoj. I kad su se već bili izvukli iz siromaštva, fanatično marljivi i disciplinirani Japanci su i dalje nastavili istim tempom i u narednim decenijama, sve dok se nije desio jedan veoma interesantan događaj.

Jednom je neki francuski diplomata koji je bio u posjeti Japanu u neoficijelnom razgovoru sa svojim japanskim kolegama, "onako usput" upitao zbog čega Japanci nemaju slobodnu subotu i zašto rade za sve praznike, zašto toliko i dalje rade kad su se ekonomski prilično obogatili. Rezultat te njegove usputne primjedbe je bio da je nekih šest mjeseci kasnije u Japanu donešen zakon po kome se radno vrijeme u hefti ograničilo na svjetske standarde od 8 sahata rada dnevno, dva dana vikenda i neradne dane nacionalnih praznika.

Eto, toliko su Japanci osjetljivi i rekao bih povodljivi, da je bila dovoljna samo jedna jedina primjedba da je oni odmah stave u srce, o njoj ozbiljno razmišljaju u narednom periodu i na kraju je odlučio potpuno prihvatiti. Ovo nam je ispričao japanski profesor ekonomije na jednom od uvodnih predavanja programa orijentacije (Orientation Program).

Danas, dakle, kult fanatičnog rada više uopće nije toliko izražen kao što je bio u prošlosti. Sada su malo "spustili loptu" i "povukli dizgine", tako da bih rekao da ne pregone na poslu. Doduše, ovaj sam utisak stekao na bazi iskustva organizacije našeg kursa, jer je njegov plan i program bio dobro odmjereno tako da smo zaista imali dovoljno vremena za sve i ništa nije rađeno u žurbi, nervozi i srkletu, a sve se precizno odvijalo u tančine onako kako je predviđeno. Međutim, da bi to sve tako funkcioniralo bilo je neophodno i naše učešće, pa su nam još na početku kursa jasno naglasili da od nas svi očekuju precizno poštivanje vremenskog rasporeda svih planiranih aktivnosti, odgovornost i ozbiljan odnos prema kursu. Ne znam da li je ovo dobar primjer jer su zbog nas vjerovatno malo "popustili" od uobičajenih radnih standarda, koju su, možda, nešto jači u japanskim firmama, ali se ipak može reći da fanatizma i kulta rada danas nema, ali svakako ima ozbiljnog, preciznog, valjanog, marljivog, sistematskog, dobro odmjereno i odgovornog rada.

Sve ovo su, dakako, lijepe osobine, ali samo pod uslovom da one ostanu u granicama neke nužne i dopustive čovjekove orijentacije ka dunjaluku, odnosno da ne naruše ravnotežu između duha i tijela, kako čovjekov trud za ahiret (a ipak je to *osnovna svrha* našeg postojanja na ovom svijetu), nebi bio marginaliziran njegovim trudom za prolazni dunjaluk. Ipak smo mi samo putnici u prolazu na ovom dunjaluku - to bi Japanci neizostavno trebali naučiti od nas muslimana, a mi bi od njih svakako imali dosta za naučiti u pogledu ozbiljnosti, čestitosti i odgovornosti u ispunjavanju svakodnevnih radnih zadataka.

Kultura ishrane

Kultura ishrane u Japanu zaista je sasvim drugačija od one na koju smo mi Evropljani navikli, pa nam ona i izgleda veoma čudnom i egzotičnom.

Tradicionalna kultura ishrane Japanaca je utemeljena na morskoj hrani, tako da najrazličitije vrste ribe, lignji, školjki, rakova, algi i raznih drugih morskih životinja i biljaka, ali uz značajno izraženo učešće i "kopnene" biljne hrane, svakodnevno čine gotovo isključivi sadržaj jelovnika najvećeg broja domaćinstava u Japanu. Isto tako specifično je, koliko sam mogao primijetiti, to da rižu konzumiraju mnogo, masnoće i "crveno" meso malo, a hljeb gotovo nikako.

Još jedna specifičnost japanske kulture ishrane najbolje se vidi na primjeru njihovog tradicionalnog jela *suši* – riječ je o konzumaciji *sirove* ribe. Suši je sirova riba izrezana na tanke filete (kao što mi npr tanko siječemo suho meso) kojom se onda omotava na vodi kuhana riža (kao što mi pravimo sarmu). Zbog toga se za pravljenje sušija mogu koristiti samo neke vrste ribe koje imaju dosta mesa a malo kostiju – najčešće se, koliko sam mogao zaključiti, za pravljenje sušija koristi *losos*. Posebno se cijeni svježina ribe, što je riba svježija to je suši bolji, a najbolji se pravi od ribe koja je još istog jutra ulovljena. Zbog toga je tokijska pijaca ribe veoma popularna i u jutarnjim časovima veoma i posjećena. Ribari svakog jutra veoma rano, u vrijeme ranog sabaha, isplovljavaju na more i ribu koju ulove donose na pijacu koja se otvara već oko osam časova ujutro. Suši, dakle, izgleda kao sarma čiji ovoj je tanki filet sirove ribe a unutar nje sadržaj grudva kuhane riže. Ako ga probate u tom izvornom obliku otkrit ćete da je bez ikakvog ukusa jer je riža kuhana na vodi

bez upotrebe bilo kakvog začina, a riba je ionako sirova tako da nema nikakve obrade koja bi joj dala neki ukus. Već odatle možete zaključiti da je osnovna orijentacija njihove kulture ishrane da se daje primat *zdravoj hrani*, a da je *ukus hrane* sekundarna stvar. Naravno, oni tradicionalno ne jedu suši u izvornom obliku već posebno prave specifične vrste sosova u koje se umače suši prije stavljanja u usta. Ti sosovi, dakle, daju najrazličitije okuse sušiju.

Konzumacija sirove ribe bez ikakvog kuhanja ili pečenja – to je za našu kulturu ishrane sasvim neprihvatljivo, ali Japanci će vam rado reći da je to veoma zdravo. Hajde, vjerujmo im na riječ da je zdravo, ali je sigurno da je za naš stomak veoma neobično i da treba biti oprezan sa konzumiranjem, jer se unaprijed ne može znati kako će reagirati stomak ljudi koji nisu naviknuti. Tako je jedan moj dragi prijatelj iz Bangladeša, nakon konzumacije samo jednog jedinog sušija imao pravu pobunu u stomaku i više nije ni prilazio sušiju sve do kraja kursa. Meni je suši izgledao veoma interesantnim i ukusnim pa sam ih malo više konzumirao, ali sam ipak kasnije i ja imao manjih i kratkotrajnih problema sa stomakom. Da ovaj osvrt na suši završim sa jednom simpatičnom primjedbom koju je jedan Amerikanac dao svome japanskom domaćinu, kada mu je ovaj ponudio suši (a to nam je ispričao lično taj domaćin – jedan od japanskih predavača). "Nisam ja mačka", kratko je rekao Amerikanac i prihvatio druga ponuđena jela. Iako ga je japanski domaćin ubjeđivao da proba jer je veoma zdravo, tvrdokorni Amer nije htio popustiti.

Da je orijentacija na zdravu hranu suština japanske kulture ishrane vidi se i po tome što oni tradicionalno, barem koliko sam mogao ja primijetiti, rijetko koriste masnu i pogotovu pečenu hranu. Isto tako ne prave mnogo hrane. Porcije su veoma male a raznovrsne, tako da je na stolu po pravilu više manjih činija sa raznim vrstama kuhane ili ovlaš pečene hrane. Hrana je, ponavljamo, gotovo nemasna. Hljeba i "crvenog" mesa, kao što sam već rekao, gotovo da i nema, sve izgleda kao da su neke salate, sosovi, riba, alge ... i mnogo, mnogo riže. Riža je zaista veoma mnogo izražena u jelovniku i ona je izgleda za njih nadomjestak hljeba.

Na ovom mjestu je interesantno napomenuti da geografski položaj otočke zemlje nije jedini razlog utemeljenja cjelokupne tradicionalne japanske kulture ishrane na morskoj hrani, već je u tome veliku ulogu odigrala i duhovna tradicija. Naime, prema toj tradiciji, koliko sam shvatio ono što nam je na predavanjima

rečeno, smatralo se ružnim i grijешnim djelom ubijati životinje, pa su zato uglavnom i koristili morsku hranu. Interesantno je uočiti kako ih ovo udaljava od konzumacije svinjetine. Tako se, ponavljam onako kako sam ja shvatio, stoljećima u Japanu svinjetina haman nije ni koristila. U ovome opet možemo naći još jednu sličnost sa islamskom tradicijom. Danas se i ova tradicija gubi pa mlađe generacije, pod uticajem zapada i Kine sve više koriste i svinjetinu, ali se nadam da to još uvijek nije niti izbliza kao u drugim neislamskim zemljama.

Naravno, ono što sam do sad rekao o japanskoj kulturi ishrane odnosi se na tradicionalnu japansku kuhinju. Danas se, u vremenu slabljenja tradicije i uticaja globalizacije i kod Japanaca može naći raznih vrsta hrane i ishrana im se donekle približila nekim globalnim standardima kulinartva (npr Pizza, McDonalds, Pizza Hut, KFC, "evropski" meni u restoranima sa više mesa i hljeba itd), ali ipak u Japanu još uvijek izuzetno preteže tradicionalna kuhinja, svakako zbog toga što se duboko ukorijenjene hiljadugodišnje tradicije ne mogu lahko iskorijeniti bez obzira koliko bio jak uticaj globalizacije. Ovo se sasvim jasno vidi na primjeru njihovih samoposluga i supermarketa u kojima ne možeš naći evropskih prehrambenih proizvoda, tako sam u ogromnom hipermarketu *Carefour* smještenom u tokijskom predgrađu *Makuhari* imao velikih problema da pronađem čokoladu za sebe. Japanske čokolade su za moju ukus isuviše posne i nedovoljno slatke, pa sam u tom trgovinskom megapolisu tragao za švicarskom čokoladom *Toblerone*, i zamislite, u tom ogromnom kompleksu jedva sam uspio naći u jednom malom pretincu svega nekoliko malih pakovanja ove čokolade iako je riječ o jednoj od najpoznatijih čokolada na svijetu?! Da paradoks bude veći, taj ogromni hipermarket, kako mi je rečeno, finansira se najvećim dijelom francuskim kapitalom. Ali, kad je biznis u pitanju ne gleda se ništa osim novca pa zato i nema mnogo evropskih prehrambenih artikala. Ovo, po meni najbolje govori koliko su Japanci i danas vjerni *svojoj* kuhinji.

I ja lično želim slijediti njihov primjer pa tako, iako je naš poznati fudbalski trener Ivica Osim, koji inače već neko vrijeme boravi u Japanu i trenira tamošnje timove, jednom izjavio da mu je trebalo dosta vremena da se navikne na japansku kuhinju, ali je, kada se konačno uspio malo navići, uvidio da je ona dosta zdrava, ja ipak više volim janjeće pečenje, ćevapčiče, bosanski lonac i ostala pečena i kuhana jela naše tradicionalne kuhinje koja su nam naše nane pripremale, jer su ova jela, ubijeđen sam u to, samo naizgled manje zdrava od japanskih – trik je u tome da ih se nikako ne treba *mnogo* konzumirati – ko ih umjereno konzumira u manjim količinama, ona mu neće nauditi zdravlju, a ionako dragi Allah u konačnici određuje koliko će ko živjeti i kakvo zdravlje imati. Dakle, svaka kuhinja je zdrava, samo ako se jela umjereno konzumiraju, baš kako je i preporučeno, pa i naređeno ljudima u svetom tekstu mubarek Kur'ana: ... **I jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju.** (7:31)

Kultura stanovanja

Sličnosti između islamske tradicije i tradicije Japana najviše se, rekao bih mogu vidjeti u domenu kulture stanovanja.

Prva sličnost koja se odmah da vidjeti jeste *čistoća doma*. U japanskim kućama i stanovima, baš kao i u muslimanskim, obavezno se izuva obuća. Ovo, naravno, jasno pokazuje da se čistoći u japanskom domaćinstvu pridaje izuzetno veliki značaj. Možda čak nebi bilo pretjerano reći da u Japanu postoji *kult čistoće*, a dragi Allah najbolje zna.

Druga sličnost japanske kulture življenja sa islamskom jeste *jednostavnost*. Tradicionalni japanski dom nema vidljivog namještaja. Na podu su hasure (zovu se *tatami*). Vrata su klizna (otvaraju se pomijeranjem lijevo-desno). Zidovi izgledaju poput nekih drvenih okvira ispunjenim nekom drvnom masom, kao nekim čvrstim kartonima ili drvnim impregnacijama i često izgledaju isto kao i vrata, tako da se vrata ponekad teško razlikuju od zida – tek kad prideš onda vidiš koji segment zida se klizeći može pomjerati lijevo i desno i znaš da su to vrata. Stvari se drže u plakarima koji su sastavni dio zidova. Spava se na podu na dušecima; sjedi se na podu na šiltetima; jede se sa sinija (samo što japanske sinije, koliko sam mogao vidjeti nisu okrugle kao naše već četvrtaste).

U toaletu se ne koriste klasične wc šolje već, baš kao i u tradicionalnoj muslimanskoj kulturi stanovanja, čučavci. Vjerujem, mada to naravno nisam mogao provjeriti, da je i kod Japanaca obavezno čišćenje vodom nakon male i velike nužde.

Ta jednostavnost me zaista doima, sve je nekako jednostavno, lahko, prirodno, zdravo. Sve je bez opterećenja. Prostora ima dosta, zato što nema fotelja, kreveta, stolova i stolica, regala ..., samo zidovi, tatamiji, sinije, pa čovjek ima jasan osjećaj slobode u kojoj ne osjeća pritisak prenapučenosti.

Jednostavnost japanskog doma kao da jasno hoće kazati da je čovjek samo prolaznik u životu na ovom svijetu, koji mu je privremeno odmorište na njegovom putu ka vječnosti budućeg svijeta i zato u stanovanju sve treba da bude jednostavno i praktično. Ova jednostavnost stanovanja, reklo bi se, čovjeka čini nekako skromnijim, čini mu život zdravijim a njega otpornijim – ona kao da mu omogućava da živi u harmoniji sa prirodom ... što je opet jedna dodirna tačka sa islamskom kulturom i tradicijom.

Dakle, treća sličnost japanske kulture življenja sa islamskom jeste *težnja ka harmoniji sa prirodom*. Tradicionalne kuće su jednospratne, građene su pretežno od drveta (dakle od prirodnih, ekološki čistih materijala) i uvijek su okružene zelenilom sa kojim se uklapaju u prelijepu i skladnu cjelinu. Najbolji primjer tradicionalne gradnje sam mogao vidjeti prilikom obilaska Šogunovog dvora u Kjotu (Kyotu), o čemu ću, ako dragi Allah dadne, kasnije govoriti opširnije.

Generalni utisak tradicionalne japanske kulture stanovanja jeste da je riječ o jednom jednostavnom, prirodnom, zdravom načinu života kojeg karakteriše prosto i funkcionalno uređenje životnog prostora u kome se živi sjedeći na podu, jede sa sinija, spava na podu u uslovima izuzetne čistoće. Sve je, dakle, čisto, jednostavno i prirodno. Koliko je samo sličnosti sa tradicionalnom muslimanskom kućom.

Mada i u Japanu, naravno ima dosta modernih kuća, građanih prema modernim standardima arhitekture i iznutra namještenih prema modernim stilovima uređenja enterijera, rekao bih da to ipak nije izbrisalo tradiciju, pa je još uvijek značajan broj japanskih domaćinstava u kojima su prisutni mnogi elementi tradicionalnog uređenja doma i tradicionalne kulture stanovanja.

Još jedna interesantna stvar u Japanu je ta da stambeni blokovi novije gradnje obično imaju zajednički prostor veličine jednog stana (common apartment) koji služi svim stanarima tog stambenog bloka za organizaciju raznih vrsta zabava (svadbe, svečane večere, sijela, zabave, i slično). To je veoma praktično jer onda čovjek ne mora remetiti uobičajeni raspored u svome stanu, a i zbog toga što se taj zajednički

apartman po pravilu nalazi u dvorištu i fizički odvojen je od ostalih stanova, tako da buka nikome ne smeta. Nedostatak ovakvog rješenja je to što se korištenje ovog prostora odvija prema utvrđenom planu, pa se termin uvijek mora ranije rezervirati, vjerovatno kod kućepazitelja.

Čistoća

O značaju i mjestu čistoće u tradicionalnoj kulturi Japana već sam ranije govorio, a ono o čemu ovdje želim nešto malo kazati jeste javna čistoća u Japanu.

Jasno vam je, poštovani čitaoci, da su u Japanu sve javne površine: parkovi, ulice, kolovozi, trotoari itd izuzetno čisti. U Tokiju se, osim u veoma, veoma rijetkim izuzecima (koji su apsolutno beznačajni negativni primjeri u ovom ogromnom gradu sa 12 miliona stanovnika) nigdje, čak niti među tračnicama u tunelima podzemne željeznice, ne može vidjeti niti jednog jedinog papirića, niti opuška, niti odbačene konzerve, niti bilo čega sličnog. Trava na zelenim površinama je uredno očišćana, drveće je veoma lijepog i njegovanog izgleda sa uredno očišćanim krošnjama. Nigdje, ama baš nigdje za 70 dana boravka u Japanu nisam vidio niti jednog jedinog grafita.

Vozovi su izuzetno čisti. Svakodnevno sam koristio čak dvije linije metroa i jednu liniju nadzemne željeznice u dva smjera, tako da sam se vozio najmanje šest puta svakog dana više od dva mjeseca, a da niti jedanput nisam vidio da je bilo šta nacrtano na zidovima voza, da na podu ima i jedan jedini opušak, žvakaća guma, odbačeni papirić, da na ijednom sjedištu ima barem kakva olovkom napisana tačka – a kamoli da je izbucano. Platna kojima su presvučena sjedišta su oprana i bez imalo izbljedjelih boja, pod je čist i uglancan ... uopće nemate utisak da ste u javnom sredstvu prevoza kojim neprekidno putuju milioni ljudi ... sve je čisto kao da ste u nečijoj kući.

Molim da mi ne zamjerite poštovani čitaoci, što ne mogu a da opet u ovoj izuzetnoj kulturi čistoće ne vidim jasan element islamske tradicije. Zaista, puno toga u tradiciji Japana ima lijepoga što potiče od drevnoga izvornoga islama.

Na jednom od predavanja sam čuo da Japanci čistoću duše vezuju za tjelesno zdravlje, pa u svojoj duhovnoj tradiciji njeguju ideju o povezanosti tijela i duše, te

nužnosti da i jedno i drugo budu u međusobnoj ravnoteži i obaveznoj čistoći, prvo duhovnoj pa i tjelesnoj. Dakle, čistoća duše i čistoća tijela su povezane i zajedno vode čovjeka ka duhovnom napretku. U tom smislu izgleda da su i u njihovoj duhovnoj tradiciji prisutni različiti obredi istjerivanja zlih demona iz tijela bolesnih osoba, a dragi Allah zna najbolje.

Još jedna interesantna stvar koju nam je rekao jedan od japanskih predavača: kada oni veliki *sumo hrvači* prije početka hrvanja stupaju u stranu desnom i lijevom nogom – to čine zato da bi zgazili zle duhove koji izlaze iz zemlje.

Tako u ovom kazivanju o utiscima iz Japana dođosmo i do nezaobilazne teme: japanske vjerske i duhovne tradicije. U svemu onome što smo do sada kazali čitalac može zaključiti kako ovaj autor zaista visoko cijeni mnoge lijepe elemente tradicije Japana, ali da se ne bi bila data pretjerano favorizirana slika Japana, već jedna objektivna slika, moraju jasno biti navedeni i negativni elementi. Gledano u vjerskim i duhovnim obzorjima, Japanci su zaista duboko zalutali i veoma su, veoma nazadni. To im je, istina, koliko mogu vidjeti jedini značajan nedostatak, ali je tragedija u tome što je upravo to ono što dragi Bog najviše gleda i za šta se prvo polaže račun na Sudnjem Danu. Tako ću, ako dragi Allah da, u tekstu koji slijedi prvo nešto više kazati o tradicionalnim vjerama u Japanu, a potom kazati i o islamu i muslimanima u Japanu.

Vjera i duhovnost Japanaca

Osnovno obilježje vjerske i duhovne tradicije Japana je *haotična raznovrsnost*. Haotičnost i raznovrsnost u japanskoj vjerskoj i duhovnoj tradiciji se na različite načine očitava. Prvo spominjemo da Japanci vjeruju u mnoštvo bogova, neuzubillah, (jedan japanski predavač nam je na uvodnim predavanjima rekao da su u vjerskoj tradiciji Japana prisutni milioni raznih bogova). Naredni oblik izražaja haotičnosti je sklonost većine Japanaca da "koketiraju" sa različitim vjerama. Tako najveći broj Japanaca *izgleda da istovremeno prakticira dvije religije, šinto i budizam*, koje se međusobno osjetno razlikuju, a još uz to preuzimaju neke elemente iz drugih religija kao npr kršćanstva. U ovom smislu zna se desiti da iste japanske porodice posjećuju i šinto hramove i budističke hramove, a 25. decembra idu u crkvu (neki se čak i vjenčavaju u crkvi). Kada ih upitate da li to znači da se osjećaju kršćanima, oni će odrično odgovoriti, a kada nakon svega ovoga upitate prosječnog Japanca da li vjeruje u Boga on će vam često reći da *ne vjeruje* !?

Upravo ova zadnja konstatacija pomaže vam da shvatite šta se nalazi u osnovi ove vjerske haotičnosti i raznovrsnosti. Naime, iako imaju milione božanstava, iako prakticiraju istovremeno dvije religije i uz to mnogi koketiraju sa ostalim, Japanci u suštini *istinski ne poznaju dragoga Boga*. Oni, nažalost, uopće nemaju predstave o Njemu. Da bismo ovo malo razjasnili osvrnut ćemo se na dvije njihove "glavne" religije šinto i budizam.

Riječ "šinto" je složenica od dvije riječi ("šin" – bog i "to" – put) tako da ona može biti prevedena kao "put bogova". Ako ih upitate ko su ti "bogovi" uglavnom ćete saznati da je riječ o prirodnim silama i njihovim precima.

U Općoj Enciklopediji jugoslavenskog leksikografskog zavoda, Zagreb, 1982, pojam *šintoizam* objašnjen je na sljedeći način:

"ŠINTOIZAM (kinesko-japanski *šinto* ili japanski *kami-no-mihi*: put bogova), japanska autohtona religija, primitivni animizam i politeizam sa primjesama mongolskog šamanizma i mitovima srodnim kozmogonijama jugoistočne Azije.

Božanstva (*kami*) su dusi prirodnih sila (bregovi, rijeke, jezera, drveće, sunce, mjesec, neke životinje, osobito lisica Inari, itd.). Od prabožanstava Izanami i Izanagi potekli su ostali bogovi; oni su stvorili i japanske otoke na kojima je prvi vladar bio unuk sunčane božice Amaterasu. Carevi, božičini potomci, a i narodni heroji, imaju božanski karakter; kult predaka veže se sa kultom nacije. Od V stoljeća šintoizam je pod uticajem Konfucijeva učenja, a od VI stoljeća dalje snažno je penetriran kineskim budizmom."

Prema tome, generalno se može kazati kako Japanci u okrilju šinto tradicije u suštini, *obožavaju prirodne sile i ljude*.

Što se tiče budizma, često se za ovu religiju zna rabiti sintagma da je to *religija bez Boga*, budući da je ona u cijelosti okrenuta čovjeku, njegovoj samospoznaji, samokontroli i samodisciplini. Uzevši sve pomenuto u obzir moglo bi se reći kako je u Japanu, uz obožavanje prirode, kult obožavanja ljudi veoma izražen.

Japanci su, nažalost, protokom vremena sasvim izgubili svijest o *monoteizmu*, svijest o dragome Bogu, Jednom, Stvoritelju, Gospodaru svega postojećega. Kao čovjek koji pokušava iskreno svjedočiti dragoga Allaha, Boga jednoga i jedinoga, ja uopće ne sumnjam da su i preci današnjih Japanaca vjerovali u jednog Boga, ali su Mu onda, kako to nažalost veoma često biva, njihovi potomci počeli pripisivati razne drugove, bilo u obliku znamenitih ljudi, bilo u obliku prirodnih sila, a u svemu tome i mitovi imaju svoje mjesto.

Japanska vjerska i duhovna tradicija je, dakle, neuzubillah, *mnogobožička*, a to mnogoboštvo se, koliko sam mogao primijetiti, očitava u više oblika.

Prvi i najzastupljeniji oblik mnogoboštva jeste *obožavanje predaka*. Do toga je došlo tako što su Japanci, kako nam je njihov profesor to objasnio, nekada davno, kada su sebe zapitali ko je postavio ribe u more i dao svu ljepotu, obilje i savršenu usklađenost svega što čovjeka na Zemlji okružuje, dali sami sebi odgovor, da su to morali biti njihovi voljeni preci koji su nakon smrti otišli na nebo, pa su ih počeli, neuzubillah, obožavati. U tom smislu u Japanu svaka porodica ima, neuzubillah, vlastite tj. porodične bogove. Odatle se vidi ono što smo već rekli - da Japanci u stvari i ne razmišljaju mnogo o Bogu i Njegovoj ličnosti, već imaju izuzetnu tradiciju poštivanja vlastitih predaka, za koje vjeruju da ih stalno posmatraju odozgo sa neba i prate njihovo ponašanje, naročito u smislu očuvanja porodične časti i ugleda. Pa tako, biti moralan, činiti dobro drugome, biti stidan, dobrodušan, ljubazan, veoma vrijedan itd - sve je to vezano za očuvanje porodične časti i ugleda porodičnog imena. Ako se nebi moralno ponašali, onda bi ukaljali čast porodičnog imena što bi opet moglo razljutiti njihove pretke-bogove na nebu (a čije porodično ime na Zemlji oni baštine), pa bi ih mogao stići bijes njihove osvete. U ovom smislu se u njihovoj tradiciji lahko dešavalo da se neki velikani, ljudi koji su se istakli u bilo kojem polju javnog interesovanja (duhovnost, politika, vojska, država itd) nakon njihove smrti proglase bogovima. Izgradili bi im hramove i počeli ih otvoreno obožavati.

Drugi oblik širka u Japanu, vjerovatno je izvan Japana i napoznatiji - riječ je o otvorenom *obožavanju cara*. Ovo ima korijen u japanskoj mitologiji po kojoj je prvi japanski car unuk božice Amaterasu, neuzubillah. Prema tome, Japanci tradicionalno u najdoslovnijem smislu vjeruju da je njihova carska porodica direktno i neposredno, svojim genima i svojim porijeklom, vezana za bogove, odnosno da japanski car u sebi ima božanske supstance i božanske biti. Ovo je razlog tradicionalnog otvorenog obožavanja japanskog cara, neuzubillah. Danas, koliko sam mogao uočiti, svakako pod uticajem globalizacije, Japanci nekako kao da izbjegavaju javno govoriti o obožavanju svoga cara, već koriste termine kao npr da je danas japanski car izuzetno voljen i poštovan od običnog naroda i da ga smatraju vrhovnim svećenikom Japana. Da li ovo uistinu znači to da moderni Japan pokušava svoje tradicionalno

obožavanje cara svesti na onaj isti nivo kako npr katolici tretiraju papu (dakle kao posrednika između neba i zemlje, ovlaštenog da u svojstvu vrhovnoga svećenika po svojem vlastitom nahođenju interpretira volju božanskog i kroji božanske zakone), ili je sve to samo jedna ambalaža kako ih se nebi po svijetu prozivalo obožavateljima jednog smrtnog čovjeka – to mi je ostalo nepoznatim, ali je sasvim jasno da ličnost cara u Japanu i dan danas ima izuzetno veliku harizmu.

Treći oblik mnogoboštva, izražava se u *obožavanju prirode i prirodnih sila*, o čemu sam ponešto saznao iz riječi jedne japanske osobe koja je sada, hvala dragom Allahu, u islamu. Govorili smo o tome za vrijeme posjete glavnom šinto hramu u Tokiju starom oko 800 godina. Ovaj hram se nalazi u tokijskom kvartu Asakusa (ili se ovaj hram pak tako zove – to mi je ostalo nepoznato). Primijetio sam da u tom hramu, osim nekih freski na tavanici, uopće nema nikakvog idola, što je veoma interesantno, a u razgovoru sam saznao da je u japanskoj duhovnoj tradiciji prisutno i obožavanje sila prirode, npr munje i groma koje smatraju zasebnim božanstvima, neuzubillah. Također mi je rečeno kako Japanci imaju tradiciju poštivanja Sunca, vjerovatno smatrajući i njega nekakvim božanstvom ili nečim sličnim, neuzubillah, pa su Sunčev disk (u prikazu crvenog kruga) stavili i na državnu zastavu. Kroz razgovor o ovome nastojao sam da sadržaj što više fokusiram na islamsko shvatanje prirodnih sila govoreći kako su npr munja i grom sile koje je dragi Bog dao (ili stvorio) i koje svojim djelovanjem samo slijede precizni Allahov plan i čine samo ono što im je propisano da čine, a time ujedno slaveći i veličajući dragoga Allaha, Boga jednog i jedinog.

Iako je ovaj hram jedna od glavnih turističkih atrakcija Tokija moram priznati da mi baš nije bilo drago ulaziti unutra jer je u pitanju mnogobožacki hram, a ja se opet nikako ne mogu osloboditi osjećaja da su takva mjesta i obredi koji se tamo sprovode izuzetno mrski dragom Allahu. Smatram da mi je taj osjećaj zaista jedan od darova Milostivog, a On svakako najbolje zna, ali ipak nisam mogao odbiti poziv, pošto sam nekako osjećao da je pomenuta osoba već u to vrijeme, elhamdulillah, imala dosta *islamijeta* u sebi i da me je tamo odvela iz historijskih i kulturoloških razloga, a i Šerijatom, barem koliko ja znam, nije zabranjen ulazak u takvo mjesto, naravno jedino pod uslovom da čovjek ne želi imati apsolutno nikakvog učešća u onome što se unutra zbiva i ako to ne obilazi iz osjećaja poštovanja prema tom u biti nečistom mjestu. Tako sam se "naouružao" dovom dragom Allahu i proučenom Ajetul-kursijom i onda "hrabro" kročio unutra. Malo se šalim, ali ipak čovjek treba biti izuzetno oprezan kada je u pitanju posjeta mnogobožackim hramovima jer se nikada ne zna šta sve tamo može pronaći. Moje je mišljenje da na takvim mjestima itekako može biti "duhovnih mina", o čemu ću, ako dragi Allah da, govoriti kasnije kada bude riječ o posjeti gradu Kyotu.

U dvorištu kompleksa hrama nalazi se čitav jedan trgovački centar sa dosta nekakvih prodavnica u kojima se prodaju razni suveniri. Međutim, ti trgovci od mene nisu imali pazara iz razloga koje sam naveo u prethodnom paragrafu. Iz istih razloga sam se takođe dobro čuvao da ne mirišem dim mirišljavih drvaca koje Japanci pale na jednom oltaru odmah ispred glavne zgrade hrama. Oni smatraju da taj dim dolazi od, neuzubillah, njihovih bogova i da ima ljekovitu moć, a meni je na pameti bio hadis u kojem Muhammed, alejhisselam, kaže kako *u haramu nema lijeka*, pa sam znao da mi takvo "liječenje" zaista nije potrebno. Osim pomenutog niza prodavnica s lijeve i desne strane glavnog puta i oltara za paljenje mirišljavih drvaca, u dvorištu hrama se takođe nalazi i jedan visoki klasični dalekoistočni toranj sa karakterističnim "na četiri kraja uzdignutim" kineskim i japanskim krovovima na svakom od spratova (u stvari pravi krov je postavljen samo na vrhu tornja, a na međuspratovima su polukrovovi u obliku tende). Unutar glavnog objekta hrama, u njegovom centralnom dijelu odmah nasuprot velikih ulaznih vrata, nalazi se neko veoma uređeno mjesto

gdje, interesantno, nema idola, a koje je odijeljeno od ostalog prostora metalnom ogradom. Na tom sam mjestu mogao da praktično vidim kako izgleda šinto molitva: Čovjek prvo nekoliko puta pljesne dlanovima, onda ih postavi sklopljene ispred lica i onda svega nekih desetak sekundi izgovara neke molitve. Dlanovima plješću kako bi privukli pažnju svojih predaka-bogova kako bi oni obratili pažnju na njih i onda im upućuju molitve. Sve to skupa traje minut ili dva, i to je to, to je njihova uobičajena šinto molitva, koju Japanci svakodnevno prakticiraju i kod svojih kuća gdje imaju posebno uređeno mjesto, *kućni mini hram*.

Interesantno je da sam jedan takav "mini hram" pronašao na javnom mjestu, na jednom parkingu u tokijskom kvartu *Nishi-hara*.

Mada je u pitanju "mini hram" i on je, poput svih šinto hramova, prepoznatljiv po karakterističnom izgledu kapije (na fotografiji je prikazana u crvenoj boji) koja simbolički predstavlja ulaz u sveto područje. Mislim da je dobro da muslimani koji posjećuju Japan i Kinu poznaju izgled ove kapije, jer mi se čini da je to vezano za opasnost "duhovnih mina", o čemu ću, opet ponavljam, govoriti, ako dragi Allah da, kasnije.

Odmah pored ograde unutar šinto hrama u Asakusi nalazi se i jedno posebno udubljenje u koje se ubacuju metalni novčići i svaki Japanac nakon one brze molitve obavezno ubaci nekoliko kovanica u to udubljenje, vjerovatno radi sreće. Ovo je jedna zgodna asocijacija na još jedan oblik krivovjerja i širka u duhovnoj haotičnosti japanske vjerske tradicije, a to je *sujevjerje*.

Karakterističan oblik *sujevjerja* u Japanu je uobičajena praksa korištenja *lutke daruma*. Daruma lutka u Japanu je neka vrsta talismana za sreću i zaštitu od nesreće. Čovjek obično prije nekih važnih događaja u svome životu uzme tu lutku, koja je u stvari simbolički prikaz glave nekog drevnog budističkog monaha kojem su se prema predanju oduzele noge i ruke nakon devet godina neprekidnog sjedenja u meditiranju unutar neke pećine. Lutki nisu obojene oči, pa čovjek oboji jedno oko u vrijeme kada iščekuje rezultat nekog željenog događaja. Ako se desi da rezultat bude "povoljan", onda oboji i drugo oko i onda tu lutku odnese u hram da se tamo kroz procesiju spali?!

Ovaj oblik praznovjerja izgleda da ne prakticiraju npr samo studenti pred ispite, već i ljudi koji su akademski obrazovani, zatim biznismeni vezano za neke svoje poslovne odluke, pa čak i političari koji, kako mi je rečeno, običavaju obojiti prvo

oko darume prije izbora i onda, ako budu izabrani na funkciju, oboje joj i drugo oko i onda nose idol u hram na spaljivanje. Zaista je to veliko praznovjerje, prisutno čak i kod vodećih ljudi u društvu. Možete li zamisliti, poštovani čitaoci, npr japanskog premijera, premijera jedne od najrazvijenijih i tehnološki najnaprednijih zemalja u svijetu, kako pred izbore prakticira ovo sujevjerje sa daruma lutkom?! Naravno, ne mogu sada znati koliko to njihovi ministri uistinu prakticiraju, ali je ovo zaista, neuzubillah, uobičajena praksa među mnogim Japancima uključujući i one koji su na vodećim položajima u društvu.

Na kraju da pomenem i to da Japanci relativno često održavaju *javne procesije* kada, obučeni u tradicionalna kimona, svečano nose neke idole (vjerovatno statue njihovih predaka, ali moguće i druge idole) i vrše razne javne performanse.

Posebno je znakovito i to da vjeruju kako su neki bogovi veoma neobuzdani i skloni nasilju, pa ih "mole" da uđu u neke posebno urađene kovčuge i tamo trajno ostanu, ali im onda moraju dati neki odušak, šansu da malo izađu. To čine jedanput godišnje, u vrijeme velikih praznika, kada prave festivale, slične karnevalu u Riju, sa dosta šarenila, živopisne odjeće i uličnih performansa. Kada se praznično vrijeme završi onda te bogove "mole" da se ponovo vrate u svoje kovčuge, neuzubillah!

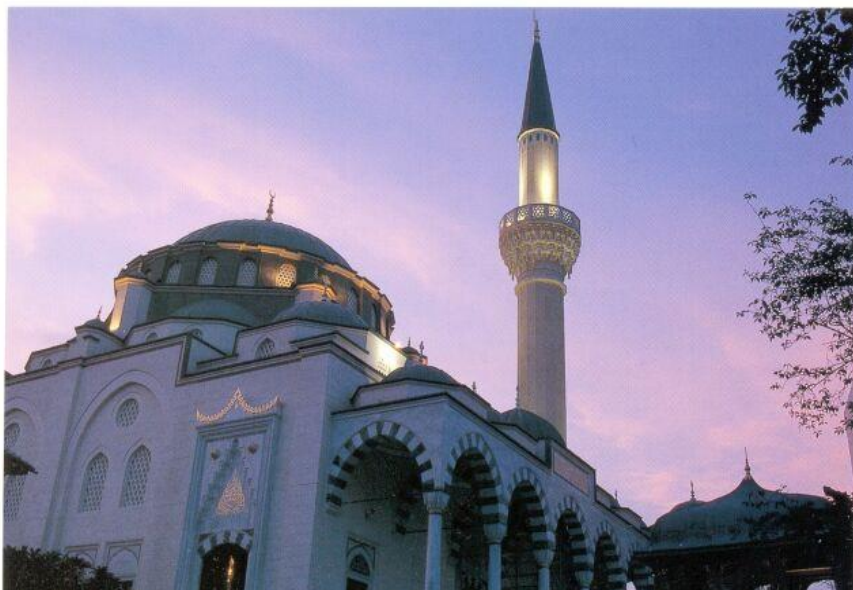
Zaista je za veliko čuđenje i nevjericu toliki raskorak između njihovog izuzetno visokog stepena razvijenosti na materijalnom planu i ogromne, ogromne zaostalosti na duhovnom planu. U nauci, tehnici i tehnologiji Japanci su na samom vrhu, ali po pitanjima ispravne vjere i duhovnosti su daleko, daleko zalutali, i na samom su dnu. Veliki simbol ovog raskoraka je njihova praksa da, npr kada šalju raketu, naravno opremljenu najmodernijim elektronskim, optičkim i drugim uređajima, u svemir – tad se, kako je u svijetu i uobičajeno, organizira javna svečanost kojoj prisustvuje car, premijer vlade, ministri i mnoge javne i ugledne ličnosti, ali se i pozove svećenik da izvrši mnogobožacku procesiju i tako "blagoslovi" raketu koju nakon toga lansiraju u svemir. Naravno, uopće nije loše, naprotiv čak je to izuzetno pohvalno, što Japanci žele da se obrate *višoj Sili* kada hoće poslati raketu u svemir i što taj događaj od nacionalnog ponosa žele ukasiti svojom tradicijom, ali je problem u tome što oni u toj višoj Sili ne prepoznaju dragoga Boga, Jednog, Jedinog, već Mu ravnim smatraju mnoštvo drugih bića ili pojava.

Onaj ko nije isuviše upućen u težinu i posljedice grijeha mnogoboštva, može se ne složiti sa oštrinom osude u prethodnim paragrafima, ali onaj ko zna kakve su i kolike posljedice grijeha mnogoboštva na budućem vječnom svijetu, sasvim jasno može prepoznati katastrofalno i pogubno duhovno siromaštvo u haotičnoj vjerskoj i duhovnoj tradiciji Japana.

Znajući sve to, čovjeka u dubini srca zaboli njihovo takvo stanje i on, upravo zbog mnogih lijepih stvari u japanskoj tradiciji o kojima smo ranije govorili, poželi da ih dragi Allah uputi, onoliko koliko hoće da ih uputi, a On najbolje zna koji od Njegovih robova zaslužuju da budu upućeni na pravi put i spašeni. Izvjesnu nadu u tom smislu meni svakako daje ono što sam mogao vidjeti u znamenitoj džamiji u Tokiju, čime otvaramo temu o islamu i muslimanima u Japanu.

Džamija u Tokiju

Moj prvi susret sa monumentalnom džamijom u Tokiju bijaše radost oka zbog iznenadnog prizora prilično velike džamijske kupole i munare koja graciozno stoji na tokijskom horizontu, kao i radosni drhtaj srca zbog velike milosti dragoga Allaha Koji mi podari da u višemilionskom Tokiju u neislamskoj zemlji Japanu pronađem džamiju udaljenu svega 5-6 minuta hoda od TIC-a gdje bijah smješten.

Riječ je o velikoj turskoj džamiji izgrađenoj u klasičnom osmanskome stilu koja se nalazi u ulici *Inokashira* na adresi *1-19 Oyama-cho Shibuya-ku, Tokyo*. Džamija je udaljena svega 5 minuta hoda od stanice *Yoyogi-uehara* na liniji tokijske nadzemne željeznice *Odakyu line*.

Kada je Sovjetska Rusija preuzela vlast nad centralnoazijskim muslimanskim narodima 1917. neke zajednice turskih i drugih muslimanskih naroda su emigrirale u različite regione širom svijeta. Kazanski Turci su tako emigrirali u Tokio i tamo su uspostavili zajednicu nazvanu "*Islamska Mahala*" (*Mahalle-i Islamiye*) pod vodstvom *Abdulhajj Kurban Alija* i *Abdurrešid Ibrahima*. Oni su izgradili džamiju i medresu još davne 1938. godine zahvaljujući razumijevanju Japanske vlade i njejoj podršci, kako socijalnoj, tako i ekonomskoj.

U medresi čija se zgrada nalazi odmah do džamije izučavale su se osnovne islamske znanosti i arapski jezik. Međutim, vremenom je većina ovih muslimana emigrirala dalje u razne dijelove svijeta i samo je manji dio njih ostao u Tokiju, tako da čitav ovaj kvart više nije muslimanska mahala, već kvart Tokija sa japanskim stanovnicima i jednim brojem preostalih muslimana. Iz istih razloga je vremenom i medresa, nažalost, prestala sa radom, ali njena zgrada i dan danas stoji odmah iza džamije u sklopu čitavog kompleksa.

Interesantno je da su i medresa i džamija preživjele razorna bombardovanja američke avijacije pri kraju drugog svjetskog rata kada je čitav Tokio bio srušen sa zemljom, ali je džamijska zgrada pretrpila teška oštećenja u jednom zemljotresu. Tada je odlučeno da se džamija, mada je ona i nakon tog zemljotresa i dalje stajala, iz sigurnosnih razloga sruši do temelja. Srušena je 1986. godine, a turska vlada je 1998. godine započela njenu obnovu. Džamija je ponovo izgrađena 2000. godine, pri čemu je donekle izmijenjen njezin raniji izgled.

Danas je džamija u Tokiju izgrađena u klasičnom osmanskome stilu potkupolne džamije, a u njenom prizemlju se nalazi islamski kulturni centar.

Cjelokupni kompleks džamije i islamskog centra je izuzetne, monumentalne, ljepote. I iznutra i izvana je sve obloženo mermerom i keramikom. Dominira bijela boja sa nešto plave, sive i zlatne boje.

Izvana, baš u klasičnom osmanskome stilu, osim glavnog kubeta (kupole) imamo i manje kupole raspoređene oko glavne. Desno i lijevo od glavnog ulaza nalaze se sofe pokrivene sa dvije manje kupole, a ista takva kupola natkriva i glavni ulaz. U dvorištu desno od ulaza nalazi se lijep drveni šadrvan u kom su stepenice kojima se silazi do muške i ženske abdesthane i kuda se može ući u islamski kulturni centar ispod džamije.

Ljepota i monumentalnost su naročito došle do izražaja u unutarnjoj dekoraciji džamije. I ovdje je sve u mermeru i keramičkim pločicama. I unutra dominira bijela boja sa elementima plave i zlatne boje koje su na jedan iznimno lijep i skladan način ukomponovane sa bijelom u harmoničnu cjelinu.

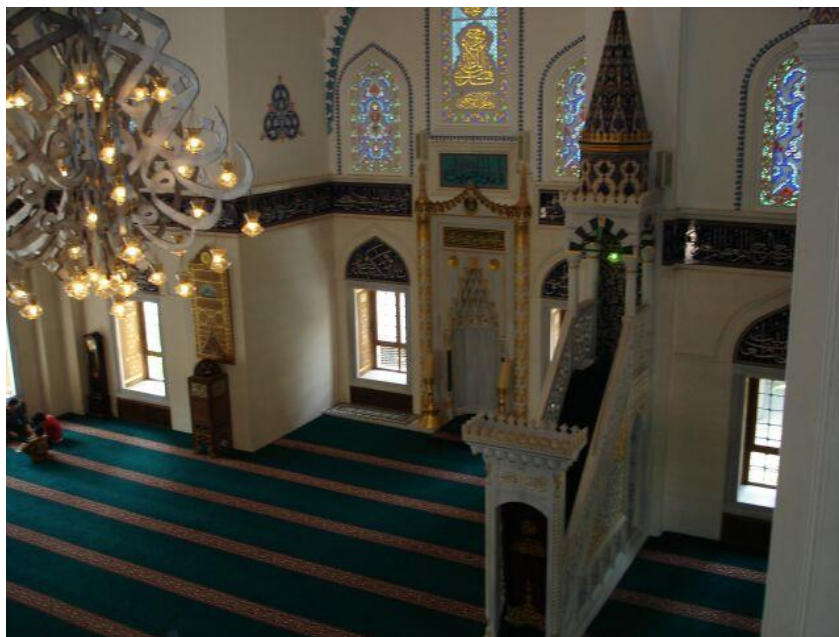

U ovu harmoniju se lijepo uklapaju i prozori izrađeni sa klasičnim islamskim lukom. Donji su veliki radi svjetlosti, a gornji su ukrašeni lijepim mozaicima opet u kombinaciji svijetloplave, zlatne i bijele boje. Lukovi nad donjim prozorima su obloženi tamnoplavim keramičkim pločicama unutar kojih su ispisani ajeti Kur'ana u bijeloj boji.

Oko čitavog unutarnjeg prostora džamije, tj. na sva četiri zida, ukomponovana je traka od istih tamnoplavih keramičkih pločica unutar koje su u bijelom ispisani ajeti Kur'ana, što daje prelijepu sliku u skladu sa bjelinom mermera i pločica kojim su obloženi svi zidovi.

Mihrab i mimbera su bogato ukrašeni, ali na jedan nenametljiv i skladan način tako da se lijepo uklapaju u opću harmoniju unutarnjeg uređenja.

Sve je to zaokruženo zelenom bojom tepiha sa crvenkasto bijelim trakama koje služe kao oznake za formiranje safova.

Već sam rekao da se ispod džamije i njenog dvorišta nalazi islamski kulturni centar. U sastavu centra nalazi se jedna velika sala za predavanja, ulazni hol, dvije kancelarije i jedna prelijepo ukrašena klasična osmanska soba.

Poput džamije i kulturni centar je izuzetno lijepo i skladno ukrašen i popločan mermerom. Svuda na zidovima se nalaze prelijepo levhe, a u jednom dijelu sale za

predavanja nalaze se drveni ormari ukrašeni rezbarijama u kojima se nalazi obimna biblioteka sa mnogim interesantnim naslovima. Knjige su na turskom, engleskom, arapskom, a ima ih i na japanskom jeziku. Naravno, dominiraju islamske teme, uz jedan broj knjiga koje govore o turskoj historiji, civilizaciji i kulturi.

Preljepa osmanska soba sa kaminom napravljenim u obliku mihraba i malim šadrvanom u sredini nije ostavljena samo kao muzejski eksponat, već je otvorena za posjetioce. Tako posjetilac može sjesti na sećije i uživati u toplom ambijentu uz čaj kojim su ga ljubazni domaćini uvijek spremni besplatno počastiti.

Ljepota džamije, koliko sam mogao primijetiti, izuzetno oduševljava Japance tako da ovaj monumentalni objekat svakodnevno posjećuju mnogi Japanci i Japanke. Rekao bih da je džamija veoma znana među stanovnicima Tokija što sam zaključio iz učestalosti posjeta i naročito iz slučaja kada su me neke Japanke sa kojima smo sarađivali vezano za naš trening kurs pitale o unutarnjem izgledu džamije i izrazile želju da je posjete.

Vezano za ovo u meni je prisutno ubijeđenje da je ovako monumentalan izgled velike ljepote i sklada džamije u Tokiju pun pogodak i da predstavlja najljepši način prezentacije ljepote islama stanovništvu Tokija i čitavog Japana.

Zašto sam takvog mišljenja? Pa, s obzirom na moja iskustva rekao bih da Japanci veoma cijene ljepotu, pa ih veličina i ljepota tokijske džamije veoma dojmi i stimulira na njezino često posjećivanje, a Japanci, radoznali kakvi jesu, osim pukog razgledanja džamije pokazuju značajan interes i za vjeru islam, te islamsku kulturu i civilizaciju. Hvala dragome Allahu pa imam džamije (kome sam nažalost zaboravio ime) i naročito njegov zamjenik Husein Durakoglu izuzetno dobro govore japanski, tako da svoje zavidno islamsko znanje mogu na najljepši način prenositi znatiželjnim Japancima. Njih dvojica su uz to izuzetno prijatnog i ljubaznog ponašanja tako da su oni, rekao bih, istinski ambasadori islama u tom dalekom i egzotičnom svijetu.

Džamiju posjećuju Japanci i Japanke svih uzrasta i svi se ponašaju sa izuzetnim poštovanjem prema tom objektu. Japanci su toliko brižni i unaprijed informisani da svi, bez da ih iko mnogo upozorava na to, na ulasku izuvaju obuću, a žene uzimaju mahrame koje su složene odmah do ulaza i njima pokrivaju svoju glavu cijelo vrijeme boravka u džamiji. Posebno me dojmilo kada sam jedne prilike zatekao u razgledanju džamije nekoliko mladih koji su nosili kožne jakne sa lancima i metalnim kopčama, čime se jasno očitovao njihov interes za hard rock i heavy metal muziku, ali su se i oni sasvim uljudno, brižno i disciplinovano ponašali u džamiji za vrijeme posjete i vidjelo se kako nisu unutra tek tako ušli, već su zaista bili zainteresirani za ono što su unutra željeli da vide. Mnogi od posjetitelja kupuju sitne suvenire, serdžade, mahrame i razne knjige i brošure islamskog sadržaja koji su izloženi za prodaju u kulturnom centru ispod džamije, a neki i uživaju blagodat ispijanja turskog čaja u prelijepoj osmanskoj sobi.

Ono što me posebno obradovalo jeste interes mladih Japanaca i Japanki da posjećuju islamska predavanja koja se redovno organiziraju u džamiji a vode ih imam i Husein. Nekoliko puta sam imao prilike vidjeti mlade Japanke u džinsu, a sa mahramama na glavama, kako pažljivo slušaju Huseinova predavanja o islamskim temama. Ne znam koliko je među njima bilo muslimanki, a koliko ih je tu došlo radi želje da nešto nauče o islamu, ali je slika njihovog interesovanja za islam i slika njihovih očiju zakovanih za predavača odakle se sasvim jasno mogla vidjeti njihova koncentracija na ono što su slušale, za vjernika koji žudi podijeliti Božiju blagodat sa svom svojom braćom i sestrama po Ademu, alejhisselam, jednostavno prelijepa.

Posebnu sreću sam osjećao u tome što sam svaki put kada sam došao u džamiji zatekao nekoga od japanskih muslimana i muslimanki kako obavljaju namaz ili druge ibadete. Nekoliko slika mi se posebno urezalo u srce: npr slika japanskog mladića od nekih šesnaest godina koji skupa s nama u safu klanja namaz, a njegovi roditelji

(majka jasno sa mahramom na glavi) smireno i sa poštovanjem sjede na koljenima iza nas i čekaju da im sin završi namaz; ili slika mlade japanske djevojke koja, istina ima suknju šerijatski nedovoljne dužine (iz čega se vidi koliko je "friška" u vjeri), ali ipak ona pokrivena glave klanja namaz, pa je, elhamdulillah, u islamu, a nadati se da će je dragi Allah ojačati da upotpuni svoju vjeru.

Razmišljajući o tome koliki je samo interes Japanaca, ogrezlih u duhovno jako zaostaloj sredini, za ovu džamiju u Tokiju i koliko im se tu na jedan lijep način, što ljepotom čitavog ambijenta, što ljubaznošću osoblja, što znanjem i rječitosti imama i njegovog zamjenika Huseina kao i pravilnim odnosom njih dvojice prema ljudima, prezentira uzvišeni islam, osjetio sam kao da nekako ima *Ruhanijeta* u ovoj džamiji, kao da ju je neko podigao baš sa jednim čistim i iskrenim nijjetom, samo za ljubav dragoga Allaha, a On najbolje zna. Tako mi se čini da sve ono što se u ovoj džamiji, elhamdulillah, dešava ima veoma značajnog udjela u misiji upoznavanja Japanaca sa islamom. Već sam u ovom tekstu više puta govorio o velikim moralnim vrijednostima japanskog naroda i o mom razmišljanju o tome koliko "malo" nedostaje Japancima da se ozbiljno približe islamu. Toliko toga je zajedničkog u islamskoj kulturi i kulturi Japana, ali taj "mali" korak koji im fali, u stvari je ogroman i najveći, jer je ta pogibeljna tradicija obožavanja predaka i prirodnih sila, bojim se, kod njih veoma duboko usađena. Ostaje nam samo dova i nada u beskrajnu milost dragoga Allaha da ih On u Svojoj savršenoj mudrosti eventualno odluči uputiti. Kako god da dragi Allah odredi, Njegova odluka je svakako najljepša, ali svim muslimanima i dalje ostaje izuzetno značajna obaveza da, uz sve narode svijeta, i Japancima, pogotovu zbog pomenute bliskosti u tradiciji i kulturi, predoče islam na što ljepši, ozbiljniji i potpuniji način. Za sada je ova džamija u Tokiju jedan zaista lijep primjer plemenitih napora u tom uzvišenom smjeru.

Da dragi Allah pomogne i pravilno usmjeri plemenite hizmećare ove džamije i sve ostale "ambasadore islama" u Japanu i u cijelom svijetu i da, onoliko koliko hoće On, Svemilosni, Pravedni, Koji najbolje Svoje robove zna, oprosti Japancima i svim ostalim ljudima i sve nas skupa uputi da budemo što bliži Njemu i valjaniji u robovanju Njemu.

U istoj ulici *Inokashira*, svega desetak minuta hoda iznad turske džamije u Tokiju, na adresi *1-16-11 Ohara, Setagaya-ku, Tokyo 156-0041* nalazi se Islamski centar Japan (Islamic Center-Japan).

Ovaj centar je, kako sam shvatio, centralno mjesto za okupljanje i zajednički rad kako Japanaca koji su primili islam, tako i svih ostalih japanskih muslimana. Centar, vjerovatno, ne funkcionira samo kao mesdžid, odnosno džamija, već više kao ured za ispunjenje raznih administrativnih i drugih potreba muslimana Japana vezanih za školovanje, halal hranu, kontakte, predavanja, misionarske aktivnosti itd.; što zaključujem iz činjenice da je centar bio zatvoren u danima vikenda, a Allah dragi najbolje zna.

Nažalost, zbog ovakvog rasporeda radnog vremena nisam bio u prilici da uđem u centar i morao sam se zadovoljiti samo s time da fotografišem zgradu centra, koja je prepoznatljiva po svome izgledu malehnog zaobljenog tornja sa natpisom "Allahu Ekber" (Allah je najveći) na centralnom staklenom dijelu fasade.

Prema podacima navedenim u Atlasu islamskoga svijeta (izdanje Udruženja ilmijje IZ u BiH, Sarajevo, 2004), broj muslimana u Japanu je u 2003. godini bio procijenjivan između 5.000 i 30.000, a meni se čini da su mi ljudi iz džamije u Tokiju pominjali cifru od čak oko 100.000 (za ovu informaciju nisam baš jako siguran da me memorija dobro služi). U svakom slučaju dragi Allah najbolje zna.

Osim džamije u Tokiju u Japanu je prisutno još najmanje dvadesetak džamija i mesdžida (najviše ih se opet nalazi u Tokiju ili obližnjim gradovima), a najpoznatije su džamije u Kobeu i Nagoji.

Budo – japanska tradicija borilačkih vještina

U Japanu je formiran Internacionalni Budo univerzitet (International Budo University) gdje se sistematski i studiozno izučavaju i njeguju tradicionalne japanske borilačke vještine. Nazivaju ih čak i umjetnošću (Martial Arts), a o njima vam, poštovani čitaoci, želim ponešto kazati na bazi kratke brošure na dvije stranice koju sam dobio kada sam prisustvovao prezentaciji ovih borilačkih vještina od strane studenata pomenutog univerziteta u TIC-u, a uz jedno veoma ozbiljno upozorenje

svim muslimanima na kraju, što ga se smatram obaveznim navesti zbog postojeće bojazni za očuvanjem čistoće muslimanske monoteističke duše.

Riječ "Budo" predstavlja kombinaciju od dvije tradicionalne japanske riječi "Bu" i "Dou". Značenje riječi "Bu" obuhvata sve znanosti o općem ponašanju i načinu življenja ratnika (samuraja), i znanosti o borbenim taktikama, vještinama, tehnikama i pokretima; a značenje riječi "Dou" obuhvata duhovnost, intelekt i moral ratnika.

U ovom smislu riječ "Budo" ima značenje idealnog puta ratnika, samuraja i obuhvata ideale njegovog duhovnog samorazvoja, njegovog morala i općeg načina življenja, kao i ideale njegovih borbenih taktika, vještina i tehnika.

U današnje vrijeme izrazom "Budo" obuhvaćene su razne borilačke vještine (karate, džudo, kendo, kyudo - vještina gađanja lukom i strijelom, naginata, itd), a ovom prilikom ćemo nešto više reći samo o karateu (kineski Kung-fu), budući da je ta borilačka vještina vjerovatno danas najpoznatija i najraširenija na svijetu.

Karate je japanska borbena vještina koja izvoriste ima u kombinovanju kineske borilačke vještine *Kung-fu* sa nekim tradicionalnim borbenim vještinama sa Okinave. To je borilačka vještina pri kojoj se ne koristi nikakvo oružje već isključivo ruke, prsti, laktovi i noge kako u svrhu odbrane tako i u svrhu ofanzivnog djelovanja. Da bi se postigao cilj važno je koristiti najkraće vrijeme, najveću brzinu uz maksimalno koncentrisanu *unutarnju snagu* koja se oslobađa precizno prema cilju. Ovo se naziva *kime* i to je *suština karatea* bez čega on i ne postoji. Svakodnevna vježba je jedan od ključnih momenata izgradnje lične samokontrole. *Karate je put ka tome da se uglancava nečiji duh*, a nije mu cilj da se usmjeri ka tome hoće li se dobiti ili izgubiti meč.

U naprijed navedenoj brošurici se na veoma sličan način govori i o drugim borilačkim vještinama i može se vidjeti kako se sve one po pravilu zasnivaju na svakodnevnom naporom vježbanju koje pokrete dovodi do perfekcije u brzini i preciznosti, ali i jakoj koncentraciji koja oslobađa unutarnju energiju. Takođe se može jasno vidjeti povezanost svih dalekoistočnih borilačkih vještina sa meditacijom, kao i to da su se one razvijale i njegovale u obzoru dalekoistočnih mnogobožičkih vjera i tradicija. Baš ovo stvara bojazan o kojoj u nastavku želimo reći par riječi.

Vidimo, dakle, kako su japanske tradicionalne borilačke vještine, baš kao i sve dalekoistočne borilačke vještine (kineske i ostale) zasnovane na svojevrsnoj simbiozi duha i tijela. Reklo bi se da je tu duh primaran, da suština te borilačke snage i vještine proističe prije svega iz čovjekove duše, a da tijelo prije svega služi kao sredstvo vanjskog izražavanja te unutarnje energije. Ovo je naše lično razmišljanje i ono je zasnovano na tome što su sve dalekoistočne borilačke vještine zasnovane na svojevrsnoj duhovnoj koncentraciji i meditaciji, te što su se one historijski razvijale i njegovale u okruženju mnogobožacke vjerske tradicije, a i unutar različitih vjerskih mnogobožackih hramova i samostana dalekog istoka.

S obzirom na veliku popularnost ovih borilačkih vještina kod današnje omladine čini nam se posebno značajnim ozbiljno upozoriti muslimane na nužnost opreza kad je u pitanju treniranje i prakticiranje ovih vještina, a naročito onih njihovih duhovnih i meditativnih sadržaja.

Istina je da je nama dato sasvim malo znanja o duši, odnosno o Ruhu (Duhu) koga je dragi Allah od Sebe udahnuo u prvog čovjeka Adema, alejhisselam, (Adama) i tako ujedno udahnuo i u sve njegove potomke. Odatle mi ne možemo niti mnogo znati kakva je i kolika moć što ju je dragi Allah pohranio u našoj nutrini. Međutim, i pored ove istine na veoma izražen oprez mora nas upućivati očevitna činjenica da su se mnoge od ovih (ako ne i sve) dalekoistočnih borilačkih vještina stoljećima razvijale unutar raznih *mnogobožackih* hramova i samostana.

Upravo i jeste problem u tome što mi, kad je riječ o dalekoistočnim borilačkim vještinama, nikada ne možemo tačno razlučiti gdje se tu nalazi i dokle se prostire ona prirodna duhovna moć i snaga naše nutrine, odnosno koliko su borilačke snage i vještine njezin plod, a koliko su one eventualno rezultat djelovanja nekih šejtanskih elemenata, da nas sve skupa dragi Allah sačuva toga.

Zato kada su u pitanju borilačke vještine dalekog istoka vjernik musliman treba biti izuzetno oprezan i dobro paziti na granice i preporuke Kur'ana i Sunneta.

Tehnika

Govoriti o japanskoj tehnici, naročito elektronici gotovo da je izlišno jer je opće poznato koliko je Japan na tom polju razvijen. Tu se stalno pomijeraju granice, uvijek se nešto unapređuje, inovira, razvija ... a tendencija je, koliko sam mogao primijetiti, na *minijaturizaciji*, te *povećanju brzine i kapaciteta*.

U posljednje vrijeme Japanci ulažu znatne napore u dizajniranju "intelegentnih" robota u želji razvijanja *umjetne intelegencije*. Međutim, za vjernika koji poznaje i svjedoči savršenog Stvoritelja jasno je da ljudski naponi na tom planu imaju *granicu* koju nikada neće preći i da svaki robot kojeg ljudi dizajniraju može samo, uz pomoć optičkih, foto-električnih i drugih sistema i uz podršku savremenih računara, imati valjanu *interakciju sa okolinom* (precizno raditi, reagovati na vanjske podražaje itd), ali ljudi robotu nikada ne mogu usaditi *samosvijest*, nikada ne mogu učiniti da on samostalno *razmišlja*, nikada mu ne mogu usaditi *život*, jer čovjek nema tu moć - to je dragi Allah ostavio samo za sebe jer je jedino On: Živi, Onaj koji život daje.

Na svakom koraku u Japanu čovjek može osjetiti istinsku zadivljenost veličinom darova koje je dragi Allah darovao Japancima na područjima tehnike, elektronike i informatike. Ali, potom vjernik ne može ne osjetiti tugu zbog ljudske nezahvalnosti plemenitom Darivatelju, Koji je toliko toga dao Japancima što im znatno olakšava i uljepšava svakodnevni život, ali Mu oni ipak ne zahvaljuju, već Njegova stvorenja smatraju ravnim Njemu. Za jednog muslimana zaista rastužujuća vizija.

Primjeri japanske razvijenosti na polju tehnike su mnogobrojni. O nekima od njih ćemo, ako dragi Allah da, govoriti i kasnije, a za ovu priliku bih želio nešto više reći o funkcioniranju sistema gradske nadzemne i podzemne željeznice u Tokiju koji je po meni ponajbolji primjer preciznog i valjanog funkcioniranja japanske tehnike.

Vozovi Tokija

Sistem gradske željeznice u Tokiju, bez pretjerivanja bi se moglo reći, zaista predstavlja pravo svjetsko tehničko čudo.

Čitav grad je isprepleten mnogobrojnim linijama nadzemne gradske željeznice, koje se provlače kroz šumu mnogobrojnih zgrada, često možda samo metar od vanjskog zida nečijeg stana. Ispod grada je prava mreža tunela mnogobrojnih linija metroa (podzemne željeznice). Metro linija toliko je mnogo da čak sve ne mogu niti stati na istom nivou, tako da se prave na različitim nivoima dubine. One najstarije nalaze na nekih 4-5 metara dubine, zatim ih ima na 8-10 metara dubine, a najnovije se nalaze možda i na 20 metara dubine. Ove dubine su naša slobodna procjena ali je činjenica da je jako mnogo tunela podzemne željeznice iskopano ispod grada na različitim nivoima dubine. Pravo je čudo da temelji mnogih zgrada i nebodera stoje iznad ove mreže podzemnih tunela i da oni imaju dovoljno čvrstine u podlozi i stabilnosti. Isto tako treba se sjetiti da je sve to izgrađeno na izuzetno trusnom području (u Japanu se gotovo svakodnevno dešavaju zemljotresi manje jačine ali povremeno i oni razorne jačine i rušilačke snage), gdje su stoga građevinski propisi i standardi daleko strožiji nego li na drugim područjima.

Veličina ovog svjetskog tehnološkog čuda naročito se može vidjeti u sistemu kompjuterske podrške ovog složenog sistema nadzemne i podzemne željeznice Tokija.

Prodaja karata i kontrola njihove validnosti u potpunosti je kompjuterizirana i automatizirana. Sve karte se kupuju putem mašina koje potpuno precizno, sve do posljednjeg jena, vraćaju kusur i omogućavaju plaćanje bilo papirnim novčanicama, bilo metalnim novčićima, bilo kreditnom karticom. Isto tako, ocjena validnosti karata je automatizirana. Mašine na ulazima i izlazima precizno i bez i najmanje greške prepoznaju da li je karta validna ili nije, bez obzira na ogroman broj različitih vrsta karata (jednokratne, povratne, vremenske, transfer-karte na druge linije metroa ili pak nadzemne željeznice itd.).

Takođe, mašine precizno prepoznaju da li je karta plaćena do konkretne stanice i, u slučaju da nije, precizno obračunavaju razliku u cijeni čiju naplatu zahtijevaju od putnika ako želi da mu se otvori prolaz, i, naravno, opet precizno vraćaju kusur. S obzirom da se veoma često dešava da ljudi kupuju vremenski određene karte koje uvijek važe na neki rok, mašine precizno prepoznaju da li je konkretna karta validna na konkretni dan. U ovakvom sistemu uopće ne postoje prodavači i kondukter-kontrolori karata, uloga ljudi svedena je samo na dežuranje pored mašina za ocjenu validnosti karata i to, reklo bi se, ne zbog "mudraca" koji bi se pokušali provući bez plaćanja (zaista je izuzetno visok javni moral i poštenje tako da je veoma rijedak slučaj, ako se ikada i desi, da se neki Japanac pokušava voziti bez plaćanja karte), već zato da bi olakšali ljudima koji imaju problema sa mašinama ili da interveniraju u izuzetno rijetkim slučajevima zakazivanja tehnike.

Treba li i pominjati da je vozni red precizno usklađen i da svi vozovi uvijek dolaze na vrijeme. Istina, desi se i u Japanu da poneki vozovi i okasne, dese se, nažalost, i neke nesreće, ali su to izuzeci, pravilo je da svi vozovi dolaze precizno u predviđeno vrijeme na svaku stanicu, te da je stepen sigurnosti velik.

Zaista je fascinantno kako su to sve informatički podesili ... toliki broj linija što nadzemne željeznice što podzemne (metroa), toliki broj različitih vrsta karata od kojih neke važe do precizno utvrđenih datuma, različite cijene prevoza do različitih stanica, zatim transferi sa jedne linije na drugu, milioni korisnika svakog dana ... i sve to funkcionira bez zastoja i kašnjenja ... to je zaista fascinantno. To je to istinsko informatičko i tehnološko čudo.

Iako ovaj sistem kompjuterske podrške tako pouzdano i precizno funkcionira, brižni Japanci ipak mu nisu sasvim povjerovali bezbjednost putnika. Svaki voz, koliko sam mogao primijetiti, ima posadu od dva čovjeka, jednog mašinovođu i drugog koji se nalazi na kraju voza i koji je zadužen da putem razglasa daje informacije putnicima na kojoj stanici voz staje i da pritiskom na taster automatski otvara sva vrata na vozu, odnosno, da, kada kontrolori utvrde da su svi putnici bezbjedno ušli i dadnu mu signal, zatvara sva vrata na vozu.

Dakle, bezbjednost putnika je povjerena ljudima, a kompjuteri su tu da im pomažu u sigurnom upravljanju vozovima.

Ovako složen sistem ima i svojih slabosti, a najznačajnija mu je kompliciranost. Sistem nadzemnih vozova i metroa u Tokiju je toliko kompliciran da i Japanci koji dođu iz manjih mjesta imaju problema snaći se u toj gustoj šumi različitih linija, pa čak i starosjediocima ovog grada zna biti manji problem kada idu nekim linijama koje inače rijetko koriste. Možete li zamisliti poštovani čitaoci koliki je tek problem strancu kada želi prvi put koristiti vozove u Tokiju!? Prvo se suočite sa velikim brojem mašina za automatsku prodaju karata, na svakoj od njih ima dosta dugmadi za kupovinu raznih vrsta karata (jednokratne, povratne, transfer-karte, dnevne, mjesečne ...) i dosta dugmadi sa različitim iznosima novca. Iznad svake mašine je shema sa ucrtanim mnogobrojnim linijama i stanicama ... a sve je na japanskom, na velikom displeju sa prikazanim rutama uglavnom su samo japanski izrazi i brojevi, tako da je popriličan problem snaći se ako čovjek nema iskustva. Doduše, na onim većim stanicama može se naći shema sa oznakama i na engleskom, ali na manjim

stanicama počesto je sve na japanskom. Stranac bez iskustva je u potpunosti zbunjen: pred njim je veoma zbunjujuće mnoštvo nerazumljivih japanskih izraza i brojeva sa nešto malo engleskih izraza, koji su u tim trenucima za njega potpuno neupotrebljivi, ne zna sa koje mašine da kupi kartu, koju vrstu karte da kupi, za koju cijenu da je kupi (za koju udaljenost tj. koliko do željene stanice), ako ne nađe neku shemu na engleskom ne može čak ni definisati stanicu na kojoj se nalazi, odnosno stanicu na koju želi ići ...

Tek kada steknete nešto više iskustva (uz neophodnu pomoć vaših japanskih prijatelja ili drugih koji su već vični tom sistemu), onda shvatite da je taj sistem, ma kako to paradoksalno zvučalo, u svojoj suštini *čak jednostavan* za korisnika. Tada shvatite da je problem bio samo u tome što ranije niste mogli naći načina da vas neko pouči nekoliko osnovnih smjernica i pravila koji objašnjavaju ovaj, na prvi pogled neriješivo složen, sistem.

Za one od vas, poštovani čitaoci, kojima sudbina bude da se nekada nađu u Tokiju želimo da navedemo ove smjernice:

- Prije svega drugog morate nabaviti plan Tokija sa shemom svih gradskih linija nadzemne željeznice JR (Japan Railroad – oznaka za željeznicu Japana uopće, ali i za nadzemnu željeznicu u gradu Tokiju) i podzemne željeznice (Tokyo Metro ili Tokyo Subway);

- Svako putovanje, kada ga prvi put obavljate (tj. sve dok vam ne postane rutinsko), morate prethodno detaljno na karti isplanirati u smislu da morate prvo znati koje linije nadzemne željeznice/metroa trebate koristiti. Zatim, za svaku liniju morate tačno isplanirati na kojim ćete stanicama ulaziti i izlaziti, odnosno presjedati na drugu liniju. Znači, dok ne steknete rutinu svaki put morate prethodno napraviti *precizan plan putovanja*, a jedan konkretan primjer tog plana (navodimo ga iz našeg vlastitog iskustva da bi ste imali osjećaj kako bi to trebalo izgledati) je sljedeći: ... Da bih došao iz dijela grada *Shinjuku* u dio grada *Makuhari* moram koristiti dvije linije metroa, i to *Toei-Shinjuku line* i *Yurakcho line* i još liniju JR (nadzemne željeznice) *Keio JR line for Soga*. Ulazim na liniju *Toei-Shinjuku line* na stanici *Shinjuku* i vozim se njome do stanice *Ichigaya* na kojoj izlazim sa ove linije i prelazim na liniju metroa *Yurakcho line*. Ovom linijom vozim se do stanice *Shin-Kiba* na kojoj prelazim

na JR liniju *Keio JR line for Soga* i njome se vozim sve do stanice *Kaihin-Makuhari* koja je najbliža mome odredištu u dijelu Tokija *Makuhari*;

- Kada imate ovako razrađen plan, onda nemate više problema. U ovom našem primjeru na stanici *Shinjuku* tačno znate da morate prvo u mnoštvu raznih linija naći lokaciju *Toei-Shinjuku line* što vam je lahko jer za ovo postoje dvojezični putokazi i na engleskom i na japanskom. Zatim, kada dođete do mašina za prodaju karata na ovoj liniji pogledate na shemi iznad mašina gdje se nalazi stanica *Ichigaya*, tj. pogledate bročanu vrijednost koja se nalazi pored oznake ove stanice na shemi. Ovaj broj vam kazuje koliko jena morate platiti do stanice *Ichigaya* i onda na mašini za kupovinu karata prosto pritisnete dugme sa oznakom tog iznosa i ubacite novac. Mašina vam dadne kartu i precizno vrati kusur. Slijedeći putokaze lahko možete naći peron i ukrcati se na voz. Isto tako, na stanici *Ichigaya* vi tačno znate da trebate naći lokaciju *Yurakcho line* i tamo kupiti kartu do stanice *Shin-Kiba*, a kada i tamo stignete idete na transfer za JR i liniju *Keio JR line for Soga* gdje na isti način kupujete kartu do stanice *Kaihin-Makuhari*.

Dakle da ponovimo, kada imate razrađen plan onda tačno znate gdje idete, šta tražite i za koji iznos trebate kupiti kartu, tako da se možete efikasno kretati prateći mnogobrojne engleske putokaze. U suprotnom, koristiti njihove vozove bez ovakvog plana ili rutinskog iskustva zaista je prava avantura ...

Kao što smo ranije rekli, kada steknete nešto iskustva sa tokijskim vozovima shvatite da je problem bio samo u tome što stranac bez iskustva na stanicama ne može pronaći jasno upustvo na nekom panou ili brošuri na nekom od svjetskih jezika koje bi mu u kratkim crtama objasnilo sistem i dalo preporuke ponašanja. Problem je dakle u *jezičkoj barijeri*.

Jezička barijera

Ova jezička barijera zaista je jedna iznenađujuća stvar. Čovjek iz Evrope, naviknut da ljudi u inostranim zemljama u dovoljnoj mjeri poznaju engleski odnosno neki od drugih svjetskih jezika (njemački, francuski, španski itd.) što mu omogućava relativno laku komunikaciju kada tamo boravi, očekuje i da prosječni Japanac dobro poznaje te jezike s obzirom na to da su oni, gledano po dunjalučkim ljudskim mjerilima, jedna od vodećih svjetskih nacija i da veliki broj ljudi iz raznih krajeva svijeta redovno posjećuje njihovu zemlju. Međutim, nemalo se iznenadite kada vidite da prosječan Japanac gotovo nikako ne poznaje engleski jezik, a da ostale jezike niti ne pominjemo. Prema našem vlastitom iskustvu uvidjeli smo da može biti popriličan problem komunicirati sa običnim ljudima na ulici na engleskom. Ponešto vas mogu i razumijeti, ali da vam oni nešto kažu morate biti poprilično strpljivi da sačekate dok oni sastave par riječi i morate dobro načuljiti uši i izoštriti pažnju da ih dešifrujete. Dešava se čak i to da npr djevojka na recepciji u hotelu u Kyotu mora pozvati u pomoć svog kolegu da bi sa vama na engleskom komunicirao oko sasvim uobičajenih stvari vezanih za hotelski smještaj (a što bi za recepcionere u elitnom hotelu morala biti rutina), ili da npr jedan od rukovodećih ljudi jednog internacionalnog instituta u okviru UN ima izvjesne teškoće u primjeni engleskog jezika.

Zaista iznenađujuće i gotovo nevjerovatno, ali je, barem u sadašnjem vremenu, istinito. Naravno da ima i osoba koje sasvim tečno govore engleski i druge svjetske jezike, ali su ovakvi, koliko sam mogao ocijeniti, ipak u manjini. Za većinu Japanaca ova jezička barijera još uvijek je veoma izražena realnost.

Kada smo upitali naše japanske prijatelje o ovome rečeno nam je da je problem u tome što je jezički sistem japanskog znatno drugačiji od sistema evropskih jezika, a razlika je pogotovo izražena u pismu. Japansko pismo je slikovno, simboličko pismo u kojem jedan znak predstavlja simbol za čitavu rečenicu ili jedan njezin slog što je prilično različito od sistema na koji smo mi naviknuti da jedan znak (slovo) predstavlja simbol za jedan glas. Prema tome, za prosječnog Japanca popriličan je trud da savlada neki od evropskih jezika do tog nivoa da ga može govoriti tečno, a do sada im je praksa bila da u sistemu školovanja nisu dovoljno prostora ostavili za izučavanje inostranih jezika. Zbog te nedovoljne zastupljenosti u školama trenutno je stanje da inostrane jezike tečno govori relativno mali broj Japanaca, uglavnom oni koji su zbog svog posla često u situaciji da putuju svijetom, komuniciraju sa strancima ili određeno vrijeme borave u drugim zemljama. Većina Japanaca koji rijetko napuštaju svoju zemlju uglavnom slabo govori inostrane jezike.

Međutim, ipak se stiče utisak da zahtjevnost izučavanja i slaba zastupljenost u školama nisu jedini razlozi ovako iznenađujuće izražene jezičke barijere. Rekao bih da su i kod Japanaca, slično Francuzima, znatno izraženi nacionalni ponos, želja za afirmacijom vlastitog jezika i kulture na svjetskom nivou i očekivanje od drugih da u većoj mjeri izučavaju japanski jezik.

Zaista ne znam da li je i koliko ovaj moj utisak istinit, ali neke stvari možda mogu poslužiti kao valjano njegovo utemeljenje, kao npr njihove knjižare u kojima se teško može naći išta što nije napisano japanskim pismom.

Dobar primjer onoga što želim reći je ogromna knjižara "Shosen book tower" u Tokiju koja ima osam spratova prepunih policama sa raznim knjigama.

Možete li da zamislite, poštovani čitaoci, koliko se knjiga može nalaziti u gusto popunjenim policama knjižare koja ima osam spratova, a od tog ogromnog broja raznih knjiga i časopisa, jedva da sam primjetio dvadesetak knjiga sa naslovima na engleskom jeziku, i niti jednu jedinu npr na njemačkom ili francuskom jeziku?! Sve su knjige na japanskom, i samo na japanskom. Istina, moj pregled zbog ograničenog vremena zasigurno nije mogao biti ozbiljan i pogotovu ne detaljan, ali se i brzim pregledom policama moglo uočiti kako je u moru naslova napisanih japanskim slovima izuzetno, izuzetno malehan broj knjiga i časopisa sa latiničnim naslovima engleskog jezika. Zaista iznenađujuće.

Tokio

Tokio je današnja prijestonica Japana i ujedno glavni i najveći grad u zemlji. Nalazi se na otoku *Honšu* i lociran je na njegovoj pacifičkoj obali, oko zaljeva koji je po njemu i dobio ime (Tokijski zaljev). Iako postoji luka i u samom gradu, ipak se glavna luka ovog metropolisa nalazi u *Jokohami* (*Yokohama*) koja se nalazi južnije, skoro na samom ulazu u Tokijski zaljev. U stvari, moglo bi se reći da je megapolis Tokija jedna povezana urbana cjelina koja je razvijena oko čitavog Tokijskog zaljeva i koja obuhvata gradove *Jokohamu* (*Yokohama*), *Kavasaki* (*Kawasaki*), *Tokio* (*Tokyo*) (u užem smislu), *Saitamu* (*Saitama*) i *Čibu* (*Chiba*), te mnoga manja mjesta između njih. Dakle, Tokio je jedna ogromna urbana cjelina, čvrsto povezana mnogobrojnim putevima i željezničkim (JR) linijama, koja u potpunosti sa zapada, sjevera i istoka okružuje Tokijski zaljev koji je samo sa južne strane povezan sa Pacifikom.

Iako sam u Tokiju proveo oko 65 dana, nisam ni izbliza, što zbog zahtjevnosti kursa koji sam pohađao, što zbog ogromnosti ovog megapolisa, bio u mogućnosti obići sve ono što se može obići, ali bih ipak želio s vama, poštovani čitaoci, podijeliti neke moje utiske o ovoj ogromnoj urbanoj džungli.

Iako upravo upotrebih izraz "džungla", želim jasno istaknuti da se time želi samo naglasiti ogroman prostor koji je, dokle vam pogled može dosegnuti, ispunjen zgradama, asfaltom i ulicama, a nikako ne opasnost života u tom prostoru. Svakako vam je, poštovani čitaoci, iz prethodnih kazivanja o visokom stepenu općeg morala Japanaca, jasno da je Tokio izuzetno *siguran grad*, grad u kojem nema uličnih bandi niti ozloglašanih kvartova, grad u kojem i u pola noći žena sama može pješačiti ulicama bez velike opasnosti da bude napadnuta ili zlostavljana, grad u kome svako može po danu zaspasti u parku, a da mu njegov novčanik i mobitel ne budu podložni krađi. Naravno, stanje nije ovako idealno i sigurno je da i u Tokiju ima kriminala i ubistava, ali sam stekao utisak da i japanski kriminalci "rade samo na veliko", da bi čak i neko od njih, ako bi vidio nekog drskog stranca kako izvlači novčanik iz nečijeg džepa, istoga napao i vratio novčanik neopreznom vlasniku. Jasno, sve su ovo samo moje pretpostavke, ali sam na bazi mojih iskustava mišljenja da "sitnog" kriminala

kome su žrtva obični ljudi u Tokiju i Japanu ima prilično malo. Svakako da ovi pretpostavljeni obziri japanskih kriminalaca dotične nikako ne mogu opravdati, jer je kod dragoga Allaha svaki oblik kriminala apsolutno zabranjen i donositelj velike kazne, ali ono što želim istaći jeste značajna sigurnost života u Tokiju i Japanu, zahvaljujući izuzetno visokom općem moralu koji je u izvijesnom stepenu izgleda prisutan čak i kod japanskih kriminalaca (ponavljam, bez i najmanjeg, neuzubillah, pravdanja njihove nečasne i ružne rabote).

Osim što je siguran Tokio je i prilično *zdrav grad* i to, rekao bih, iz više razloga. Poznata je mudra izreka da je *čistoća pola zdravlja*, a pošto sam o javnoj čistoći u Japanu već govorio, tu je sve jasno i nema se šta dodavati.

U vezi s tim je i visoko razvijena *ekološka kultura* Japana jer je, koliko sam to mogao da vidim, japanska industrija oplemenjena vrlo visokim standardima zaštite životne sredine, pa je stepen zagađenosti, izgleda, veoma nizak. Ovakav utisak sam naročito stekao za vrijeme putovanja u Hirošimu, o čemu će, inša'Allah, kasnije biti govora.

A ponajbolji znak, kako se meni čini, zdravog ambijenta ovog megapolisa jeste činjenica da je u Tokiju voda iz vodovoda sasvim čista i valjana za piće, isto kao kod nas u Bosni i Hercegovini, što je, koliko ja znam, rijedak slučaj u velikim gradovima razvijenih zemalja u kojima se, po pravilu, voda iz vodovoda može koristiti samo kao tehnička voda za čišćenje i kuhanje dok se pijaća voda mora kupovati. Istina, voda se kupuje i u Tokiju, ali oni koji je kupuju - to čine samo zato što je ona svježija i ukusnija (voda iz vodovoda nije toliko svježja i hladna kao ona koja se može kupiti, ali je jednako zdrava).

Tokio je, pogađate, i prilično *skup grad* (negdje sam čuo da je Tokio uz London najskuplji grad na svijetu), ali su primanja toliko visoka da prosječni Japanac ima prilično visok standard.

Zbog izuzetne darežljivosti japanske vlade ni mi, koji dođosmo iz "siromašnijih" zemalja da učimo u Japanu, nismo osjećali oskudicu za vrijeme našeg boravka tamo, jasno pod uslovom da smo imali mjeru i vodili računa kako trošimo dodijeljeni nam novac. U vezi s tim želim da pomenem jedan simpatičan slučaj: na početku kursa su nam domaćini više puta naglašavali da moramo dobro paziti kako ćemo trošiti naš novac i jedna od uputa je bila da maksimalno izbjegavamo uzimanje taksija koji je u

Tokiju izuzetno skup, ali ako se nađemo u situaciji da to moramo učiniti (npr ako bi se izgubili pa nas taksista treba vratiti kući i sl.), preporučili su nam da obavezno uzimamo *najjeftinije* taksije i onda su nam na tabli napisali na engleskom naziv te firme: KOKUSAI MOTOR CAR. Kad sam to pročitao od srca sam se nasmijao i poslije sam mojim prijateljima objašnjavao da je ovakav naziv u duhu mog maternjeg jezika sasvim prikladan jer jasno upućuje na *auto za kokuze*.

Tokio je organiziran tako da je industrijska zona locirana uglavnom oko obala Tokijskog zaljeva, a dalje prema kopnu je smještena zona za stanovanje koja je prošarana poslovnim kvartovima. Grad, barem u mojoj opservaciji, izgleda kao more niskih i malih zgrada za stanovanje sa relativno uskim ulicama u kojem imate, poput otoka, raspoređene poslovne i šoping kvartove sa ogromnim neboderima i širokim ulicama.

Jedan od takvih "otoka" nalazi se, naravno, u strogom centru Tokija i okružuje ogroman kompleks Careve palate (Imperial Palace). Tu je, u kvartu *Kasumigaseki*, smješten veći dio vladinih institucija (rezidencija premijera i mnoga ministarstva), dok su preostale, kako mi se čini, smještene u drugom značajnom "otoku", kvartu *Šindžuku* (*Shinjuku*). Osim ova dva, moja malenkost je uspjela koliko toliko obići još samo dva "otoka" – elektro grad (electric town) *Akihabara* i od okeana oteti kvart *Makuhari*, pa ću u nastavku, ako dragi Bog da, pokušati ponešto kazivati o njima.

Šindžuku je svojevrsan urbani centar Tokija u kom se nalaze poslovne zgrade i prostorije mnogih firmi, kao i raznih vladinih institucija (onih koje nisu locirane u kvartu Kasumigaseki). Tu su, naravno, i mnoge prodavnice, šoping centri, restorani i razni zabavni sadržaji.

Ambijent je "zapadnjački": ogromni neboderi - tzv "parači neba" (skyscrapers), široke ulice, mnoštvo šarenih elektronskih reklama itd, a jedino što vas podsjeća da se nalazite u Japanu, a ne negdje u Evropi ili SAD, su japanska slova na panoima i reklamama svuda naokolo.

Jedna od najpoznatijih impozantnih građevina tokijskog kvarta Šindžuku je tzv "*Tokyo Metropolitan Government Building*". Riječ je o ogromnom kompleksu koji se sastoji od dva tornja i velikog trga između njih. Na oba tornja, sjevernom i južnom, na četrdeset i nekom spratu, napravljeni su vidikovci sa kojih se pruža impozantan pogled na urbano more Tokija.

Vidikovci su arhitektonski dizajnirani kao zatvoreni kompleksi sa svih strana ograđeni debelim staklom (iznad njih ima još nekoliko spratova) gdje se nalaze kafei i mini šoping centar. Na svim stranama u podnožju se nalaze i fotografije pogleda koji imate pred sobom na kojima su na engleskom jeziku označeni svi interesantni sadržaji koje možete sa tog mjesta vidjeti sa njihovim nazivima i najosnovnijim informacijama - precizni i pedantni Japanci ni to nisu zaboravili. Pristup vidikovcima je omogućen svima koji to žele i besplatan je. Koriste se posebni liftovi u koje vas uvode ljubazne hostese i voze vas liftboji, i jedni i drugi obučeni u ukusne uniforme. Obzirom na ograničen kapacitet liftova mora se neko vrijeme stajati u redu, ali kada uđete ne treba vam više od nekoliko desetaka sekundi da se popnete do četrdeset i nekog sprata, što znači da se lift kreće veoma brzo, a unutra uopće nemate osjećaj da se krećete, jedino u ušima osjetite promjenu pritiska – još jedna prezentacija napredne japanske tehnike.

Kvart *Akihabara* je dio Tokija u kojem su koncentrisane bezbrojne prodavnice elektronike, pa je radi toga nazvan "elektro gradom" (electric town) – čitav kvart je, dakle, jedan ogromni šoping centar elektronike na otvorenom. Pošto tu cijene mogu biti *značajno niže* nego u drugim prodavnicama u gradu, jasno je da je Akihabara nezaobilazna destinacija gotovo svih turista, ali i mnogih Japanaca.

Interesantno je reći da se u Akihabari nedeljom potpuno obustavlja saobraćaj u trajanju od nekoliko sati, čime se u vrijeme najintenzivnije kupovine omogućava posjetiocima nesmetano šetanje ulicama.

Ako je Šindžuku poznat po visokim zgradama i bogatim poslovnim i zabavnim sadržajima, a Akihabara po šoping elektronike, dio ogromne urbane cjeline Tokija *Makuhari* je specifičan po tome što je velikim dijelom izgrađen na prostoru koji je ne tako davno bio pod morem. Japanci su uspjeli isušiti jedan dio Tokijskog zaljeva i tu sagraditi čitav jedan manji grad sa hotelima, stambenim kompleksima, zgradama raznih institucija. U Makuhariju se nalazi i glavna plaža Tokija, koja je odvojena od ulica jednim velikim parkom (inače u Makuhariju ima dosta zelenih površina).

Toliko o utiscima iz "otoka" sa poslovnim, šoping i zabavnim centrima, a sada bih želio nešto da kažem o utiscima iz svakodnevnog života u onom dijelu "mora" (stambeni kvartovi), koji sam mogao više obilaziti zato što je tu smješten TIC gdje sam boravio. Riječ je o pretežno stambenim kvartovima Tokija: *Niŝihara* (*Nishihara*), *Ōjamačō* (*Ōyamachō*) i *Hatagaja* (*Hatagaya*).

Sve ove utiske (jasno vezane ne samo za "more" već i za "otoke") bih mogao najkraće iskazati kroz sljedeće riječi: *čistoća, šarenilo, gužva i tjeskoba*.

O *čistoći* sam već govorio i nema potrebe to ovdje ponavljati, pa ću, ako dragi Allah dadne, naredne retke posvetiti utiscima šarenila, tjeskobe i gužve.

Šarenilo

Šarenilo je bio moj prvi utisak sa ulica Tokija kada sam, sutradan po dolasku, prvi put izašao iz TIC-a da prošetam. Sve oko mene pružalo je sliku općeg šarenila. Svuda unaokolo mnoštvo natpisa, naziva firmi i reklamnih poruka u žutoj, crvenoj, zelenoj, plavoj i drugim bojama na fasadama zgrada ispisanih japanskim pismom, koje i samo po sebi izgleda bogato ukrašeno i tako pojačava vizuelni efekat raznih oblika i boja.

Šarenilo raznih reklama, video panoi na kojima se neprekidno vrte najrazličitije reklame i elektronske animacije u živopisnim bojama – slika je uobičajena za sve megapolise svijeta, pa naravno i Tokija, ali ono što želim naglasiti je to da šarenilo u Tokiju nije prisutno samo u velikim poslovnim i šoping kvartovima, već je prisutno i u najzabačenijim sporednim ulicama, gdje, jasno, nema velikih elektronskih reklama i džambo video panoa, ali je i tu prisutno mnoštvo natpisa i reklama napravljenih u prepoznatljivom istočnjačkom stilu sa sadržajima ispisanim japanskom kaligrafijom na metalu, drvetu, tekstilu, kartonu i drugim materijalima u raznim bojama.

Slika šarenila vas ne ostavlja ni kada uđete u bilo koju prodavnicu – naprotiv. Pakovanja svih artikala u prodavnicama su u raznim živopisnim bojama, a šarenih reklama je tu čak i više.

Slika japanske prodavnice, koliko sam vidio, uvijek je ista, bez obzira da li je riječ o samoposluzi, prodavnici elektronike ili odjeće ... blještava neonska svjetlost, svuda mnoštvo šarenih pakovanja i reklama, slike nasmijanih djevojaka koje vas sa postera zovu da iskoristite "fantastičnu" priliku u kupovini tog proizvoda (ponekad su to i "žive" djevojke i mladići koji uživo pred vama izvode reklamni performans uz muziku i razglas), šareni baloni okićeni okolo ... sve da vam pruži ugođaj i da vas

navede da uđete i baš tu pazarite. Tipičan marketing šou, ali uz mjeru i osjećaj za estetiku tako da, barem ja, ne primijetih u svemu tome elemenata napadnosti i kiča.

Poseban i interesantan oblik šarenila i estetskog uljepšanja javnih površina su *trešnjino drvo* i karakteristična živa ograda. Japanci izuzetno cijene trešnjino drvo koje u vrijeme cvjetanja behara daje čitavu krošnju u živopisnim bojama, što je zaista lijepa slika. Takođe, u Tokiju su, gotovo svuda gdje je to moguće, zasađeni žbunovi žive ograde koja daje cvjetove u rozoj boji, tako da se u sezoni cvjetanja svuda okolo mogu vidjeti žive ograde u prelijepoj kombinaciji zelene i roza boje.

Ono što me posebno začudilo je to da, osim ove dvije vrste, u gradovima u kojima sam boravio (Tokio, Hirošima i Kjoto) nisam mogao primijetiti da na javnim površinama koriste neku drugu vrstu cvijeća. Obišao sam nekoliko parkova, ali je slika uglavnom bila uvijek ista: park pun zelenila, uredno očišćana trava, drveće sa pedantno uređenim krošnjama, ali je sve u zelenom, bez ikakve druge boje - osim

pomenutog trešnjinog drveća i roza žive ograde. To me zaista začudilo, pogotovu zbog toga što sam očekivao istočnjački stil šarenih i veoma uređenih cvjetnjaka u parkovima. Ovo mi izgleda kao interesantan paradoks: na ulicama i u prodavnicama mnoštvo šarenila u natpisima i reklamama, ali ne i u parkovima i drugim prostorima javnog zelenila gdje dominira zeleno uz ne previše česte dodatke cvjetova roze i bordo boje žive ograde i trešnjina drveta. Moguće je i to da jednostavno u tom ogromnom megapolisu nisam uspio pronaći neki živopisni cvjetnjak prepun šarenog cvijeća u sred zelenila, ali iz činjenice da u tri parka koja sam imao prilike dobro razgledati to nisam uspio pronaći da se zaključiti kako, za razliku od ulica, šarenilo u parkovima nije masovna pojava.

Tjeskoba

Ako je život u Tokiju, gledano u materijalnim mjerilima, u mnogim stvarima bogat, u jednom je zasigurno prilično siromašan – u životnom prostoru. *Tjeskoba*, odnosno oskudica životnog prostora u Tokiju je veoma izražena jer je isuviše veliki broj ljudi koji hoće živjeti na ograničenom prostoru. To je problem i čitavog Japana zbog toga što na njegovoj ukupnoj teritoriji od cca 380 hiljada km² živi cca 127 miliona stanovnika, što znači da u prosjeku čak cca 334 Japanca žive na prostoru od 1 km².

U ovakvoj situaciji sasvim je logično da je u Japanu prostor najskuplja roba, pa je tako u Tokiju sasvim uobičajeno da u stambenim kvartovima imate veoma uske ulice na kojima nema trotoara već su pješačke staze obilježene samo linijama na asfaltu; ili da vidite npr zgradu sa prizemljem i 2 sprata koja je široka oko 3 metra (da upravo toliko) i dugačka nekih 10 metara; ili da vidite da čovjek živi u kući koja je široka koliko i njegov auto kojeg je parkirao ispred?!

No, ovo je slučaj kada fotografije govore više od riječi:

Jasno, ova tjeskoba nije svojstvo manjine super bogatih Japanaca, ali su i oni, rekao bih, skromniji od njihovih zapadnih sudrugova u bogatstvu i moći, jer njihove kuće su, istina, znatno veće i prostranije od kuća većine "običnih" Japanaca, ali opet niti izbliza nisu tako raskošne kao kod zapadnih bogataša.

Ali, bogatašima u Tokiju njihovo bogatstvo ne može pomoći pri kupovini novog automobila – ako nisu nešto od njega odvojili za kupovinu ili zakup parking prostora. Naime, u Tokiju je za kupovinu automobila neophodno dokazati da imate prostor da ga parkirate, pa ako je vaš prostor za parking dugačak samo tri metra, vi u Tokiju nikada ne možete dobiti dozvolu da kupite automobil koji je duži od toga, ma koliko novaca da imate.

Ovo je takođe i zgodan način da se riješi problem parkiranja. Domišljati Japanci nisu ostali samo na ovome već traže i druge originalne načine za rješenje problema parkiranja u uslovima izražene oskudice prostora:

Gužva

Što se tiče gužve – sve vam je jasno, poštovani čitaoci, kada vam pomenem da u Tokiju živi 12 miliona ljudi i vjerovatno još nekoliko miliona svakog dana tu dolazi radi posla. Međutim, zbog tradicionalne discipline i ljubaznosti Japanaca i izuzetno kvalitetno uređenog sistema saobraćaja u gradu, po pravilu nema zastoja, kašnjenja i nervoze. Već sam govorio kako Japanci postrojeni čekaju autobus ili voz, kako disciplinirano uvijek ostavljaju desnu stranu eskalatora praznom za one kojima se više žuri pa se moraju penjati i po pokretnim stepenicama, kako nema svađe, niti guranja, niti vikanja, niti nervoze ma koliko im se žurilo, kako je jedini znak da im se zaista žuri taj što se brže kreću ili čak potrče, ali su i dalje smireni, tihi, disciplinirani i veoma ljubazni.

Sasvim je jasno da se u takvom ambijentu čak i situacije kada ste sigurni da ćete 100% ostati zaglavljani i čekati jako dugo, riješe na iznenađujuće brz i efikasan način. Jednu takvu situaciju sam doživio prilikom posjete akvarijumu *Aqua Stadium* u tokijskom kvartu *Šinagava (Shinagawa)*.

Taj akvarijum je u to vrijeme bio tek nedavno otvoren i bio je zbog mnogih zabavnih sadržaja veoma popularan, tako da sam, kada sam došao do njega, sa užasom primijetio da je red za ulazak unutra dugačak nekoliko stotina metara, a širok oko tri metra jer su čak četiri osobe stajale bočno jedna do druge. U takvoj situaciji izgledalo mi je sigurnim da ću morati dugo stajati u redu, ali sam se ipak odlučio da stanem u njega. Naravno, poput svih ostalih, stao sam na samom začelju i još jedanput bio svjedok velike kulture ponašanja Japanaca, ali i njihove efikasne organizacije. Naime, putanja kretanja je oivčena plastičnim čunjevima povezanim plastičnim lancima (lanci i čunjevi od plastike su mi u prvi mah bili čudni, ali sam se ubrzo osvjedočio koliko su praktični jer se lahko pomjeraju kada treba promijeniti putanju kretanja reda) i svuda okolo stoje "šerifi" – uniformisani momci i djevojke sa voki tokijima koji poput saobraćajaca otvaraju i zatvaraju prolaz i usmjeravaju kretanje reda (nazvao sam ih šerifima zato što svi imaju veliku zvijezdu na svojim prsima na kojoj, vjerovatno pod uticajem vestern filmova, piše "Sheriff").

I opet je u prvom planu visok moral i disciplina Japanaca jer svi oni poštuju plastične lance kao ograničenja i svi slušaju "šerife" prometnike saobraćaja. Nema, kao kod nas, "mudraca" i "frajera" koji se "znaju snaći" i, prekoračivši lanac, preko reda ući. Nema ni korištenja "štele" po osnovu poznanstva sa "šerifom" ili onim ko radi na ulazu. Niko o tome uopće ne razmišlja, nikome to ne pada niti na pamet.

Rezultat svega navedenog: iako je u početku stravično izgledalo kako ću morati da čekam minimalno sahat i po u redu, ušao sam unutra za nevjerovatnih 20-tak minuta!!!

Ovaj akvarijum više je zabavni centar – nešto poput diznilenda sa orijentacijom na "vodene" sadržaje. Ja sam ipak zaobišao mnoge zabavne sadržaje i usmjerio se na razgledanje akvarijuma sa ajkulama, ražama i drugim morskim živim bićima, a vrhunac ponude ovog kompleksa je predstava sa dresiranim delfinima. Održava se u velikom kružnom bazenu oko kojega su postavljene tribine za gledaoce tako da sve izgleda kao jedan kružni amfiteatar. Kada su se upalili reflektori (čitav kompleks je u zatvorenom prostoru) imao sam priliku uživati u fascinantnoj predstavi. Za delfine se kaže da su živa bića koja imaju najviši stepen inteligencije nakon čovjeka, a ja mogu reći da su me tom prilikom ove plemenite životinje iskreno oduševile kako su dobro izdresirane i uvježbane, i kako su samo sinhronizovane u pokretima kada svi zajedno iskaču iz vode u visinu od nekoliko metara i u zraku prave razne akrobacije. Šou nije previše dugo trajao, svega nekih 15-20 minuta, ali je po svome sadržaju zaista bio fascinantan tako da niti jednog momenta nisam žalio za novcem koji sam dao za kartu.

Aqua Stadium je, kako rekoh, više orijentiran na zabavne sadržaje nego li na prikaz flore i faune mora i okeana. Iz tog razloga je meni lično više sadržaja pružio drugi tokijski akvarijum *Tokyo sea life park*, koji se nalazi u kvartu *Kasai-rinkai-kōen* gdje je orijentacija potpuno na prikaz života u morima i okenima. Za nekoga ko voli da gleda bogatstva stvaranja dragoga Allaha u morima i okeanima, posjeta ovome akvarijumu je istinsko zadovoljstvo. Interesantno je da je i ovaj akvarijum, mada se nalazi na obali mora, gotovo u cijelosti postavljen u zatvorenom kompleksu. Onome koga ovo interesuje, a čija sudbina bude da nekada posjeti Tokio, preporučio bih da posjeti obadva akvarijuma jer su oni komplementarni: u jednom imate bogat prikaz

morskih životinja, a u drugom interesantne zabavne sadržaje i fascinantan šou sa delfinima.

Do kvarta *Kasai-rinkai-kōen* je kvart *Maihama* gdje se nalazi *tokijski Diznilend (Tokyo Disneyland)*. Ovaj zabavni park izuzetno je popularan i, koliko se dalo vidjeti po broju parkiranih automobila na ogromnom parking prostoru ispred ulaza, prilično je popunjen, a vikendom čak krcat, posjetiocima. Lično ga nisam obišao zato što sam, radi namaza, za njegov obilazak jedva mogao izdvojiti nekih dva sahata – što bijaše isuviše kratko da bih iole mogao iskoristiti ulaznicu u vrijednosti negdje oko 50 KM, budući da se govorilo kako se za svaku igru čeka dvadesetak minuta samo da uđeš. Tako sam odlučio da obilazak ovog zabavnog parka preskočim.

Carska palata (Imperial Palace) u Tokiju

Carska palata (Imperial Palace) nalazi se u strogom centru Tokija. Prvo što sam primijetio jeste da je i ovdje isti slučaj kao i kod manje više svih careva na svijetu (uz izuzetak, naravno, Davuda (Davida) i Sulejmana (Solomona), alejhimusselam, te Zulkarnejna i njima sličnih kraljeva): za obični svijet jako malo prostora, a za cara i njegovu porodicu ogromno prostranstvo. Čini mi se da jedan čitav manji grad (poput možda Konjica) može stati u prostor careve palate i ogromnog parka koji je sa svih strana okružuje.

Palata se, dakle, nalazi unutar ogromnog parka koji je omeđen veoma starim zidovima i širokim vodenim kanalima iza kojih se prostire drugi ogromni park, a iza njega avenije i neboderi centralnog dijela Tokija.

Izgleda da je ranije taj park bio i puno veći jer su, kako mi se čini, Japanci "odsjekli" jedan dio parka od kompleksa palate izgrađivši široku aveniju kroz njega, tako da je taj dio parka sada dostupan za sve ljude (tako mi se čini budući da sam vidio da je i taj otvoreni dio takođe nekada bio okružen istim zidovima od kojih se danas vide samo neki dijelovi).

Uglavnom, ispred zidina nalazi se ogromni otvoreni prostor koji je sav u veoma uređenim parkovima u kojima trava bukvalno izgleda kao tepih jer je tako uredno i

pedantno podšišana, gdje njegovanog drveća ima na sve strane, ali ni malo, što me je jako začudilo, cvijeća?! Imaju takođe i izuzetno široki prostori prekriveni nekom vrstom šljunka koji su namijenjeni za kretanje svih onih koji žele prići bliže zidovima koji okružuju park palate.

Kažem zidovima jer samo dotle običan čovjek može pristupiti i gledati u ulazne kapije i gardiste u šarenim svečanim uniformama koji stoje poput voštanih figura, mirno bez i najmanjeg pokreta. Smjenjuju se teatralno, usaglašenim pokretima i sve po pedantno propisanoj proceduri.

Dakle, kako mi se čini, jedino što "običan" čovjek može vidjeti od Imperijalne palate u Tokiju su ulazni mostovi, kapije sa ulaznim kulama, voda, i naravno zidovi koji odvajaju "čarobni" svijet japanske carske familije da ostane nedostupan običnim ljudima.

Tako mi, poštovani čitaoci, ne bi suđeno vidjeti u kakvoj to svili i zlatu japanski car živi, ali bih ipak rekao da je skromniji nego drugi pripadnici kraljevskih dinastija zato što bi se neka super visoka palata ipak mogla vidjeti iza drveća i zidova, a i na mapi njezin tlocrt izgleda prilično mali.

Skromnost "plave" krvi Japana je sasvim normalna i očekivana s obzirom da su i oni, prije svega drugog, Japanci i da ih, stoga, karakterišu ona ista svojstva kao i njihov narod: jednostavnost, poštivanje prirode i želja da se bude u skladu sa njom. I u ovome su Japanci veoma slični muslimanima zato što im u prvom planu nije grandioznost (kao Evropljanima) već jednostavnost i harmonija sa prirodom. U tom smislu je palata japanskog cara organizirana kao skup niskih objekata postavljenih između travnjaka, bašči i fontana, pa ona mnogo više sliči rezidenciji osmanskih sultana u Istanbulu (Topkapi Saraj), nego li npr Bakingemskoj palati u Londonu ili Versaju u Parizu. Iako nisam uspio "virnuti" unutra, vjerujem da ovo mogu reći, a dragi Allah najbolje zna, na bazi onoga što sam vidio prilikom obilaska ranijeg doma japanskog cara - carske palate u Kiotu, o čemu ću, ako Bog da, govoriti kasnije.

Osvrt na japansku carsku porodicu želim da završim sa jednom interesantnom činjenicom da je njima trajno zabranjeno posjedovati bilo kakvu privatnu imovinu veće vrijednosti. Oni faktički žive na "džeparcu" države. Istina, taj je "džeparac" svakako pogolem, budući da je Vlada Japana formirala posebnu agenciju sa jedinim

zadatkom da brine o finansiranju carske porodice i upravlja o carskom imovinom nad kojom car lično ima samo trajno pravo korištenja, a ona je u vlasništvu države.

Šinkansen

Jedan od nezaobilaznih elemenata svakog trening kursa koji se organizira u Japanu je tzv *Field Trip* (Radno putovanje). Iako se iz naslova može vidjeti da je cilj tih putovanja u tome da kursisti steknu neka praktična znanja i iskustva direktno na terenu, ipak su dva "turistička" elementa nezaobilazna: posjeta gradu *Kjoto* (*Kyoto*) nekadašnjoj prijestonici Japana, te posjeta *Hirošimi* (*Hiroshima*) i njenom muzeju posvećenom stradanju uzrokovanom bacanjem atomske bombe na ovaj grad.

U našem slučaju su, rekao bih, "turistički" elementi bili u prvom planu, jer su i naše "radne" posjete firmama *Mazda* u Hirošimi i *Kyocera* u Kjotu bile ništa drugo do prezentacija japanskih tehničkih dostignuća. No, o tome, ako dragi Allah dadne, kasnije.

Voz *Šinkansen* (*Shinkansen*) tzv *Bullet Train* (voz metak), kojim smo putovali, i iznutra i izvana izgleda baš kao avion (zaobljen je radi smanjenja otpora zraka i sa prozorima veoma sličnim avionu, samo naravno znatno većim). Prvo nam je rečeno da ide preko 200 km/h, ali smo, kada smo se približavali Hirošimi, na displeju mogli pročitati da se krećemo brzinom od 300 km/h.

U stvari, u Japanu je u upotrebi više modela Šinkansena, a izgleda da je ovaj "srebreno-plavi" kojim smo mi putovali u dva navrata: od Tokija do Hirošime i od Hirošime do Kjota, najnoviji i najbrži model. Tako bih rekao jer smo putovali iz Kjota nazad u Tokio sa "bijelim" Šinkansenom i čini mi se da je ovaj išao "samo" malo više od 200 km/h. A, već se testiraju modeli koji idu i 350 km/h. Što je japanska tehnika ..., a unutra uopće nemate osjećaj te brzine, jer je voz tih i nema vibriranja. Kada npr stavite čašu sa pićem ispred sebe na stolić (sjedišta su ista kao u avionu - sa sklopivim stolićima ispred svakog putnika), niti jedna jedina kap neće izaći van iako se vozite brzinom oko 200-300 km/h.

Krajolici i provincije Japana

Za vrijeme putovanja pokušao sam da posmatram što više mogu kroz prozor da vidim kako izgledaju japanski krajolici i provincije. Iako smo išli velikom brzinom, ipak sam mogao dosta toga vidjeti i napraviti fotografije dovoljno dobre oštine.

Krajolik se u najkraćem može opisati na sljedeći način: mnoštvo malih tj. niskih brda pokrivenih gustim šumama relativno niskog drveća, zelene livade i rižina polja obilno naplavljena vodom. Sliku sveopćega zelenila "narušava" samo crveno-smeđa boja oranica, obrađenih do posljednjeg pedlja. Između zelenila mnogobrojnih brda, šuma i livada su guste skupine niskih kuća.

Mala provincijalna mjesta i manji gradovi u unutrašnjosti Japana izgleda da su svi organizirani po istom obrascu: male i niske kuće gusto načičkane jedna do druge uz samo poneku višu zgradu; između njih su zeleni travnjaci, polja i oranice; i svuda naokolo je mnogo zasađenog drveća.

Kada uzmemo u obzir da je sve to smješteno između mnogo niskih brda sa gustim zelenim šumama, stiče se jak dojam općega zelenila koje "remeti" samo bjelina kuća i fabrika, sivilo asfaltnih cesta i naravno plavetnilo neba i rijeka. Čini mi se da je Japan (ako ne čitav onda barem ovaj otok *Honšu*) zemlja zelenila.

Iako je prvi utisak da su provincije u Japanu izrazito poljoprivredni krajevi, ipak izgleda da nije sasvim tako, budući da se, i pored velikog broja rižinih polja, oranica i staklenika, može vidjeti i dosta manjih fabričkih pogona smještenih u sred zelenila, a neki od njih pripadaju i multinacionalnim kompanijama globalnog značaja.

Tako mi se potvrdilo ono što nam je neko od Japanaca ranije rekao da velike firme u svom sistemu imaju značajan broj sasvim malih, čak i porodičnih, *radionica* koje rade svoj dio posla po principu ugovora. Velike firme tako u malim tvornicama i radionicama, raštrkanim po provincijama zapošljavaju lokalno stanovništvo. Ali, osim što rade u tim radionicama izgleda da ljudi iz provincija pored kuća imaju i nešto zemlje gdje uzgajaju poljoprivredna dobra.

Karakteristična slika japanske provincije sa dosta zelenila između kog se uzdižu fabrički dimnjaci, sasvim jasno upućuje na još jednu hvale vrijednu stvar u Japanu – njihovu *visoku ekološku kulturu*. Naime, iz voza se moglo jasno vidjeti da iz fabričkih dimnjaka kulja neki "bijeli" dim koji izgleda veoma čistim. A, i trava oko fabrike nije ništa manje zelena nego bilo gdje drugdje (ovdje ne mogu a da se ne sjetim fabrike azota u Vitkovićima kod Goražda oko koje je, prije rata kada je radila, trava bila, ne zelena već bukvalno siva). Zaista Japanci izuzetno paze na ekologiju i imaju veoma stroge sisteme ekološke zaštite, pa i onaj bijeli dim koji kulja iz fabričkih dimnjaka izgleda da uopće nije toliko prljav i štetan. Nalaze izgleda načina da ga prečiste.

Tako su se za čitavog putovanja stalno smjenjivali prizori niskih šumovitih brda, zelenih livada, pedantno obrađenih oranica i rižinih polja između kojih se nalaze sela sa skupinama niskih kuća, povezana magistralnim cestama (jasno odličnog kvaliteta asfalta, bez imalo značajnijeg oštećenja), male fabrike sa dimnjacima iz kojih kulja bijeli dim koji je u punom skladu sa općim zelenilom krajolika Japana i u estetskom smislu (jer je čiste bijele boje), ali rekao bih i u svakom drugom smislu zbog visokog nivoa ekološke zaštite u toj zemlji.

Stali smo nakratko u Nagoji. *Nagoja* je prilično velik grad, sličan Tokiju u smislu da je organiziran kao more malih kuća sa ostrvima visokih nebodera. Ako se dobro sjećam onoga što su nam naši ljubazni japanski pratioci rekli, u Nagoji je sjedište fabrike automobila *Toyota (Toyota)*.

Do Hirošime smo još nakratko stali u *Kjotu, Osaki, Kobeu* i *Okajami*.

Kada smo se primicali Hirošimi upozoreni smo da se spremimo *za veoma brzi izlazak*, jer će voz stajati bukvalno samo 2 ili 3 minuta (linija je bila *nozomi - super expres* pa nije bilo dužeg stajanja na usputnim stanicama, a voz je išao još dalje od Hirošime). Oko ovoga smo imali problema, jer je jedan od nas bio otišao u neki od drugih vagona pa su ga naši pratioci morali tražiti po vozu. Koliko je to bilo napeto vidi se i po tome što su zamolili da neko od nas preuzme njegov prtljag, jer neće biti čak niti toliko vremena da ga on lično pokupi. Došao je u zadnji čas tako da smo, hvala dragome Bogu, uspjeli uspješno izaći iz voza. Vidite, poštovani čitaoci, koliko valja biti oprezan u Sinkansenu: voz ode i ako npr zaglaviš u toaletu onda se slikaj - ima da se voziš do naredne stanice, možda udaljene i stotinama kilometara (jer ovaj voz ne staje na malim stanicama), pa onda valja misliti kako se vratiti nazad. Ovaj naš momak je mogao biti u velikom problemu, jer mi ne bismo mogli ostatu u vozu s njim i onda bi bilo problema kako ga vratiti, ali, hvala dragome Allahu, sve je dobro prošlo i po njega i po nas ostale.

Hirošima

Hirošima - kad se ta riječ pomene prva i neizbježna asocijacija je uvijek ista: *atomska bomba*.

Od atomske eksplozije koja se dogodila 6. avgusta 1945., ujutro u 8:15 časova, u jednom djeliću sekunde izginule su stotine hiljada ljudi i čitav grad bio zbrisan sa lica zemlje.

Poneki ostaci bili su ostali samo od par zgrada, onih iznad kojih je eksplodirala bomba na visini od nekoliko stotina metara iznad zemlje (pošto su te zgrade bile u

hipotetičkom centru eksplozije bile su donekle pošteđene siline udarnog talasa koji se širio na sve strane od centra), a svuda okolo je bila sablasna pustoš.

Maketa Hirošime prije ...

... i poslije eksplozije A-bombe

Japanci su u Hirošimi podigli veliki memorijalni centar sa muzejom posvećen ovoj katastrofi. Ovaj centar je mjesto održavanja mnogih antiratnih i antinuklearnih manifestacija i nezaobilazna je destinacija rekao bih svih turista koji posjete ovaj grad. Jasno, ni mi nismo bili izuzetak.

Odmah do ovog memorijalnog centra (odnosno u njegovom sklopu) stoji jedna od onih preostalih zgrada, konzervirana tačno u onom stanju kakva je ostala nakon eksplozije i ostavljena kao spomenik budućim generacijama.

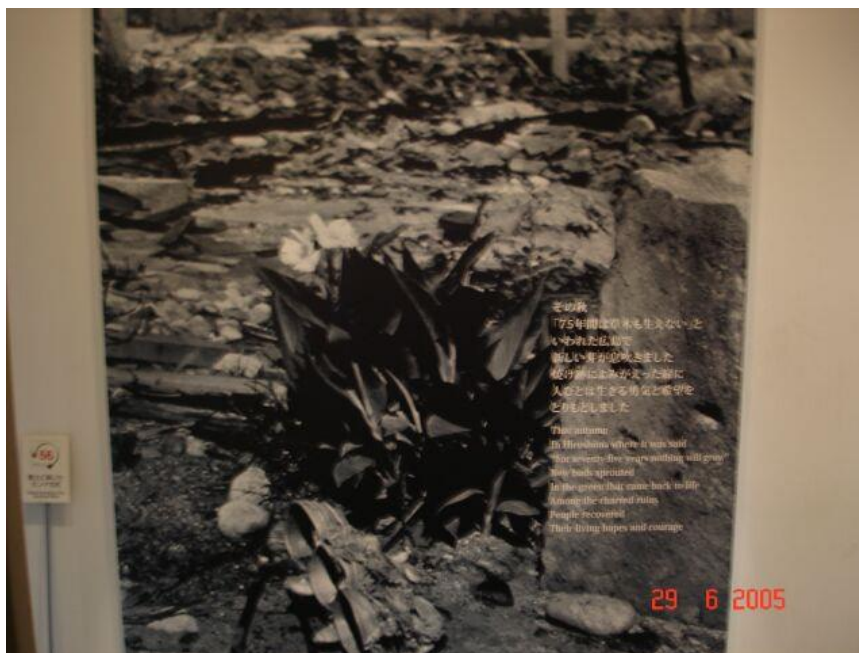

U sklopu posjete ovom memorijalnom centru imali smo priliku gledati veoma potresan dokumentarni film o Hirošimi i stradanju ovoga grada. A, mene su lično posebno dojmile dvije stvari koje smo mogli vidjeti u muzeju.

Prva od njih je spaljeni dječiji tricikl, eksponat koji veoma potresno govori o užasu stradanja nevine djece u ratnim dejstvima:

Druga je slika cvijeća koje je *procvijetalo* u ruševinama Hirošime iste jeseni, samo koji mjesec nakon katastrofe, a govorilo se da tu *ništa neće rasti* narednih 75 godina!

Subhan-Allah, slavljen i uzvišen neka je dragi Allah, Bog jedan i jedini, Čiju moć stvaranja i darivanja života ne može nadjačati bilo kakvo uništenje koje oholi čovjek na Zemlji uradi.

Što se tiče eventualno još uvijek prisutne *radijacije* u Hirošimi, priznat ću vam poštovani čitaoci da nisam baš sasvim bio bez zebnje i razmišljanja o tome kad nam je rečeno da je i posjeta ovom gradu u našem programu. No, oslonio sam se na dragoga Allaha i od sebe odagnao bojazan, a i pretpostavljao sam da Japanci, tako organizirani, disciplinirani i pedantni u svemu, nikada nebi dopustili da se čitav grad ponovo na tom prostoru podigne, a da prethodno temeljito ne provjere da li tu ima povećane radijacije iznad prirodnog nivoa. Vjerovatno preko milion ljudi, žena i djece tu žive, uče i rade, mnogi turisti tu dolaze, mnogi antirantni internacionalni skupovi tu se održavaju, a i prošlo je ravno 60 godina. Kada se uz pomenuto uzme u obzir i to da je, za današnje standarde, to ipak bila "mala" bomba, da se zaključiti kako danas uopće ne treba brinuti oko povećane radijacije u Hirošimi. Kasnije su mi u razgovoru sa našim ljubaznim japanskim pratiocima ove moje pretpostavke bile u cijelosti potvrđene. Vodi se računa o tome i ističu da danas više nema opasnosti od povećane radijacije u Hirošimi. Govore da su danas jedino evidentni zdravstveni problemi kod nekih od ljudi koji su preživjeli eksploziju, kao i kod onih koji su tamo boravili odmah nakon katastrofe i tada primili znatne doze radijacije. Saznanje da u Hirošimi još uvijek ima ljudi koji su doživjeli i preživjeli eksploziju i da oni relativno normalno žive, zaista me ugodno iznenadilo – još jedna očevidna demonstracija savršenstva dragoga Allaha Koji jedini određuje koliko će ko živjeti, kao i Njegove neizmjerne milosti prema stvorenjima.

Hirošima je danas veoma razvijen, čist i lijep grad u kom, hvala Bogu dragome, osim memorijalnog centra, nema nikakvih vidljivih tragova kataklizme. Što se tiče utisaka sa ulica – sve je uglavnom isto kao i u Tokiju, pa tako da to ovom prilikom neću ponavljati. Jedino što mi je "zapalo za oko" u Hirošimi su njezini *tramvaji* u tradicionalnom izgledu koji podsjeća na tramvaje u *San Francisku*, a donekle možda

i na one stare sarajevske zelene tramvaje, čuvene *Vašingtonce*. Umjesto opisivanja današnjega izgleda Hirošime, čini mi se u ovom trenutku korisnijim ponuditi vam, poštovani čitaoci, par fotografija:

Narednog dana smo obišli centralnu fabriku korporacije *Mazda* koja se nalazi u Hirošimi. Mazdin fabrički prostor dugačak je čitavih 7 kilometara. Unutra su ceste i semafori i lokalni Mazdini autobusi saobraćaju između pojedinih odjeljenja. Ljubazni domaćin, koji je inače zadužen za održavanje Mazdinog muzeja (ovo je još jedna od karakteristika Japana - sve značajne firme, čak i statistički ured Japana, imaju svoje muzeje za posjetioce u kojima prikazuju eksponate svoga rada i svoje historije), proveo nas je kroz taj muzej. Prvo smo vidjeli kratki dokumentarni film o Mazdi i potom razgledali eksponate svih karakterističnih modela: od motocikla sa prikolicom iz 30-tih godina prošloga stoljeća (poput onih njemačkih iz drugog svjetskog rata), preko kamioneta na tri točka (podsjeća na onaj kamionet iz znamenite britanske

serije *Only fools and horses* čiji je naziv kod nas preveden kao *Mučke*) iz 50-tih i sportskih modela iz 60-tih, do najmodernijih modela.

Domaćin nam je, ne bez ponosa, demonstrirao rad tzv. *Rotary motora*. Ovaj motor nema klasične cilindre i klipove već samo jedan veliki klip koji se okreće u krug unutar prostora jednog cilindra. Ne znam u čemu su eventualne prednosti ovoga motora nad klasičnim, ali se mogao primijetiti ponos domaćina koji, za sada jedini u svijetu, proizvode ovakav tip automobilskog SUS motora.

Isto tako su nam pokazali i model automobila (kao i model njegova motora) koji koristi *hidrogen* kao gorivo. U stvari, ovaj automobil ima i klasični benzinski rezervoar, ali i tank sa komprimiranim vodikom, pa se obadva mogu alternativno koristiti za sagorijevanje i pogon.

Pokazali su nam kako izgleda čitav jedan proizvodni ciklus. Prvo na kompjuteru u potpunosti dizajniraju novi model automobila. Potom prave njegov model od neke *specijalne gline* u prirodnoj veličini da bi odredili i izmjerili performanse njegovog vanjskog izgleda (faktor zračnog otpora i tome slično). Nakon toga obično naprave čitavu konstrukciju motora i kompletne mehanike i elektronike, a bez limarije. Na kraju razvijaju školjku koju farbaju tri puta (dviije temeljne farbe i krajnja u metalik boji). Kada utvrde sve dijelove i obave sva testiranja prototipa onda postave liniju za sastavljanje automobila. Uveli su nas i u pogon da vidimo tu liniju u praksi, ali uz prethodni izričiti zahtjev da ništa ne fotografiramo (vjerovatno imaju bojazan od *industrijske špijunaže*). Linija ko linija - modeli idu na pokretnoj traci ujednačenom brzinom i ljudi (naravno ima i *robota*, ali ovdje gdje sam ja gledao pretežno su ljudi) ugrađuju dijelove za koje su zaduženi. Dobra je organizacija prostora tako da je svakom radniku sve potrebno na dohvat ruke i nema gubitka vremena. Na prvi pogled izgleda fascinantno, ali sam ja ipak razmišljao o *nehumanosti* jednoga takvog sistema gdje čovjek postaje *šaraf u mašini* i gdje mora satima, danima, godinama brzo i precizno obavljati jednu lepezu *uvijek istih pokreta*. Osim toga, njemu je problem otići i u *toalet* (u stvari to mu je, rekao bih, bukvalno *nemoguće* sve dok ne istekne njegova smjena, odnosno ne dođe vrijeme pauze). Koliko se sjećam, naš domaćin je rekao da linija staje u 22 časa (dakle ipak ne ide 24 časa dnevno) i da imaju neke pauze. Uglavnom, ne treba biti nagal u sudu. Ako je radno vrijeme, tj. vrijeme jedne smjene dobro odmjereno i ako imaju slobodne vikende i odgovarajući

godišnji odmor, onda zaista ne stoji opaska o dehumanosti. Dragi Bog najbolje zna. Dnevno sastave čini mi se oko hiljadu automobila, a čitav proces razvijanja jednog modela, od kompjutera do pokretanja linije za sastavljanje, traje nešto malo preko jedne godine.

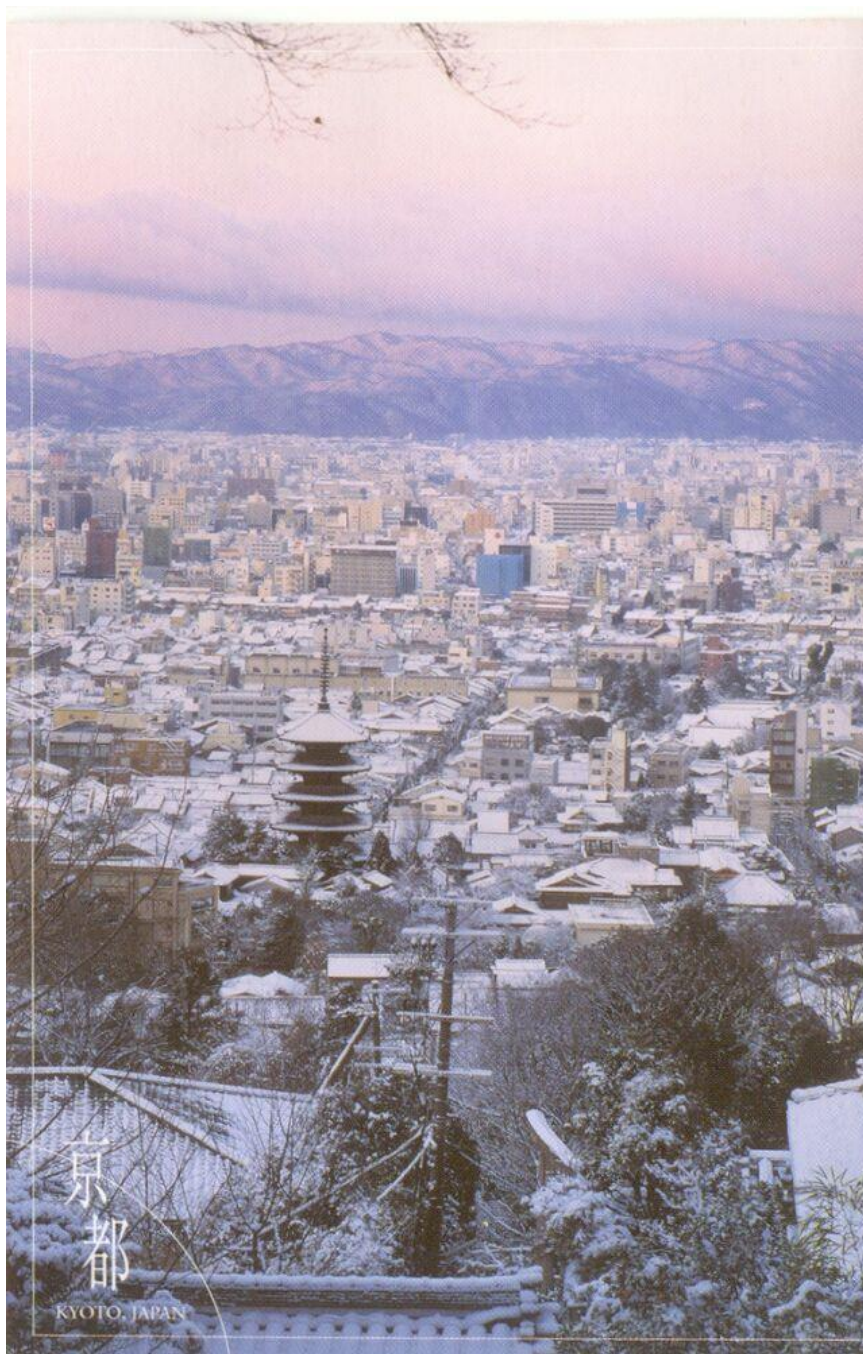
Također, Mazda ima i vlastitu luku kao i vlastite brodove, specijalno dizajnirane da mogu primiti i po nekoliko hiljada automobila odjednom. Ti brodovi plove svim morima svijeta i najduže im treba, rekao bih, nešto oko mjesec i po dana (45 dana) plovidbe da dođu do najudaljenijih destinacija.

Nakon završetka posjete Mazdi krenuli smo, opet Šinkansenom, u Kjoto.

Kjoto

Kjoto (Kyoto) je svojevrsni historijski i "duhovni" centar Japana budući da je taj grad više od hiljadu godina bio njegova prijestonica. Godine 1869. prijestonica je prenešena u grad *Oedo* koji je zbog toga postao poznat kao *To-Kyo* (sintagma koja u japanskom ima značenje *novi Kyoto* – nova prijestonica) i vremenom potpuno poprimio novi naziv *Tokyo (Tokio)*. No, bez obzira na to što je izgubio svoj značaj u političkom smislu, Kjoto je u srcima svih Japanaca ostao duhovni, tradicionalni i kulturni centar čitave nacije. Grad je u tom smislu pun šinto i budističkih hramova, kao i univerziteta – kako državnih tako i šinto univerziteta (rečeno nam je da čak oko 10 procenata populacije čitavoga grada otpada na studente), a interesantno je da ima i jedan kršćanski univerzitet. Naravno Kjoto je i jak turistički centar Japana, veoma popularna destinacija gotovo svih turista koji posjećuju ovu zemlju.

Grad je veoma star i izgrađen je gotovo u cijelosti u tradicionalnom stilu sa niskim zgradama izgrađenim od drveta i drugih tradicionalnih prirodnih materijala. Da bi se očuvao tradicionalni izgled grada u Kjotu (ili barem u njegovom starom dijelu) je na snazi zakonska zabrana gradnje visokih zgrada i nebodera.

Prvi dan našeg boravka u Kjotu je bio rezerviran za posjetu kompaniji *Kyocera*. Ime ove kompanije je složenica od dvije riječi na engleskom: *Kyoto* i *ceramics* što jasno asocira na to da je prva i osnovna djelatnost firme *keramička industrija* i to *specijalna keramika* koja se koristi u *elektronici*. Naročito su razvili *LCD displeje, optiku i sunčeve (solarne) ćelije*. I oni naravno imaju svoj muzej koji smo, opet nakon gledanja kratkog dokumentarnog filma o njihovoj kompaniji, obišli. Ima dosta zanimljivih eksponata njihovih proizvoda i demonstracija tehnologije koju su razvili, a meni su posebno zapale za oko dvije stvari: sistem korištenja solarne energije i njihovi kuhinjski noževi, makaze i sl. *od keramike*.

Kyocera je razvila interesantan prototip malog električnog automobila koji se potpuno pokreće solarnom energijom. Projekat je dakako interesantan, ali sam ipak mišljenja da to ne može biti ozbiljna konkurencija tradicionalnim automobilima zbog male snage i brzine.

Po prvi put sam vidio da je neko u stanju napraviti tako tvrdu i oštru keramiku da se od nje mogu izraditi dovoljno čvrsta i oštra sječiva za svakodnevnu kuhinjsku upotrebu. Domaćini su s ponosom isticali mnoge prednosti keramičkih oštrica od tradicionalnih čeličnih, ali će, barem kada sam ja u pitanju, morati da sačekaju da njihovi keramički noževi budu isprobani u praksi zbog cijena koje se kreću od oko 5.000 Yena (oko 40 Eura) do preko 20.000 Yena (preko 150 Eura).

Naredni dan je bio rezervisan za turističku turneju po Kjotu sa iznajmljenim autobusom i profesionalnim vodičem. Obišli smo ukupno tri mjesta: *šogunov dvorac, staru carsku palatu (Imperial Palace) i zlatni budistički hram.*

Tradicionalna organizacija vlasti u Japanu bila je takva da su cjelokupnu vlast u svojim rukama imale samo dvije ličnosti: *car i vrhovni vođa samuraja šogun.* Obojica su u Kjotu imali svoje dvorce, a interesantno je primijetiti da je tada šogun (što me je zaista iznenadilo) bio znatno bogatiji od cara, ali ga je i on tradicionalno poštovao da *nikada nije sjedio u istoj ravnini* sa njim. Car je uvijek sjedio na uzdignutijem mjestu na koje šogun nikada ne bi sjedao već jedino ispod. S obzirom na iznimno veliku snagu i bogatstvo šogunâ znalo se dešavati i to da su neki carevi bili samo marionete u njihovim rukama. U historiji Japana je bilo mnogo ratova kako između različitih šoguna tako i između njih i careva. Posljednji od tih sukoba desio se u 19. stoljeću kada je posljednji šogun bio poražen i prisiljen na "penzionisanje". Tom prilikom je cjelokupna tradicionalna moć šoguna prešla u ruke cara, a to je bio i početak kraja *tradicije samuraja* u Japanu koja će u svom klasičnom obliku sasvim nestati u eri intenzivne *industrijalizacije.*

Danas u Kjotu stoje i dvorac šogunâ i carska palača. S obzirom da su danas institucije samuraja i šoguna samo dio historije Japana, jasno je da je palača šogunâ u Kjotu samo jedan muzej od najvećeg značaja. Ali, nije bitno drugačija situacija i sa carskom palačom u Kjotu. Naime, od kada je japanska prijestonica prebačena iz Kjota u Tokio car relativno rijetko (uglavnom u nekim ceremonijalnim situacijama) posjećuje rezidenciju svojih predaka, pa su danas u njoj najčešći boravitelji turisti – i to inostrani zbog toga što je za japanske građane posjeta carskoj palati u Kjotu moguća tek nakon prolaska komplicirane birokratske procedure. Za Japance čekanje za slobodan termin i ispunjenje svih birokratskih formalnosti oko posjete carskoj palati u Kjotu zna trajati i po šest mjeseci.

Organizacija čitavog vanjskog kompleksa i šogunove i carske palače je ista (a identična je, koliko sam mogao primijetiti gledajući izvana, i organizacija kompleksa carske palače u Tokiju, što znači da je riječ o ustaljenom obrascu): drvene zgrade sa samo jednim spratom i visokim krovovima između kojih su parkovi, bašče i jezerca, a čitav kompleks je ograđen velikom zidom. Dakle, stil širenja palate *u širinu, a ne u visinu*, stil koji je prisutan i u muslimanskoj tradiciji (već sam pominjao koliko je carska palata u Tokiju slična Topkapi Saraju, rezidenciji turskih osmanskih sultana, a isti je slučaj i sa oba kompleksa u Kjotu).

Iznenadila me je *skromnost i jednostavnost* ovih kompleksa. U poređenju sa velelepnim dvorcima evropskih kraljeva i šogunov dvorac i carska palača djeluju jako, jako skromnim. Obadva kompleksa su u cijelosti izrađena *od drveta* - drveni dvorac za dvije najmoćnije ličnosti u carstvu zar to nije jednostavnost i skromnost za naše pojmove?! Vjerovatno i za Japance, jer nema sumnje da su i oni bili znani i sposobni izgraditi monumentalne kamene građevine sa mnogo plemenitih metala i skupocjene keramike, pogotovu *porcelana* koji vuče porijeklo baš iz krajeva dalekog istoka.

Unutrašnje uređenje je takođe jednostavno i u punom skladu sa tradicionalnim japanskim uređenjem enterijera, pa tako u prostorijama nema nikakvog namještaja, samo su prisutni zidovi sa kliznim vratima, plafon i pod. Plafoni su ukrašeni nekim ornamentima, ali se sve doima jednostavnim. Na nekim od zidova su oslikani različiti motivi, uglavnom priroda, cvijeće i životinje, ali se sve to doima veoma skladnim i jednostavnim jer su boje blage i nimalo nisu napadne - ni nalik npr *Sikstinskoj kapeli* ili šarenim slikarijama tavanica i zidova evropskih katedrala i zamkova. Podovi su prekriveni *tatamijima*. Već sam to govorio, ali nije na odmet da ponovim: tatami je naziv za prostirku od trstike tačno određenog oblika, boje i dimenzija - jako je slična muslimanskim serdžadama od trstike za klanjanje.

Unutra nema nikakvog namještaja budući da su svi, i car, i šogun, i svi njihovi ministri, članovi porodice, plemići i posluga sjedili na podu, jeli sa poda, spavali na podu. Za pisanje i jelo ispred sebe su postavljali niske stoliće (koji su veoma slični bosanskim muslimanskim *sinijama* samo što su četvrtastog oblika) dok bi oni sjedili na koljenima.

Unutar dvoraca se oduvijek hodalo bez obuće, a i danas je, naravno, tako, pa su svi posjetitelji prilikom ulaska obavezni izuti svoju obuću.

Koliko samo jednostavnosti i skromnosti, i koliko samo sličnosti sa islamskom arhitekturom i muslimanskim tradicionalnim uređenjem životnog prostora.

Doduše, nisam primijetio da imaju *banjice* poput islamskih i ne znam kako je u tim kompleksima bilo riješeno pitanje *toaleta*, ali s obzirom na visoku kulturu čistoće u japanskoj tradiciji (o čemu sam već govorio), nema nimalo sumnje u to da je i pitanje toaleta riješeno na valjan način.

Posebno je interesantno da unutra *nije bilo grijanja*, čak su zimi, kada je inače veoma hladno, *otvarali prozore u želji da budu u skladu sa prirodom* - željeli su da posmatraju snijeg kako pada i trpjeli hladnoću *da bi doživjeli zimu onakvom kakva jeste i bili u skladu s njom*. Vjerovatno su imali logiku: zima je takva, ona je hladna pa i oni trebaju osjetiti hladnoću da bi bili u skladu sa njom.

Mada imam razumijevanja i poštovanja za ovakvu tradiciju, lično se sa njom apsolutno ne slažem. Zima jeste, Allahovom voljom hladna, ali je dragi Allah ljudima dao *blagodat* u drvima i vatri (o tome lijepo kazivaju ajeti časnoga Kur'ana, a u jednom od njih je dragi Bog opisan kao "Onaj koji ljudima iz zelenog drveća vatru stvara i ljudi njome potpaljuju" (sura Ja Sin, ajet 80.)) i lijepo je za ljude, i bogate i siromašne, naložiti vaticu i posmatrati padanje snijega kroz prozor iz tople sobe uz slušanje ugodnog prirodnog zvuka pucketanja drveta koje gori.

Tradicionalna japanska ljubav i poštovanje prema prirodi, kao i njihova želja da žive u skladu sa njom da se vidjeti i *u materijalima* od kojih su ovi dvorci sagrađeni.

Kako već rekoh preovladava *drvo*, a tu su još *kamen*, *čerpić*, *trstika* i *kreč* – sve prirodni materijali koji pogoduju tjelesnom zdravlju, a duši ambijent čine prirodnijim i toplijim. Kada se objekti sruše, oni se, zbog prirodnih materijala, lahko i bezbolno apsorbiraju u prirodu – još jedna bliskost japanske tradicije i kulture sa islamskom tradicijom i kulturom.

Zbog ovakvih materijala u ovim kompleksima preovladavaju tamnosmeđa boja drvenih krovova i podova, te bijela boja okrečenih zidova. A, između su parkovi koji su pretežno u zelenoj boji.

Već sam govorio o meni jako čudnom odsustvu šarenog cvijeća u Tokiju, a isto sam mogao primijetiti i u Kjotu. Zamišljao sam znamenite *carske vrtove* (*Imperial Gardens*) u kompleksu carske palate u Kjotu kao šareni mozaik najrazličitijih boja cvjetova u kombinacijama sa zelenom bojom travnjaka i modrom bojom vode. Ali, iako nam nije bilo dopušteno šetati kroz te famozne carske vrtove (već smo ih samo mogli sa jednog mjesta promatrati), ipak sam primijetio da je sve uglavnom zeleno i bez šarenog cvijeća. Vodiči su nam govorili kako je ogroman broj *trešnjinog drveća* posađen u tim parkovima, što u sezoni cvijetanja daje impresivnu sliku kombinacije behara u nijansama crvene i roza boje sa zelenilom.

I pored izražene skromnosti i jednostavnosti u kompleksima šogunove i carske palate u Kjotu, dvije su stvari veoma karakteristične i one se sigurno mogu uključiti u kategorije *ekskluziviteta* i *dragocijenosti*.

Prva je *krov* zgrada u carskoj palati (najvjerojatnije je isti slučaj i u šogunovu dvoru, ali to nisam uspio pouzdano da utvrdim). Krov je izrađen od ogromnog broja tankih listova nekog specijalnog drveta koje raste u Japanu (na žalost zaboravio sam mu ime) koji se lijepe sve jedan preko drugoga. Drvo raste veoma sporo i ograničen je broj stabala koji postoje. Isto tako, malo je znanih i vještih majstora koji to mogu napraviti. Uglavnom, da bi se tako pokrile sve zgrade u jednom kompleksu palate treba oko 30 godina.

Druga stvar je veoma interesantna – riječ je o tzv *Pjevajućem podu* ili *Podu slavuja* (*Nightingale Floor*) u dvorcu šoguna. U prvom dijelu dvorca je bio prostor gdje su se smještali svi oni koji bi išli u posjetu šogunu i tamo čekali audijenciju u njegovim prostorijama. Svi podovi u tom dijelu dvorca, naročito oni koji odatle vode u šogunove prostorije, izrađeni su u stilu *poda slavuja*. Riječ je o tome da je sa donje strane dasaka poda na poseban način gusto okačen i raspoređen ogroman broj *posebnih oblika* sačinjenih od, čini mi se, *drveta*, *školjki* i *noktiju* (vjerovatno od

kandži nekih životinja). Moguće je da ima i metalnih oblika, ali ne bih rekao. Svi ti oblici vise sa donje strane poda i čim neko hoda po njemu pritisak stopala izaziva gibanje tih visećih oblika i njihovo sudaranje što stvara zvuk koji, kako Japanci kažu, podsjeća na pjevanje slavuja (zato i takav naziv ovim podovima). Ali, meni lično to liči na zvuk koji stvaraju one viseće metalne cjevčice različitih dužina koje udaraju jedna o drugu kada se pokrenu. Uglavnom, čim neko hoda po tom podu (rekli su da je pod toliko osjetljiv da reaguje čak i kad mačka hoda po njegovoj površini), stvara se veoma jasan zvuk koji je bio upozorenje za šoguna i njegove tjelohranitelje da se neko nalazi unutra i da se približava šogunovim prostorijama.

Pjevajući pod je, dakle, izrađen *iz sigurnosnih razloga*. Svi posjetioци su bili obavezni u posebnoj prostoriji ostaviti svo svoje "teško naoružanje" (koplja, duge mačeve, lukove i strijele) prije nego li uđu kod šoguna, a sa sobom bi mogli nositi samo kratke mačeve. Isto tako, morali bi obući specijalne haljine tako skrojene da im omogućavaju samo male i lagane pokrete. *Nisu se dakle mogli brzo kretati u njima*, a šogun je bio "normalno" obučen tako da se on *mogao* brzo kretati. Ovo je sve bilo uređeno tako radi sigurnosti šoguna. Kad bi mu došli neki posjetioци, oni bi morali biti u donjem dijelu prostorije dok bi šogun sam sjedio na malo uzdignutijem gornjem dijelu. Između njih je uvijek morao biti *prazan prostor* tako da je uvijek bila *značajna razdaljina* između šoguna i njegovih posjetitelja. Ako bi ga neko od njih pokušao napasti svojim *kratkim mačem*, kojeg je jedino (vjerovatno iz razloga časti) smio uza se imati, u haljini koja mu je sputavala noge nikako nebi mogao brzo prići šogunu, koji se opet mogao normalno kretati i tako se efikasno odbraniti od napada. Pored šoguna je uvijek sjedio dječak, posilni što bi mi rekli, koji je čuvao šogunov mač, tako da ga je on uvijek mogao dobiti ustreba li mu. U stvari, veoma rijetko bi ga trebao upotrebiti, jer su u susjednoj prostoriji, odvojenoj samo tankim klizećim vratima, uvijek bili šogunovi tjelohranitelji koji bi brzo utrčali unutra čim bi šogun pljesnuo rukama. Koliko li su samo pazili na šoguna i njegovu bezbjednost.

Unutar šogunovih *privatnih* prostorija, gdje je bio i "harem" za njegove brojne žene i konkubine nema pjevajućeg poda, ali je zato ovaj prostor bio odijeljen i dobro čuvan. I tu je sve skromno i jednostavno. Prostorije uopće nisu velike, tako je npr ona prostorija za audijenciju iz tri djela (za šoguna, za posjetitelje i prazan prostor između) po mojoj procjeni dugačka svega nekih 20-25 m, a široka nekih 8-10 m. Sve je dakle u tonu skromnosti i jednostavnosti.

Osim ove dvije palate obišli smo i *zlatni budistički hram*. Riječ je u stvari o ljetnikovcu jednog od mladih prinčeva koji je izgrađen unutar jednog ne malog, ali ne i isuviše velikog, parka. Park je organiziran u veći donji dio sa jednim jezerom u sredini i u gornji manji dio gdje takođe ima malo jezerce i neki mali vodopadi i šuma. Inače u ovom kompleksu ima dosta drveća, čak i jedna šumica *bambusovog drveta*. Svuda se čuje cvrkut ptica i žuborenje vode, što stvara prelijepi osjećaj *idile*. Na jednom malom poluostrvu unutar donjeg većeg jezera bila je izgrađena mala zgrada ljetnikovca za tog princa. Kad je on umro, po njegovom testamentu kako rekoše, ta zgrada i taj prostor je organiziran kao *budistički hram*. Zgrada, inače sagrađena od drveta, je sva obložena zlatom. Ova *zlatna zgrada hrama* je nevelika - možda nekih 80 m² površine u prizemlju a dva sprata iznad još su manja.

U prizemnoj prostoriji je na svečano uređenom mjestu postavljen kip *Sidarte Gautame* poznatijeg kao *Buda*, čovjeka koji je svakako ostavio svoj trag u duhovnoj tradiciji čovječanstva, ali je vjera i tradicija koja se za njega veže (da li i koliko pod uticajem Bude lično ili njegovih kasnijih sljedbenika – to dragi Allah najbolje zna) poprimila *idolopoklonički karakter*. U tom smislu je i u ovom budističkom hramu, kao i u svakom drugom iz okrilja te tradicije, Budin kip objekat prema kojem sljedbenici ove vjere upućuju svoje molbe i otvoreno mu se (koliko je meni poznato, a dragi Allah je jedini Koji sve zna i nije Mu ništa skriveno) klanjaju. Jak i težak *duhovni osjećaj mnogoboštva i idolopoklonstva* koji svaka upućena *monoteistička* duša može osjetiti unutar ovoga kompleksa, dobiva svoju dramatičnu "ovjeru" kad vam vodiči kažu da u gornjem dijelu parka ima i jedan manji hram posvećen "bogu vatre", neuzubillah.

Svakome ko svjedoči i slijedi *Tevrat, Zebur, Indžil* (istinite Božije Knjige koje su danas u originalu izgubljene, a njihove dijelove, izmiješane sa rezultatima ljudskog intervencionizma unutar svetoga teksta, nalazimo u *Tori, Psalmima i Evanđeljima*) i *Kur'an*, sasvim je jasno da *mnogoboštvo i idolopoklonstvo* kod dragoga Boga, Živog, Jednog osim Koga drugoga boga nema, predstavljaju *izuzetno težak grijeh*, jedini za kojeg je rečeno da *nikome, ko njime opterećen umre, neće biti oprošten*. Odatle se svaki *iskreni monoteist*, bio on musliman, kršćanin ili židov, nikako ne može osjećati sretnim i opuštenim, niti izbjeći osjećaj duhovne tegobe, na mjestima gdje se neko drugi, mimo dragoga Boga, obožava, ili Mu se smatra ravnim.

Ni moja malenkost nije bila drugačijeg raspoloženja unutar kompleksa zlatnoga hrama u Kjotu. Iako je tu ljepota netaknute prirode dirljivo i idilično izražena, ona me je stalno podsjećala na ljudsko neznanje i zabludu koji čine da, usred te ljepote koju je dragi Allah dao, budu obožavani drugi mimo Njega. U ovakvom unutarnjem hâlu (stanju) nastojao sam samo da "protrčim" kroz kompleks hrama i što prije se vratim u naš turistički autobus. Iz istih razloga nisam bio nimalo raspoložen obraćati značajniju pažnju na ljepotu vanjskoga izgleda ovoga zlatnoga hrama (niti bilo kojeg drugog mnogobožackog hrama u Japanu), jer sam ubijeđen da ljepota stvaranja dragoga Allaha u prirodi, kao i u onome što ljudi po Njegovom nadahnuću izrađuju za svoje potrebe, daleko više zaslužuje našu pažnju i naše oduševljenje nego li ove (u svojoj biti duhovno nečiste) građevine u kojima se obožavaju drugi mimo dragoga Allaha, jednoga i jedinoga Boga.

Moj oprez pokazao se sasvim opravdanim i izuzetno korisnim kada smo krenuli autobusima iz zlatnog hrama ka našoj narednoj destinaciji. Naime, odmah po ulasku u autobus vodiči su nam podijelili turističke brošure u kojima je bio i nekakav papir napisan japanskim slovima. Bogu dragome hvala, taj mi se papir učinio sumnjivim, pa sam ga se krišom (kako ne bih povrijedio osjećaje naših ljubaznih domaćina) oslobodio. Kasnije nam je žena koja je bila naš vodič objasnila da je taj papir neka vrsta amuleta kojim *razna božanstva* "štite" od raznih stvari, za zdravlje djece, da ne bude saobraćajne nesreće, da studenti polažu ispite itd, neuzubillah!

S obzirom na svu veličinu opasnosti od *širka* (idolopoklonstva, mnogoboštva, tj. pridruživanja dragome Bogu nekoga kao boga uz Njega), zaista nije pretjerano u ovome prepoznati *veliku opasnost*, zato što čovjek posjeti egzotično mjesto opčaran vanjskom ljepotom i u želji da sazna nešto novo i stekne novo iskustvo, a dobije nešto što bi se čak moglo nazvati i *duhovnom minom*. Nekome se ovo vezivanje "bezazlenog papirića za sreću" sa ubistvenom granatom u duhovnom smislu, može učiniti pretjeranim, ali svi oni koji su upućeni u *istinsku vjeru* koju je dragi Bog objavio ljudima, svjesni su da za čovjeka, onoga koji neće ništa da o toj vjeri nauči niti da razmisli, ovo, zaista bez pretjerivanja rečeno, može, ne dao dragi Bog, biti neka vrsta karte za džehennem (pakao).

Tegobni duhovni osjećaj *mnogoboštva i idolopoklonstva*, moguće je, na žalost, osjetiti svuda u Japanu, ali je on čini se u Kjotu naročito izražen zato što je ovaj grad njihova stara prijestonica i tradicionalni duhovni centar. U tom smislu Kjoto je krcat mnogim šinto i budističkim hramovima, a i općeprisutna je praksa odlaska u te hramove gdje se raznim božanstvima upućuju svakovrsne molbe. Tako npr u Kjotu ima hram "boga znanja" i neki studenti tu dolaze da se klanjaju, neuzubillah, kako bi položili ispite. Naši vodiči su nam rekli kako su u jedan drugi hram, valjda "boga pobjede", za vrijeme svjetskog prvenstva u fudbalu koje je održano u Južnoj Koreji i Japanu 2002. godine, neki fudbaleri dolazili da se tu klanjaju u nadi da će njihova reprezentacija pobijediti. Neuzubillah!

Prema tome, mišljenja sam da svaki musliman, ali i svaki čovjek koji svoju dušu želi odgajati u duhu *čistoga monoteizma*, prilikom posjete Japanu i drugim zemljama slične duhovne tradicije mora biti oprezan i voditi računa o tome da u toj sredini ima mnogo *mnogobožaćkih hramova* čije mu posjećivanje, po mome ubjeđenju, nimalo nije preporučeno – naprotiv, a moguće ih je prepoznati po karakterističnom obliku ulazne kapije koja se može vidjeti na sljedećoj fotografiji:

Moja malenkost se trudila da izbjegava ulazak u bilo kakve prostore u koje se ulazi kroz kapije ovakvog izgleda.

Međutim, da ovo moje ubjeđenje ne bi bilo shvaćeno, ne dao dragi Allah, kao *vjerski propis* (islamski propisi se jedino izvode iz Kur'ana i Sunneta), ili da se ne bi pomislilo kako hoću kazati da je svaki odlazak, bez obzira na nijet (namjeru), na ova mjesta čin duhovnoga onečišćenja i grijeh, želim podsjetiti da sam i lično obišao tokijski šinto hram u Asakusi (o čemu sam ranije govorio).

Dakle, uopće ne želim *sebi* dati za pravo da proglašavam, ne dao dragi Allah, po vlastitom osjećaju i nahođenju šta je grijeh a šta nije, odnosno šta je muslimanu *halal*, a šta *haram*. Ponavljam - tu se jedino treba držati pravila *Šerijata* koji izvire iz časnoga *Kur'ana* i *Sunneta Resulullaha, Muhammeda, alejhisselam*. Jedino što ovim želim reći jeste to da čovjek koje bude u prilici posjetiti ove zemlje treba biti jako oprezan i izbjegavati ovakva mjesta, odnosno da, ako već nije u mogućnosti izbjeći njihov obilazak, sebe zaštititi osloncem na dragoga Allaha, dovama i učenjem Ajetul-kursije (255. ajet 2. sure časnoga Kur'ana) kako sam se i lično potrudio učiniti u Asakusi.

Ovaj oprez sam pokazao i prilikom noćenja u hotelu u Kjotu gdje su nam svima u sobama ostavili tradicionalnu japansku spavaćicu. Razmišljajući kako mnoge stvari iz tradicije Japana mogu imati izvjesne simboličke veze sa mnogoboštvom, pomislio sam da nije možda takav slučaj i sa ovom karakterističnom haljinom za spavanje, koja veoma liči na kimono. Isto tako, ako se dobro sjećam, na njoj su bili neki nerazumljivi simboli i natpisi na japanskom. Iz svih ovih razloga sam se, u želji da izbjegnem imitiranje Japanaca i da izbjegnem mogućnost spavanja u odjeći na kojoj je možda ispisano veličanje nekog njihovog božanstva, odlučio da to ne oblačim na sebe. Da li je i ovo primjer *duhovne mine* kao sa onim amuletom, ne znam, ali oprez nikad nije na odmet.

Postojanje određenih elemenata izražene mnogobožачke tradicije u Japanu i drugim dalekoistočnim zemljama koji za čovjeka monoteistu mogu da predstavljaju opasnost duhovne prirode (zato sam ih simbolički i nazvao duhovnim minama) treba samo da ga *pobude na nužnu opreznost*, a ne da ga *sasvim odvrate* od posjeta ovim zemljama, jer i tamo, kao i drugdje, sve stvoreno na svoj način slavi i veliča Boga jednoga i jedinoga, Allaha dragoga. Čovjeku je za zaštitu dovoljna njegova iskrena i čista vjera, odnosno oslonac na dragoga Allaha (tevekul), a u tim zemljama, kao što sam pokušao pokazati u ovom putopisu, ima dosta lijepih stvari za vidjeti i doživjeti.

Završna riječ

Nakon okončanja posjete Hirošimi i Kjotu uslijedilo je okončanje našega kursa praćeno završnim testom i izradom finalnoga rada (Project Work) gdje smo morali konkretno primijeniti sva na kursu stečena znanja, te svečanim zatvaranjem kursa uz podjelu diploma, certifikata i dodjeljivanje nagrada i priznanja.

To je već bilo vrijeme intenzivnih osjećaja olakšanja zbog uspješnog okončanja veoma zahtjevnog kursa i radosti zbog skorog povratka kući, tako da u tim danima nisam isuviše obilazio okolo iako sam znao da je velika nepoznanica hoću li tu više ikada u ovom životu doći. Smatrao sam da sam u ranijem periodu sakupio dovoljno utisaka o Japanu, tako da sam u zadnjim danima više bio koncentrisan na pripreme za povratak (kupovina poklona) i na oprosne susrete sa mnogim dragim ljudima koje sam tu upoznao, kako sa mojim kolegama sa kursa, tako i sa prijateljima iz TIC-a i mojim japanskim prijateljima.

Naravno, i povratak je bio do u detalje precizno organiziran od strane agenata JICA (avionske karte, prevoz taksijem i autobusom do aerodroma itd.) i sve je išlo lahko i jednostavno. A, još jedno konkretno osvjeđenje japanske profesionalnosti, odgovornosti i ljubaznosti doživjeli smo na tokijskom aerodromu *Narita* odakle smo trebali poletjeti. Naime, naš let za Beč je bio odgođen za sahat i po, što za mene nije predstavljalo nikakav problem jer je značilo samo to da ću za taj period manje čekati u Beču let za Sarajevo, ali su moje dvije kolegice sa kursa bile u situaciji da će zakasniti na let za Budimpeštu. Čim smo dobili informaciju o odgađanju našega

leta, one su zabrinuto već počele razmišljati kako da pronađu alternativno rješenje, kad su do nas došle dvije ljubazne pripadnice aerodromske službe i obavijestile ih da su ih prebacili na let druge kompanije za Beč tako da mogu na vrijeme stići. Vidite, čim su donijeli odluku o odgađanju našeg leta za Beč, japansko aerodromsko osoblje je odmah provjerilo planove leta svih putnika našega aviona da bi se odmah vidjelo ko može zbog toga zakasnuti na narednu etapu putovanja do krajnje destinacije i sami su se potrudili da te putnike prebace u druge avione kako bi stigli na vrijeme.

Tako su moje dvije kolegice odmah prebačene na let druge kompanije za Beč, a ja sam sahat i po više proveo na tokijskom aerodromu Narita razmišljajući o svemu što sam u proteklom periodu doživio u ovoj egzotičnoj zemlji. Kao što sam više puta pominjao u ovom putopisu, zaista mi se mnoge stvari kod Japanaca dopadaju, prije svega njihov moral, stid i ljubaznost. Volio bih iz sveg srca da ih mnoga njihova lijepa svojstva dovedu do toga da neizmjernom milošću dragoga Allaha, Svemilosnog budu *upućeni* i oslobode se *mnogoboštva* koje predstavlja njihovu najveću mahanu.

Dragi je Allah Onaj koji Svoja stvorenja najbolje poznaje i najviše voli. On, hvaljen neka je, upućuje onoga koga On hoće, a ja bih doista volio da Japanci i svi drugi od naše braće i sestara po Ademu, alejhisselam, (Adamu) budu upućeni u što većem broju na pravi put.

Sa ovom dovom ja, hvala dragome Bogu, završavam ovaj putopis, uz završnu opasku koja još jednom pokazuje japansku ljubav prema prirodi i njihovu želju da sa njom budu u harmoniji: unutar dvorane tokijskoga aerodroma Narita nalazi se veliko drvo uzgojeno u saksiji odgovarajuće veličine:

Slava i hvala neka je jednome i jedinome Bogu, dragome Allahu, Svemilosnom (Rahman) i Samilosnom (Rahim)!

Neka je salavat na Resulullahu, Muhammeda, alejhisselam, milost Svemilosnog i Milosnog i Njegov selam i spas Muhammedovoj, alejhisselam, mubarek ličnosti, njegovim mubarek drugovima po zadaći (svim vjerovjesnicima i poslanicima dragoga Allaha), njegovoj mubarek porodici (Ehli-Bejtu), njegovim plemenitim drugovima (ashabima) i svim muslimanima i muslimankama, a Božija milost i uputa svim vjernicima i vjericama i svim dobrim ljudima iz Ademova, alejhisselam potomstva!